

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Ivo Radić

**Nogomet i nacija: konstrukcija hrvatskog nacionalnog identiteta u
kontekstu Svjetskog nogometnog prvenstva 1998.**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb

2015.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

**Nogomet i nacija: konstrukcija hrvatskog nacionalnog identiteta u
kontekstu Svjetskog nogometnog prvenstva 1998.**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina

Komentor: dr. sc. Hrvoje Paić

Student: Ivo Radić

Zagreb

rujan 2015.

Izjavljujem da sam diplomski rad koji sam predao na ocjenu mentoru napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivo Radić

Sadržaj

STATE OF THE ART	1
ISTRAŽIVAČKA PITANJA	9
TEORIJSKA KONTEKSTUALIZACIJA	10
Središnji analitički pojmovi.....	10
Razvoj ideja.....	14
Izjava i diskurs.....	16
Premise: Akteri i moć	19
METODOLOGIJA	28
Izvori i interpretacija	28
ISTRAŽIVANJE	36
Nacionalni identitet.....	38
Politička uloga	48
Povijesni značaj	63
Vojni diskurs	65
Predodžba o 'drugom'	68
ZAKLJUČAK.....	74
SUMMARY	78
Popis literature	79
DODATAK: Prijepis razgovora predsjednika Tuđmana sa urednicima sportskih rubrika	83

STATE OF THE ART

Sport je tijekom povijesti uvijek privlačio veliku pozornost raznih slojeva društva, te njegov utjecaj na društvene promjene nije upitan. Razvojem znanosti o društvu krajem 19. stoljeća počela se razvijati i pod-disciplina sportske sociologije koja se fokusira na sport kao društveni fenomen. Među vodećom znanstvenom literaturom koja se bavi odnosom sporta i društva ističe se britanski sociolog Eric Dunning koji u svojem djelu *Sport Matters*¹ nudi opsežan uvod u studije modernog sporta. Djelo pokriva širok spektar problema uključujući zašto je moderan sport prvo razvijen u Engleskoj, ulogu sporta u Europskim civilizacijskim procesima, razvoj nogometa kao svjetske igre, nasilje među publikom u Ujedinjenom Kraljevstvu, Sjevernoj Americi i ostatku svijeta, te rastuće komercijaliziranje i profesionalizaciju sporta. Ovo djelo također obrađuje probleme u vezi pitanja roda i sporta, te sporta i rasne stratifikacije. Važno je istaknuti i djelo škotskog sociologa sporta Granta Jarviea *Sport, Culture and Society*², međunarodni udžbenik znanosti o sportu, kulturi i društvu. Ovo djelo proučava ključne socijalne teorije koje oblikuju naše razumijevanje sporta kao društvenog fenomena i kritički analizira mnoge pretpostavke koje podupiru to razumijevanje. Sljedeći autor koji se bavi društvenim utjecajem sporta je također britanski sociolog Barrie Houlihan sa djelom *Sport and Society: A Student Introduction*³. On u tom opsežnom djelu multidisciplinarnim pristupom pokriva ključna suvremena pitanja kao što su mladi sportaši i ljudska prava, sport i grad, sport i nasilje i sport i zdravlje. Utjecaj sporta na društvo multidisciplinarnim pristupom je analizirao Ellis Cashmore u svojem djelu *Making Sense of Sports*⁴, jedinoj studiji sporta koja kombinira antropologiju, biologiju, ekonomiju, povijest, filozofiju, psihologiju i sociologiju sa kulturološkim i medijskim istraživanjima, sa ciljem stvaranja jasnog pogleda na porijeklo, razvoj i trenutno

¹ Eric Dunning, *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilization* (London – New York: Routledge 1999.)

² Grant Jarvie, *Sport, Culture and Society: An Introduction, second edition* (London – New York: Routledge, 2013.)

³ Barrie Houlihan (ur.), *Sport and Society: A Student Introduction* (London: SAGE, 2008.)

⁴ Ellis Cashmore, *Making Sense of Sports* (London – New York: Routledge, 2010.)

stanje sporta. Sljedeće bitno djelo za područje sociologije sporta je *Sport: A Critical Sociology*⁵ britanskog sociologa Richarda Giulianottija. Autor se u ovom djelu bavi temeljitom analizom postojećih socioloških teorija i problema vezanih uz sport, kao što su funkcionalizam, Weberova sociologija, marksizam, postmoderna sociologija i teorija globalizacije.

Navedena djela bave se sportskom sociologijom i sportom općenito, no važno je istaknuti i djela čiji je fokus isključivo nogomet. O povijesti nogometa govori knjiga britanskog autora Davida Goldblatta *The Ball is Round: A Global History of Football*,⁶ u kojoj govori o razvoju nogometa od kaotičnog pučkog rituala do najpopularnije igre u svijetu, i osvjetljava ulogu nogometa u političkoj i društvenoj povijesti modernog društva. O povijesti nogometa sa fokusom na povijest hrvatskog nogometa u samostalnoj Hrvatskoj kao i u okviru jugoslavenskih država i prvenstava govori *Nogometni leksikon*⁷ urednika Fredija Kramera i Mladena Klemenčića, koja osim povijesti hrvatskog nogometa jasno izlaže sva pravila, opremu, taktike, organizacije, igrače i klubove relevantne za nogometnu igru.

Sport je od strane brojnih znanstvenika uočen kao jedan od bitnih faktora za kreiranje i oblikovanje nacionalnog identiteta. Djelo *Football Cultures and Identities*⁸ urednika Garya Armstronga i Richarda Giulianottija bavi se ulogom koju je nogomet odigrao u oblikovanju i učvršćivanju identiteta širom svijeta. Pitanjem sporta i identiteta bavi se i britanski antropolog Jeremy MacClancy u djelu *Sport, Identity and Ethnicity*⁹. Ovo djelo, koje se među prvim bavi antropologijom sporta, analizira kako su različiti sportovi korišteni od širokog spektra ljudi kako bi izrazili, manipulirali i prenijeli svoje identitete i izazvali način na koji su definirani od strane drugih. Još jedno djelo bitno za pitanje sporta i identiteta jest knjiga urednika Andrewa Parkera i Johna Harrisa *Sport and Social Identities*¹⁰ koja nam govori kako sudjelujući u sportu i promatrajući sport možemo mnogo naučiti o širim društvenim problemima. Ovo djelo proučava kako se identitet konstruira i jača kroz sport, istražujući pojmove rase,

⁵ Richard Giulianotti, *Sport: A Critical Sociology* (Cambridge: Polity, 2005.)

⁶ David Goldblatt, *The Ball is Round: A Global History of Football* (London: Riverhead Books, 2008.)

⁷ Fredi Kramer i Mladen Klemenčić (ur.), *Nogometni leksikon* (Zagreb: Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, 2004.)

⁸ Gary Armstrong, Richard Giulianotti, *Football Cultures and Identities* (London: Macmillan, 1999.)

⁹ Jeremy MacClancy, *Sport, Identity and Ethnicity* (Oxford: Bloomsbury Publishing, 1996.)

¹⁰ Andrew Parker i Josh Harris (ur.), *Sport and Social Identities* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009.)

klase, seksualnosti i nacionalizma. U ovom polju zatim se ističe britanski sociolog Joseph Maguire sa svojim djelima *Global Sport: Identities, Societies, Civilizations*¹¹ te *Sport Worlds: A Sociological Perspective*¹². U ovim djelima prikazan je način na koji su organizirani veliki sportski događaji poput Olimpijskih igara i Svjetskih prvenstava, te načini na koje ti događaji utječu na političke odnose, nacionalni prestiž i državne politike obrazovanja i zdravlja. Maguire se bavi migracijama elitne radne snage, odnosom medija i sporta, sportske industrije i okoliša, te nacionalnim identitetom. Drugi autor koji se bavio ovim pitanjima je britanski sociolog sporta i socijalni historičar Alan Tomlison koji je kao urednik djela *National Identity and Global Sports Events*¹³, i u suradnji sa Johnom Sugdonom *Power games: A critical sociology of sport*¹⁴ istražio važnost međunarodnih sportskih događanja, kao i političke, kulturološke, ekonomske i ideološke utjecaje koji oblikuju ta događanja. Autori u navedenim djelima također nude opsežan teorijsko - metodološki pristup proučavanju sporta kao fenomena društva.

Na temu odnosa nacije i sporta na primjeru Republike Hrvatske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije postoji vrlo opširna znanstvena literatura, te broj članaka i radova vezanih za ovu temu, naročito sa naglaskom na nogomet kao najznačajniji sport u vidu konstruiranja nacionalnog identiteta, svakim danom sve više raste. To je tema koja je potakla interes brojnih kako domaćih, tako i stranih sociologa, povjesničara i politologa. Veliki problem sa kojim se istraživač susreće pri proučavanju ove teme je nedostupnost službene arhivske građe. Iz tog razloga sva djela koja su do sada pisana na ovu temu ne sadrže službene dokumente već se oslanjaju na novinske članke, sociološka istraživanja na terenu, te na dostupnu znanstvenu literaturu.

Neki od najvažnijih radova koji se bave odnosima nacije i sporta djelo su splitskog sociologa Srđana Vrcana koji je na tu temu napisao nekoliko knjiga i

¹¹ Joseph Maguire, *Global Sport: Identities, Societies, Civilizations* (Hoboken: Wiley, 1999.)

¹² Joseph Maguire, Grant Jarvie, Louise Mansfield, Joseph Bradley (ur.), *Sport Worlds: A Sociological Perspective* (Champaign: Human Kinetics, 2002.)

¹³ Alan Tomlison, *National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup* (Albany: SUNY Press, 2006.)

¹⁴ John Sugdon i Alan Tomlison (ur.), *Power Games. A Critical Sociology of Sport* (London - New York: Psychology Press, 2002.)

istraživanja, između ostalih *Sport i nasilje danas u nas*¹⁵, *Nogomet – Politika – Nasilje*¹⁶, *Nacija – Nacionalizam – Moderna država*¹⁷ i druge. Za Vrcana se s pravom može reći da je utemeljitelj grane sociologije sporta u hrvatskoj sociologiji. On se tim područjem počeo baviti još 1970-ih godina, te se nastavio baviti do kraja svojega rada. Vrcan se u svojim djelima bavi povijesnim razvojem nogometa od praizvornih oblika u doba antičke Grčke i Rimskog carstva do međunarodne afirmacije koju stiže u 19. stoljeću u Engleskoj. Vrcan također ističe kako je upravo nogomet, a ne neki drugi sport postao najvažnijom 'sporednom stvari na svijetu' iz razloga što u vremenima slabljenja društvene privlačnosti tzv. 'velikih priča'¹⁸, slobodan prostor zauzima privlačnost nogometnih 'malih priča' i mitologija pogodnih za svakodnevnu uporabu, te na taj način nogomet postaje vrsta moderne svjetovne religije koja rađa začaranost, zanos i užitak kakav se rijetko nalazi u javnom području.¹⁹ U svojim knjigama Vrcan također iznosi temeljit pregled fenomena navijačkog nasilja i politizacije nogometa, kao i prikaz hrvatskih nogometnih klubova i navijačkih skupina.

Drugi autor vrlo bitan za ovo polje jest Vrcanov suradnik Dražen Lalić sa knjigom *Torcida: Pogled iznutra*²⁰, iscrpnim sociološkim istraživanjem jedne od najstarijih navijačkih skupina u Europi. Lalić je kroz metodu promatranja sa sudjelovanjem u svojem istraživanju provedenom početkom devedesetih godina prošlog stoljeća prikupio mnoga zanimljiva obilježja iz navijačkoga života pripadnika te navijačke skupine, objašnjavajući kako je nastala i što je drži na okupu. Lalić je također autor i koautor brojnim drugim člancima u kojima se dotiče uglavnom problema nogometnog huliganizma i međudnosa nasilja i sporta u Hrvatskoj, među kojima se ističe rad *Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj*²¹, napisan u suradnji sa sociologom i etnologom Ozrenom Bitijem. U navedenom radu se uspoređuju znanstveni uvidi u međudnos sporta i

¹⁵ Srđan Vrcan, *Sport i nasilje danas u nas* (Zagreb: Naprijed, 1990)

¹⁶ Srđan Vrcan, *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003)

¹⁷ Srđan Vrcan, *Nacija, nacionalizam, moderna država: između etnonacionalizma, liberalnog i kulturnog nacionalizma ili građanske nacije i postnacionalnih konstelacija* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006)

¹⁸ Eng. *Grand narratives*

¹⁹ Srđan Vrcan, *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003), p. 20

²⁰ Dražen Lalić, *Torcida – Pogled iznutra* (Zagreb: Profil knjiga, 2011)

²¹ Dražen Lalić i Ozren Biti, *Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj* (Zagreb: Politička misao, Vol. XLV, 2008., br. 3-4, str. 247-272)

nasilja u suvremenome političkom i društvenom životu, te se uvid istraživača iz razvijenih zemalja Europe uspoređuje s onim istraživača u Hrvatskoj. Autori članka dolaze do zaključka kako se znanstvena analiza nasilja ekstremnih navijača u Hrvatskoj po svojoj teorijskoj utemeljenosti, metodama te kakvoći interpretacija ne razlikuje znatnije od znanstvene obrade toga društvenog problema u zemljama Zapadne Europe. Biti se u svojim člancima *Vatreni – hrvatski nogometni proizvod*²² i *Ruka na srcu kao izraz narodne duše*²³ najviše približio odnosu različitih problemskih sklopova vezanih uz sport kao što su mediji, ideologija, država, nacionalizam, mitologija i tržište. Biti također ističe kako je sport socijalno konstruirana, značenjski bogata aktivnost koja je upletena u mrežu reprodukcije i prijenosa ideologijskih tema i vrijednosti koje prevladavaju u našem društvu. Pritom interakcija između sporta i medija počiva na činjenici da je sport jedna već a priori socijalno konstruirana aktivnost koja još iziskuje medijske efekte. Temeljita analiza razvoja discipline sociologije sporta u hrvatskoj nalazi se u djelu Benjamina Perasovića i Sunčice Bartoluci *Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu*²⁴, gdje su istaknute i perspektive razvoja navedene discipline u Hrvatskoj, kao i otvorene teme za istraživanje.

Među mlađim znanstvenicima koji se bave navedenom temom ističe se politolog Dario Brentin sa člancima „*Now You See Who Is a Friend and Who an Enemy.*“ *Sport as an Ethnopolitical Identity Tool in Postsocialist Croatia*²⁵, te „*A lofty battle for the nation’: the social roles of sport in Tudjman’s Croatia*“²⁶. Brentin se u ovim člancima bavi Hrvatskom u razdoblju nakon raspada SFR Jugoslavije i političkom ulogom koju je sport odigrao u polju nacionalnog izražavanja vezanog za naciju, identitet i kulturu. Također, Brentin opisuje sport kao jedinstven izvor društvenog kapitala koji je mnogo pridonio nastajanju, uspostavljanju i očuvanju nastajućeg hrvatskog nacionalnog identiteta. On se u svojim djelima koncentrira na ulogu koju je sport odigrao u homogenizaciji hrvatskog društva kroz praksu

²² Ozren Biti, *Vatreni – Hrvatski nogometni proizvod* (Libra Libera (1331-9868) 11 (2002); 25-38)

²³ Ozren Biti, *Ruka na srcu kao izraz narodne duše* (Zagreb: Nova Croatia, II, 2008)

²⁴ Benjamin Perasović i Sunčica Bartoluci, *Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu* (Sociologija i prostor, 45 (2007) 175 (1))

²⁵ Dario Brentin, „*Now You See Who Is a Friend and Who an Enemy.*“ *Sport as an Ethnopolitical Identity Tool in Postsocialist Croatia* (Southeast Europe - Journal of Politics and Society (02/2014), p. 187-207)

²⁶ Dario Brentin, „*A lofty battle for the nation’: the social roles of sport in Tudjman’s Croatia* (Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics, 2013, 16:8, 993-1008)

simboličkog uključivanja i isključivanja. Članak „*Now You See Who Is a Friend and Who an Enemy.*“ *Sport as an Ethnopolitical Identity Tool in Postsocialist Croatia* objavljen je u nedavnom broju časopisa *Südosteuropa* posvećenom nogometu i društvu, uređenom od strane Daria Brentina, Armine Galijaš i Hrvoja Paića koji je ponudio nekoliko tekstova o ulozi nogometa u oblikovanju društva na području Jugoistočne Europe. Još jedan članak iz iste publikacije, autora Nevena Anđelića *The Rise and Fall of Yugoslavia: Politics and Football in the Service of the Nation(s)*²⁷ smatram bitnim istaknuti iz razloga što se autor u njemu bavi komparativnom analizom (država) slučaja sa ciljem razumijevanja je li do nasilja prvo na nogometnim stadionima a kasnije i u društvu došlo zbog pojave nacionalizma 'odozgo' ili 'odozdo'.

Daljnji radovi relevantni za temu odnosa nacije i sporta su *Soccer and Croatian Nationalism – A Prelude to War*²⁸ Allena Sacka i Zeljana Sustera u kojem se autori koncentriraju na ulogu koju je nogomet odigrao pri raspadu SFR Jugoslavije i kako je ojačao Hrvatske napore za osamostaljenjem, sa posebnim naglaskom na utakmice između Dinama iz Zagreba i Crvene Zvezde iz Beograda 13. svibnja 1990. i reprezentacija Hrvatske i Sjedinjenih Američkih Država 17. listopada 1990. Djelo *The Formation of Croatian National Identity: A Centuries-old Dream*²⁹ Alex J. Bellamya stavlja naglasak na formiranje hrvatskog nacionalnog identiteta 1990-ih godina, gdje se autor koristi i primordijalističkim i modernističkim pristupima proučavanja nacionalizma i nacionalnog identiteta prije nego što primjeni te pristupe na slučaj Hrvatske. Na taj način on ističe novi pristup proučavanja formacije nacionalnog identiteta i izbliza proučava Hrvatsku 1990-ih na jedinstven način. Knjiga *Football in Southeastern Europe: From Ethnic Homogenization to Reconciliation*³⁰ urednika Johna Hughsona i Fione Skillen nudi zbirku radova znanstvenika iz različitih disciplina kao što su povijest, sociologija i politologija kroz koje se istražuje uloga nogometa u Jugoistočnoj Europi, sa naglaskom na zemlje bivše Jugoslavije. Bitne

²⁷ Neven Anđelić, *The Rise and Fall of Yugoslavia: Politics and Football in the Service of the Nation(s)* (Southeast Europe - Journal of Politics and Society (02/2014), p. 99-125)

²⁸ Allen L. Sack i Zeljan Suster, *Soccer and Croatian Nationalism – A Prelude to War* (Journal of Sport and Social Issues, August 2000 vol. 24 no. 3, p. 305-320)

²⁹ Alex J. Bellamy, *The Formation of Croatian National Identity: A Centuries-old Dream* (Manchester: Manchester University Press, 2003)

³⁰ John Hughson i Fiona Skillen (ur.), *Football in Southeastern Europe: From Ethnic Homogenization to Reconciliation* (London – New York: Routledge, 2014.)

teme kao što su jačanje nacionalizma, konstrukcija etno/religijskih identiteta i kolektivni identitet muškosti proučavaju se u odnosu prema nogometu kroz detaljne studije slučaja koje su od velikog interesa za sve koji žele znati više o tome kako bi se na nogomet trebalo gledati sa fokusom na pomirenje i društveno uključivanje u budućnosti. O periodu između 1991. i 1996. godine govori djelo britanskog povjesničara Richarda Millsa *Fighters, Footballers and Nation Builders*³¹ u kojem autor stavlja naglasak na način na koji je nogomet poslužio kao aktivnost za podizanje morala i širenje propagande na području tadašnje takozvane Republike Srpske Krajine i Republike Srpske. Na temu kreiranja nacionalnog identiteta i uloge nogometnog kluba Dinamo Zagreb napisana su djela Tee Sindbaek *A Croatian Champion with a Croatian Name*³² i Ivana Đorđevića *Twenty Years Later: The War Did (Not) Begin at Maksimir*³³. Prvi tekst fokusiran je na ulogu vodećeg hrvatskog nogometnog kluba, Dinama iz Zagreba, u priči o povijesti kao krucijalnom elementu nacionalnog identiteta u Hrvatskoj 1990-ih i početkom 21. stoljeća. Đorđevićev tekst je antropološka analiza medijskog diskursa o nikada odigranoj utakmici između Dinamo Zagreba i Crvene Zvezde Beograd, koja je simbolički označena kao početak rata u bivšoj Jugoslaviji.

Svi navedeni radovi vrlo su značajni za proučavanje i razumijevanje kompleksnih odnosa sporta, u ovom slučaju nogometa, i nacije u Republici Hrvatskoj. Usprkos tome, na ovome polju ostala su i neka otvorena pitanja koja nisu obrađena u znanstvenim radovima. Velika većina radova bavi se isključivo periodom nakon proglašenja samostalnosti Republike Hrvatske 25. lipnja 1991., te se niti jedan od navedenih radova značajnije ne bavi periodom koji je prethodio turbulentnim događajima devedesetih godina, odnosno periodom kada je Hrvatska bila jedna od republika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Također ostaje otvoreno pitanje o ulozi specifičnih događaja kao što su svjetska prvenstva u nogometu pri

³¹ Richard Mills, *Fighters, Footballers and Nation Builders: Wartime Football in the Serb-Held Territories of the Former Yugoslavia, 1991-1996* (Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics 16, no. 8, 945-974, 2013.), p. 945

³² Tea Sindbaek, *A Croatian Champion with a Croatian Name: National Identity and Uses of History in Croatian Football Culture* (Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics 16, no. 8, 1009-1024, 2013.), p.1009

³³ Ivan Đorđević, *Twenty Years Later: The War Did (Not) Begin at Maksimir. An Anthropological Analysis of the Media Narratives about a Never Ended Football Game* (Glasnik Etnografskog Instituta SANU 60, no. 2, 201-216, 2012.)

konstruiranju nacionalnog identiteta, te se većina radova bavi cijelim tranzicijskim razdobljem devedesetih godina i događajima koji nisu uže vremenski određeni. Nadalje, dosad objavljena literatura se ne bavi daljnjim razvojem međuodnosa nacije i sporta u periodu nakon smrti Franje Tuđmana i završetka tranzicijskog perioda, kao niti načinom na koji je kreiran i manifestiran nacionalni identitet hrvatskih sportaša u dijaspori. Ovaj će rad putem analize medijskog diskursa tijekom svjetskog nogometnog prvenstva u Francuskoj 1998. nastojati identificirati aktere koji su bili kreatori tog diskursa sa ciljem kreiranja i oblikovanja nacionalnog identiteta, kao i načine na koje su oni kao kreatori tog diskursa koristili trenutnim odnosima moći; i na taj način predstaviti inovaciju na polju proučavanja odnosa države, nacije i sporta.

ISTRAŽIVAČKA PITANJA

1. Je li, i ako je, na koji način, kroz masovne medije konstruiran nacionalni identitet tijekom Svjetskog prvenstva u nogometu održanog u Francuskoj 1998.?
2. Tko su akteri koji konstruiraju pojmove nacije i identiteta?
3. Kakvim diskursima se akteri pritom koriste kako bi u političkom, ekonomskom i ideološkom kontekstu konstruirali, odnosno transformirali postojeće društvene odnose?

TEORIJSKA KONTEKSTUALIZACIJA

Središnji analitički pojmovi

Pri provođenju ovakve vrste istraživanja bitno je prvenstveno jasno definirati pojmove koji će biti predmetom istraživanja kao i metode kojima će se navedeni pojmovi analizirati. Termini bitni za uspješno provođenje analize biti će nacija, država, ideologija i identitet. Sociološka analiza pojmova govori da jedan isti termin može dobiti vrlo različita značenja u različitim idejnim pravcima. Analiza tih semantičkih razlika otkriva u svakom posebnom značenju različitu kolektivnu voljnu usmjerenost prema nekom životnom uvjetu koji je značajan za društvenu grupu koja pojmu daje određeno značenje. To se, prema Mannheimu, najbolje vidi na primjeru njegove analize različitog smisla pojma slobode u raznim političkim i idejnim pravcima.³⁴

Prema često citiranom teoretičaru nacije Benedictu Andersonu nacija je zamišljena politička zajednica, i to zamišljena kao istovremeno inherentno ograničena i suverena.³⁵ Zamišljena je zato što pojedini pripadnik određene nacije nikad neće upoznati većinu drugih pripadnika svoje nacije. Unatoč tome svaki pripadnik može zamisliti vlastito zajedništvo s ostalim pripadnicima. Bez obzira na svoju veličinu, svaka nacija ima određene granice kojima se razlikuje od drugih nacija. Riječ je o zajednici koja je suverena jer se pojam prvi puta pojavio kada su prosvjetiteljstvo i revolucija razbili legitimitet dinastičkog kraljevstva koje vlada po milosti božjoj.³⁶ Poznati britanski povjesničar Eric Hobsbawm navodi da svijet ravnopravnih nacija ne postoji, nego samo svijet u kojem su neke grupe koje su postigle taj status nacije sprečavaju slične grupe da same postignu taj status.³⁷ Još jedan istaknuti teoretičar nacije Ernest Gellner definira nacionalizam kao teoriju političke legitimnosti koja zahtijeva da etničke granice ne smiju biti presječene

³⁴ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. LV

³⁵ Benedict Anderson, *Nacija: Zamišljena zajednica* (Zagreb: Školska knjiga, 1990), p.6

³⁶ Ibid., p.7

³⁷ Srđan Vrcan, *Nacija, Nacionalizam, Moderna država* (Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 2006), p.

političkim te da posebno etničke granice unutar dane države ne smiju razdvajati vlastodršce od ostalih.³⁸

Identitet označava istovjetnost, potpunu jednakost, odnos po kojemu je netko ili nešto jednako samo sebi. Pojam identiteta temeljito je obradio britanski sociolog i bivši Gellnerov učenik Anthony Smith u svojem djelu *Nacionalni identitet*.³⁹ On ističe kako se pojedinac sastoji od više identiteta i uloga – obiteljskih, teritorijalnih, klasnih, vjerskih, etničkih i rodnih. Kao najvažniji on ističe nacionalni identitet, koji će biti i fokus ovoga rada, a koji prema Smithu uključuje:

1. Povijesni teritorij, odnosno domovinu
2. Zajedničke mitove i povijesna sjećanja
3. Zajedničku, masovnu javnu kulturu
4. Zajednička prava i dužnosti za sve članove
5. Zajedničku ekonomiju sa teritorijalnom mobilnošću za članove.⁴⁰

Iz toga on izvodi svoju definiciju nacije – imenovana skupina ljudi koja dijeli zajednički teritorij, zajedničke mitove i povijest, masovnu, javnu kulturu, zajedničko gospodarstvo i zajednička prava i dužnosti za sve svoje članove.⁴¹

Ideologije su prikazi aspekata svijeta koji doprinose utemeljivanju i održavanju odnosa moći, dominacije i iskorištavanja. Oni mogu biti donijeti u načinima interakcije i usađeni u načine određivanja identiteta. Analiza teksta je važan aspekt ideološke analize i kritike.⁴² Pojam ideologije temeljito je proučavao mađarski sociolog i filozof Karl Mannheim u svojem djelu *Ideologija i Utopija*⁴³ u kojem je iznio i svoju koncepciju sociologije znanja, o kojoj će više govora biti u sljedećem poglavlju. Sama riječ ideologija najprije u sebi nije sadržavala nikakvo ontološko odlučivanje, jer ona je prvobitno značila samo učenje o idejama. Pojam ideologije u modernom smislu rođen je tek onog trenutka kada je Napoleon jednu grupu filozofa nazvao 'ideolozima' u pogrđnom smislu. Na taj je način ova riječ prvi put dobila svoje pogrđno značenje,

³⁸ Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Oxford: Blackwell, 1986), p. 18

³⁹ Anthony Smith, *National Identity* (London: Penguin books, 1991)

⁴⁰ Ibid., p. 14

⁴¹ Ibid.

⁴² Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Text Analysis for Social Research* (London: Routledge, 2003), p. 218

⁴³ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978)

koje je zadržala sve do današnjeg dana, kao i riječ 'doktrinarno'.⁴⁴ Mannheim ideologijama naziva ideje koje nadilaze egzistenciju, ali koje *de facto* nikada ne ostvaruju svoj sadržaj.⁴⁵ Za potrebe ovog rada kao središnja definicija ideologije uzeta je definicija koju su ponudili Wodak i Meyer, a prema kojoj je ideologija dosljedan i relativno stabilan skup vjerovanja ili vrijednosti.⁴⁶

Mannheim ističe da je, prema totalnom shvaćanju ideologije, društvena uvjetovanost misli daleko dublja. Društveni uvjeti ne izazivaju samo iskrivljavanje pojedinih stavova, tvrdnji i gledišta, pošto oni ne utječu samo na konkretni sadržaj misli, nego uvjetuju i njenu osnovnu logičko-kategorijalnu strukturu.⁴⁷ Pod ideologijom, u najširem smislu riječi, Mannheim ne podrazumijeva društveno iskrivljenu, lažnu misao, nego način, strukturu i sadržaj mišljenja koje je društveno uvjetovano, i koje se može razumjeti samo ako se uzme u obzir njegova društveno povijesna geneza.⁴⁸

Učenju o ideologiji i sociologiji saznanja zajednička je ideja da misao nije autonomna, odnosno da ona ne nastaje i ne razvija se po nekim svojim imanentnim zakonima koji bi se ostvarivali neovisno od društvenih uvjeta i društveno povijesnih razvojnih tokova, nego da je povezana sa društvom, s njegovim društvenim bićem i sa konkretno-povijesnim stanjem društva.⁴⁹ Mannheim ističe kako je djelovanje društvenog determinizma univerzalno i sveopće. Nije samo misao nekih društvenih slojeva ili društvenih grupa uvjetovana njihovim društvenim položajem i interesima, nego to vrijedi za društvenu misao uopće. Ideološka je svaka misao o društvu, i ako se ideologija shvaća kao iskrivljenost saznanja koja nastaje pod utjecajem društvenih činilaca, onda je misao svih društvenih grupa iskrivljena.⁵⁰ Teorijski gledano, lažna svijest se sastoji iz idejnih shvaćanja koja onemogućuju životno orijentiranje i pomoću čijeg se pojmovno-kategorijalnog okvira čovjek ne može prilagoditi danim društvenim

⁴⁴ Ibid., p. 73

⁴⁵ Ibid., p. 193

⁴⁶ Ruth Wodak i Michael Meyer: *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 8

⁴⁷ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), P. XXXII

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid., p. XX

⁵⁰ Ibid., p. XXV

prilikama.⁵¹ Za američkog politologa Willarda A. Mullinsa ideologiju čine četiri središnja obilježja:

1. Moć je važnija od spoznaje
2. Sposobne su voditi procjene pojedinaca
3. Pružaju smjernice kroz akciju
4. Moraju biti logički dosljedne.⁵²

⁵¹ Ibid., p. XXX

⁵² Willard A. Mullins, *On the concept of ideology in political science*, (American Political Science review 66), p. 499

Razvoj ideja

Kako bismo kasnije lakše mogli objasniti izjave i ideje koje se javljaju u diskursu o kreiranju nacije valja istaknuti i način na koji se objašnjava nastanak ideja u društvu. Prema Mannheimu, samo je individua sposobna za mišljenje. Ne postoji metafizičko biće kao što je grupni duh koje misli iznad glava pojedinaca i preko njih i čije ideje individua samo reproducira.⁵³ Mannheim navodi da je u sociologiji znanja mišljenje, promatrano sa gledišta cjelokupnog konteksta, nije nikada cilj za sebe, nego je živ organizam koji se stalno iznova oblikuje i iznova formira sa preobražajima povijesnih događanja; sklop u nastajanju, u čijem se elementu zbiva i novo nastajanje čovjeka.⁵⁴ Najvažnija uloga mišljenja u životu sastoji se u tome što ono rukovodi našim ponašanjem kad treba donijeti odluke. Svaka stvarna odluka uključuje u sebi sud o dobru i zlu, o smislu života i duha.⁵⁵ Što se tiče govora, Foucault navodi da je to nešto više od izražavanja onoga što osoba misli, prevođenja onoga što pojedinac zna, i nešto više od igre sa strukturama jezika; pokazati da dodati izjavu postojećem slijedu izjava znači izvršiti kompliciranu i skupu gestu, koja uključuje uvjete i pravila; pokazati da promjena u slijedu diskursa ne pretpostavlja 'nove ideje', malo inovativnosti i kreativnosti, različit mentalitet, već transformacije u praksi i susjednim praksama i njihovoj zajedničkoj artikulaciji.⁵⁶ Prema Foucaultu bez obzira na to je li riječ o filozofiji utemeljujućeg subjekta, o filozofiji izvornog iskustva ili o filozofiji univerzalnog posredovanja diskurs nije ništa drugo do igra, igra pisanja u prvom slučaju, čitanja u drugom, razmjene u trećem, i ta razmjena, to čitanje, to pisanje služe se uvijek samo znakovima.⁵⁷

Pošto je čovjek biće koje prvenstveno živi u povijesti i u društvu, 'egzistencija' koja ga okružuje nikada nije 'egzistencija uopće', nego uvijek neki konkretni povijesni oblik društvene egzistencije. Egzistencija se sa točke gledišta sociologa uvijek može shvatiti kao 'konkretno važeći' životni poredak koji se ostvaruje i koji se u tom smislu

⁵³ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. 4

⁵⁴ Ibid., p. 54

⁵⁵ Ibid., p. 21

⁵⁶ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 230

⁵⁷ Michael Foucault, *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994), p. 131

može odrediti kao stvarni.⁵⁸ Svaki pojedinac je, uslijed činjenice da odrasta u društvu, predodređen u dvostrukom smislu: on zatiče gotovu situaciju i u toj situaciji zatiče prethodno oblikovane modele mišljenja i ponašanja.⁵⁹ Kada većina ljudi unutar jednog društva razmišlja slično o određenim pitanjima, ili čak zaborave da postoje alternative trenutačnom stanju, dolazimo do Gramscijevog koncepta hegemonije.⁶⁰ Dotičući se pojma indoktrinacije, Mannheim navodi da dok god se svakom članu grupe od djetinjstva urezuje u glavu isti smisao riječi, isti način izvođenja ideja, sve dotad u tom društvu ne mogu postojati različiti procesi mišljenja. Čak ni postepeno modificiranje načina mišljenja članovi grupe neće moći primijetiti dok god žive u stabilnoj situaciji, dok god tempo prilagođavanja mišljenja novim problemima bude tako spor da obuhvaća više generacija. U takvom slučaju jedna generacija tokom vlastitog života teško i može primijetiti da se događa neka promjena.⁶¹ U dnevnim raspravama određene ideje se javljaju češće nego druge. Ljudi sa različitim pozadinama i interesima često mogu razmišljati vrlo slično na zapanjujuće načine.⁶²

Foucault ističe kako površina nastanka izjave nije i ne može biti ista za različita društva, u različitim razdobljima i u različitim oblicima diskursa.⁶³ Mannheim razlikuje dva oblika promjene funkcije ideja. Prva nastaje kada se neki pojam prenese iz jednog idejnog sistema u drugi, pošto se samim time mijenja njegov izvorni smisao. Mnogo je važnija sociološka promjena funkcije, do koje dolazi kada jedna nova društvena grupa u izmijenjenoj povijesnoj situaciji preuzme neki pojam ili neko idejno stanovište iz već postojeće misli, ali mu mijenja smisao, u skladu sa svojim težnjama i novom društveno-povijesnom situacijom.⁶⁴

⁵⁸ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. 193

⁵⁹ Ibid., p.5

⁶⁰ Ruth Wodak i Michael Meyer, *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 8

⁶¹ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p.8

⁶² Ruth Wodak i Michael Meyer, *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 8

⁶³ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 45

⁶⁴ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. LVIII

Izjava i diskurs

Osim teoriji geneze ideja velik dio svoje karijere Foucault je posvetio proučavanju odnosa moći i analizi diskursa. On u svojem djelu *Arheologija Znanja* diskurs označava kao skupinu verbalnih upotreba jezika, koja nastaje iz skupine znakova, no on navodi da je to također i skupina činova formulacije, slijed rečenica ili prijedloga.⁶⁵ Diskurs se sastoji od skupine slijeda znakova, u obliku izjave, odnosno ukoliko im se mogu dodijeliti određeni modaliteti postojanja, te je definiran kao skupina izjava koje pripadaju istoj diskurzivnoj formaciji.⁶⁶ Diskurzivnu formaciju on objašnjava kao princip raspršivanja i redistribucije, a ne formulacija, rečenica, prijedloga, već isključivo izjava. Diskursom možemo nazvati skupinu izjava koje pripadaju jedinstvenom sustavu formiranja. Kada se između brojnih izjava može opisati sustav disperzije, kada se između objekata, tipova izjave, koncepata ili tematskih izbora može definirati regularnost (red, korelacija, pozicije i funkcioniranje, transformacije), može se reći da se radi o diskurzivnoj formaciji.⁶⁷ Njemački lingvist Jürgen Link definira diskurs kao „*institucionalizirani način govora koji regulira i osnažuje akciju i na taj način izvršava moć*“.⁶⁸

Prema Foucaultu ono što uistinu pripada diskursnoj formaciji i što omogućuje razgraničavanje grupe pojmova, koliko god oni bili različiti jest način na koji se ti različiti elementi nalaze u međusobnom odnosu, to jest način na koji se primjerice redoslijed opisa ili iskaza povezan sa tehnikama prepisivanja, način na koji je polje memorije povezano sa hijerarhijskim obrascima i podređenosti koja vlada izjavama u tekstu, način na koji su sredstva korištena za povećanje približnosti izjave povezana sa načinima kritiziranja, komentiranja i interpretacije prethodno formuliranih izjava itd. Upravo ta skupina odnosa konstituira sustav formiranja pojmova.⁶⁹

Foucault definira polje diskursa kao ono koje se sastoji od ukupnosti svih djelotvornih izjava (bilo u govoru ili u pismu), u njihovoj disperziji kao događaja i u za

⁶⁵ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 121

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid., p. 41

⁶⁸ Jürgen Link, *Was ist und was bringt Diskurstaktik* (kultuRRvolution 2; 1983.), p. 60

⁶⁹ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 66

njih odgovarajućih pojava.⁷⁰ Diskurzivna praksa obuhvaća tijelo anonimnih, povijesnih pravila, koja su uvijek određena u vremenu i mjestu koji definiraju određeni period, te za određeni društveni, ekonomski, geografski ili lingvistički prostor, uvjete rada izgovorne funkcije.⁷¹ Diskurs je put od jednog proturječja ka drugom: ukoliko daje značaj onome što je vidljivo, to je zato što ispunjava ono što sakriva. Analizirati diskurs znači sakrivati i otkrivati proturječja, otkrivati akciju koja je postavljena unutar njega, jasno pokazati kako se može izraziti, utjeloviti, ili mu dati privremeni izgled.⁷²

Foucault smatra da je sve što je formulirano u diskursu već artikulirano u onoj polu-tišini koja mu prethodi, koji nastavlja uporno teći ispod njega, ali koji također prekriva i utiшава. On također smatra da se diskurs ne odnosi na daleku prisutnost izvora, već tretiran u onome trenutku kada se pojavljuje.⁷³ Karakteristično je za izgovornu funkciju da ne može djelovati bez postojanja povezane domene. To čini rečenicu nečim drugim i nečim većim nego samim zbrojem znakova, koji da bi postojali, traže samo materijalnu bazu, odnosno pisaću podlogu, zvuk, materijal itd.⁷⁴

Izjava se pojavljuje svaki puta kada je grupa znakova emitirana. Svaka od tih artikulacija jedinstvena je po mjestu i vremenu, dvoje ljudi može reći istu stvar u isto vrijeme, ali pošto su to dvoje ljudi biti će dva različita izgovora. Ista osoba može ponavljati istu rečenicu nekoliko puta i producirati će jednak broj izgovora različitih po vremenu nastanka. Izgovor je neponovljivi događaj, ima situiranu i datiranu jedinstvenost. Ipak, ta jedinstvenost dozvoljava brojne konstante: gramatičke, semantičke, logičke, po kojima se može prepoznati opći oblik rečenice, značenja i prijedloga.⁷⁵ Foucault navodi da se izjava doima kao jedan završni, nerazloživi element koji može biti izdvojen i doveden u seriju veza sa drugim sličnim elementima.⁷⁶ Izjava propada diskurzivnoj formaciji kao što rečenica pripada tekstu, te kao što prijedlog pripada deduktivnoj cjelini.⁷⁷ Ako prijedlog, rečenica ili skupina znakova mogu biti nazvani izjavom to nije zato što ih je jednoga dana netko izgovorio

⁷⁰ Ibid., p. 29

⁷¹ Ibid., p. 131

⁷² Ibid., p. 169

⁷³ Ibid., p. 28

⁷⁴ Ibid., p. 108

⁷⁵ Ibid., p. 114

⁷⁶ Ibid., p. 90

⁷⁷ Ibid., p. 130

ili napisao; to je iz razloga što pozicija subjekta može biti dodijeljena. Opisati formulaciju kao izjavu ne znači analizirati odnose između autora i onoga što je izjavio (ili želio izjaviti, ili izrekao bez da je želio); već u određivanju toga koja pozicija treba i mora biti zauzeta od strane nekog pojedinca ukoliko će on biti njezin subjekt.⁷⁸

Izjava mora imati supstancu, podršku, mjesto i vrijeme, to je ono što tvori samu izjavu. Kada se ti uvjeti mijenjaju, mijenja se i identitet same izjave.⁷⁹ Izjava nije sama po sebi jedinica, već funkcija koja prolazi kroz domenu struktura i mogućih cjelina, te ih otkriva, sa njihovim konkretnim sadržajima, u vremenu i prostoru.⁸⁰ Izjava je nešto što ljudi proizvode, manipuliraju, koriste, transformiraju, izmjenjuju, kombiniraju, rastavljaju i ponekad uništavaju. Ona se pojavljuje sa statusom, ulazi u različite mreže i različita polja upotrebe, podvrgnuta je prenošenju i modifikacijama, integrirana u operacije i strategije u kojima je njezin identitet održavan ili izbrisan. Iz tog razloga izjava cirkulira, biva korištena, nestaje, dozvoljava ili sprječava ostvarenje želje, služi ili se opire različitim interesima, sudjeluje u izazovima i borbama, i postaje tema opredjeljivanja ili rivalstva.⁸¹

Prema Foucaultu analiza izjava je povijesna analiza, ali ona koja izbjegava interpretiranje. Ona ne ispituje izjave prema onome što one skrivaju, što zapravo govore, usprkos sebi, neizgovorenim elementu koji sadrže, širenju misli, slika ili želja koje ih nastanjuju, već ih ispituje u vidu njihovog načina postojanja, što znači da su došle na svijet, ostavile tragove, te možda ostale na tom mjestu, čekajući trenutak kada će ponovno postati korisne, odnosno da su se baš te izjave pojavile tada kada jesu i gdje jesu – one a ne neke druge.⁸² Upravo iz tog razloga ovaj rad se sada bavi analizom diskursa u razdoblju iz 1998. godine. Naime, evidentne su promjene u političkom poretku i povezanom medijskom diskursu tada i danas, no iz brojnih aktualnih primjera je uočljivo da se medijski prostor još uvijek koristi za umetanje diskursa o hrvatskom nacionalnom identitetu od strane aktera sa cijelog spektra hrvatskog društva, dok nogomet i dalje uvjerljivo drži prvo mjesto među sportovima u javnom diskursu.

⁷⁸ Ibid., p. 107

⁷⁹ Ibid., p. 113

⁸⁰ Ibid., p. 98

⁸¹ Ibid., p. 118

⁸² Ibid., p. 123

Premise: Akteri i moć

Pri proučavanju diskursa javlja se pitanje o tome tko govori, odnosno tko, od zbroja pojedinaca sa sposobnošću govora, ima pravo koristiti ovakvu vrstu jezika. Foucault govori o institucionalnim sjedištima sa kojih pojedinac tvori svoj diskurs, i sa kojih taj diskurs crpi svoj legitimitet i mjesto primjene. Pozicija subjekta također je određena situacijom koja mu omogućava da zauzme poziciju u odnosu prema grupi objekata.⁸³ Foucault ističe kako je još kod grčkih pjesnika iz 6. stoljeća istiniti diskurs, odnosno onaj koji je pobuđivao poštovanje i strah, diskurs kojem se valja pokoriti jer on vlada, bio onaj diskurs kojega je izgovarao netko tko je na to imao pravo. Bio je to diskurs koji je priopćavao pravednost i svakome udjeljivao njegovo mjesto, diskurs koji je proričući budućnost ne samo najavljivao što će se dogoditi već i pridonosio da se to dogodi, nosio sa sobom privolu ljudi, te se tako ispreplitao sa sudbinom.⁸⁴ Mannheim navodi kako bavljenje čisto individualnom životnom povijesti i njenom analizom nije dovoljno da bi se objasnio neki društveno relevantan način ponašanja, na primjer ocjenjivanje vrijednosti, čime se cijeli životni sistem nekoga društva transformira u svim njegovim ograncima.⁸⁵

Da bi slijed znakova postojao uzročno mora postojati i autor, odnosno prijenosni autoritet, no on nije isto što i subjekt izjave.⁸⁶ Ako ostavimo po strani znatan društveni uspon pojedinaca, onda tek opća demokracija dozvoljava da se sa usponom donjih slojeva javna pažnja poklanja i njihovom mišljenju.⁸⁷ U svakom društvu postoje socijalne grupe čiji je poseban zadatak u tome da društvu pribavljaju tumačenje svijeta. Mi ih nazivamo 'inteligencijom'. Što je neko društvo više statično, utoliko je vjerojatnije da će ovaj sloj steći određeni položaj, položaj kaste.⁸⁸ Slabljenjem monopolističkih kastinskih privilegija slobodna utakmica je počela vladati nad duhovnim načinima proizvodnje, te je razumljivo zašto su intelektualci u konkurentskoj borbi sve izrazitije prihvaćali najrazličitije načine mišljenja i doživljavanja koji su postojali u društvu, i suprotstavljali ih jedne drugima, i to utoliko

⁸³ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 58

⁸⁴ Michael Foucault, *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994), p. 118

⁸⁵ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. 28

⁸⁶ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 107

⁸⁷ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. 10

⁸⁸ Ibid., p. 12

više što su oni konkurirali boreći se za naklonost publike kojoj se intelektualci, za razliku od klera, nisu više mogli obraćati a da ne ulažu vlastite napore. Konkurencija u stjecanju naklonosti različitih grupa publike postala je stoga značajan faktor, jer su različiti načini mišljenja i doživljavanja svakog pojedinca sve više dolazili do javnog izraza i do javnog važenja.⁸⁹

Društvene klase zahvaljujući svom vrlo određenom položaju u društvu mogu u većoj mjeri razviti trajan i snažan voljni poticaj misli nego slojevi i grupe čiji je položaj u strukturi manje određen, i koji se zbog toga više opredjeljuju za poglede neke klase ili utjecajnijeg sloja nego što stvaraju vlastita stajališta.⁹⁰ Poseban društveni položaj grupe, njena karakteristična djelatnost i interesi uvjetuju da ona vidi društvenu cjelinu iz specifične perspektive u kojoj se ne može sagledati društvo u cjelini, nego samo neki njegov aspekt.⁹¹ Pojam ideologije određen je uvijek od strane sloja u usponu, sloja koji se nalazi u egzistencijalnom neprijateljstvu prema postojećoj životnoj stvarnosti. Teško je ustanoviti što treba smatrati kao istinsku ideologiju klasa u usponu, odnosno utopiju koja se može ostvariti u budućnosti, a što kao puku ideologiju vladajućih klasa, ali onih koje također teže naviše.⁹² Mannheim navodi tri društvene skupine u kojima nastaju različiti oblici ideologije.

1. Prvi oblik nastaje zato što je utjecaj vlastite društvene i kulturne tradicije u nekoj grupi toliko jak da ona sasvim objektivno nije u stanju da shvati raskorak između svoje tradicije u čijem duhu objašnjava novu izmijenjenu društvenu stvarnost i svoga stvarnog ponašanja koje je uvjetovano novim prilikama i odstupa od tradicionalnih oblika.
2. Druga situacija u kojoj ideološka misao također može kočiti razvoj svijesti, koja bi bila adekvatna trenutnim društvenim prilikama, javlja se kad je raskorak između tradicionalne misli i novih prilika teorijski uočljiv, ali društvena grupa zbog zaštite nekih svojih vitalnih interesa ne želi iskoristiti ovu teorijsku mogućnost, te postaje neosjetljiva za nova idejna strujanja i zadržava svoj

⁸⁹ Ibid., p. 14

⁹⁰ Ibid., p. LXXIII

⁹¹ Ibid., p. XXV

⁹² Ibid., p. 202

tradicionalni način mišljenja i svoja tradicionalna shvaćanja u kojima su izraženi neki njeni bitni interesi.

3. Osnovna karakteristika trećeg oblika ideološke misli je da je grupa, koja tu misao stvara i širi, svjesna njene povijesne neadekvatnosti, ali se njom ipak koristi radi obmanjivanja drugih.⁹³

Učenje o ideologiji stavlja sebi u zadatak da razobličava manje ili više svjesne laži i prikrivanja interesnih grupa u društvu, a posebno političkih stranaka. Prema Mannheimu, za političkog vođu nije dovoljno znanje o onom što je ispravno, nije dovoljno vladanje određenim zakonima i normama, nego se tome mora pridružiti urođeni i dugim iskustvom izoštrani instinkt koji pronalazi ono što je ispravno.⁹⁴ Suprotnost između elana velikoga vođe i elitnih slojeva sa jedne strane, i slijepih masa sa druge strane, otkriva obilježja jedne intelektualističke ideologije kojoj je cilj da više služi vlastitom, unutarnjem samo-legitimiranju, nego agitaciji prema van.⁹⁵ Po ovom pitanju Foucault kaže da ništa nije nestalnije od političkog poretka koji je ravnodušan spram istine, no ništa nije opasnije od političkog sistema koji pretendira na to da propiše istinu. Volja za istinom teži tome da na druge diskurse vrši svojevrсни pritisak i određenu moć prisile.⁹⁶ Funkcija istinitog odgovora ne smije imati oblik zakona, kao što bi bilo bezrazložno vjerovati da se ona posve opravdano zasniva na spontanim igrama komunikacije. Zadaća govorenja istine beskonačan je posao: poštivati njezinu kompleksnost jest obveza koje se ne može lišiti ni jedna vlast, osim da nametne ropsku šutnju.⁹⁷

Svaki politički stav znači u isti mah nešto mnogo više od pukog potvrđivanja ili negiranja nedvosmislenog stanja stvari. On u isti mah znači u svakom danom slučaju i zaokružen pogled na svijet. A koliko je političaru stalo do tog pogleda na svijet, to pokazuje težnja svih stranaka da mase ne samo partijski nego i ideološki uzdignu do određenog načina mišljenja. Prenositi političke stavove, to znači prenositi određen odnos prema svijetu, odnos kojim potom treba prožeti sve dijelove života. Zatim,

⁹³ Ibid., p. XXXIII

⁹⁴ Ibid., p. 119

⁹⁵ Ibid., p. 139

⁹⁶ Michael Foucault, *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994), p. 120

⁹⁷ Ibid., p. 172

političko obrazovanje volje znači danas da povijest treba vidjeti na određeni način, da događaje treba shvatiti sa određene ravni, da filozofsku orijentaciju treba na određeni način tražiti.⁹⁸ Dok je za liberala mogućnost bila sve a prošlost ništa, dotle konzervativno doživljavanje vremena za najvažniju potvrdu doživljaja uvjetovanosti smatra otkriće značaja prošlosti, otkriće vremena koje stvara vrijednosti.⁹⁹ Ranije se protivniku kao predstavniku određenog društvenog položaja predbacivalo što on upravo kao takav od slučaja do slučaja svjesno ili nesvjesno falsificira. Sada se napad produbljuje na taj način što mu se oduzima mogućnost pravilnog mišljenja, time što se diskreditira struktura njegove svijesti, i to u njenoj cjelini.¹⁰⁰ Politika kao znanost, u obliku političke sociologije, nikada ne predstavlja dovršeno, izdvojeno i zaokruženo područje objekata, nego se uvijek nalazi u nastajanju, i sama je ukorijenjena u općem toku događaja.¹⁰¹

Moć je još jedan središnji koncept za kritičku analizu diskursa, jer se često analizira upotreba jezika ljudi na pozicijama moći koji su odgovorni za postojanje nejednakosti. Analitičari diskursa su zainteresirani za način na koji diskurs reproducira društvenu dominaciju, odnosno zloupotrebu moći jedne grupe nad drugima, te kako se dominirane grupe mogu diskurzivno opirati takvom zlostavljanju.¹⁰² Postoji toliko koncepata moći koliko postoji društvenih teorija. Gotovo da ne postoji sociološka ili socio-psihološka teorija koja ne nudi karakterističan pojam moći, sa Weberovom definicijom kao zajedničkim nazivnikom: Moć kao vjerojatnost provedbe svoje volje u nekom društvenom odnosu unatoč otporu drugih, bez obzira na čemu se ta vjerojatnost temelji.¹⁰³

Postoje barem tri različita pristupa proučavanju pojma moći:

- Moć kao rezultat specifičnih resursa pojedinačnih aktera
- Moć kao specifični atribut društvene razmjene u svakoj interakciji

⁹⁸ Ibid., p. 145

⁹⁹ Ibid., p. 231

¹⁰⁰ Ibid., p. 70

¹⁰¹ Ibid., p. 168

¹⁰² Ruth Wodak i Michael Meyer, *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 9

¹⁰³ Ibid.

- Moć kao sistemski i konstitutivni element ili karakteristika društva.¹⁰⁴

Foucault se fokusira na ono što je prihvaćeno znanje o tome kako se moć upotrebljava. Jedan on načina na koji se to radi jest prijetnjom nasiljem. Usprkos tome, navodeći koliko će ljudi biti 'sretni' ukoliko kupe određene proizvode je također upotreba moći; marketing nam nudi veliko tijelo znanja snažnih tehnika upotrebe moći.¹⁰⁵ Mannheim smatra da se u fašističkom shvaćanju politike odnosi u društvu shvaćaju kao mehanički odnosi sile i smatra se da raspoloživa količina sile i odnos snaga odlučuju hoće li se u društvu uspjeti razviti neka zamisao.¹⁰⁶

Foucault kao jednu od procedura koje omogućuju kontrolu diskursa navodi određenje uvjeta njihove upotrebe, o tome da se pojedincima koji ih iznose nametne stanovit broj pravila, te da se tako dostupnost diskursa ne dopusti baš svakome.¹⁰⁷ Ovdje on govori o prorjeđivanju govornih subjekata; nitko neće dospjeti u poredak ako ne udovoljava stanovitim zahtjevima ili ako otpočетка nije kvalificiran za to. Točnije, sva područja diskursa nisu jednako otvorena i prohodna; neka su izrazito zaštićena, dok se druga čine otvorenima za gotovo sve vjetrove i bez prethodnog ograničenja na raspolaganju svakom govornom subjektu.¹⁰⁸ U društvu kao što je naše zacijelo su poznate procedure isključivanja. Najočiglednija i najobičnija jest zabrana. Dobro znamo da nemamo pravo sve reći, da ne možemo govoriti o svemu u svakoj prigodi, da napokon bilo tko ne može govoriti o bilo čemu.¹⁰⁹ Foucault smatra da je represija jedna potpuno negativna, skućena, oskudna koncepcija moći, odnosno ono što omogućuje da moć vlada, da ju se prihvaća jest jednostavno to što ona ne pritišće samo kao neka snaga koja kaže ne, nego što ustvari prožima tijela, producira stvari, inducira zadovoljstvo, stvara znanje, proizvodi diskurse; treba je smatrati produktivnom mrežom koja prožima čitavo socijalno tijelo mnogo više nego kao negativnu instancu, koja ima funkciju da suzbija.¹¹⁰ Identitet izjave podvrgnut je i drugoj skupini uvjeta i ograničenja: onima koji su nametnuti od strane drugih izjava

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. LII

¹⁰⁷ Michael Foucault, *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994), p. 127

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid., p. 116

¹¹⁰ Ibid., p. 151

među kojima igra ulogu, domenom u kojoj se može koristiti i primijeniti, te ulogom i funkcijama koje može izvršiti.¹¹¹

Odredne sastavnice kritičke analize diskursa su njezina briga o moći kao središnjem uvjetu društvenog života, i njezinim pokušajima da razvije teoriju jezika koja to uključuje kao glavnu premisu.¹¹² Moć određuju odnosi različitosti, posebno utjecaji tih razlika u društvenim strukturama. Konstantno jedinstvo jezika i drugih društvenih pitanja osigurava da se jezik isprepliće sa društvenom moći na više načina: jezični indeksi i izražavanje moći, te je uključen gdje postoji takmičenje o moći i izazov moći. Moć nužno ne potječe iz jezika, ali jezik može biti korišten da izaziva moć, da ju sruši, te promijeni njezinu raspodjelu kako kratkoročno, tako i dugoročno. Jezik pruža fino artikulirano sredstvo za određivanje razlika u moći u hijerarhijskim društvenim strukturama.¹¹³

Foucault ističe kako odnosi moći, a otuda i analiza koja se mora provesti, mora prekoračiti okvir države. To se mora učiniti u dva smisla: prije svega jer je država, i sa svojom svemoći, i sa svojim aparatima, jako daleko od toga da prekrije čitavo realno polje odnosa moći; a zatim zato što država ne može funkcionirati do li na osnovi ranije postojećih odnosa moći. Država je prema njemu ozakonjenje mnogostrukih odnosa moći koji joj omogućuju da funkcionira.¹¹⁴ Foucault drži da se moć uvijek oblikuje kao odnos snaga, te da se moć ne posjeduje nego se provodi. Sve razine društvenog života, od tijela i odgoja do rasta pučanstva predmet su oblikotvorne snage moći.¹¹⁵ Moć se proizvodi svakog trenutka, u svakoj točki, u međusobnom odnosu pojedinih točaka. Moć je posvuda, ne zbog toga što sve zahvaća, već zbog toga što odasvud dolazi.

Društveni akteri uključeni u diskurs ne koriste isključivo njihova osobna iskustva i strategije, već se uglavnom oslanjaju na kolektivne okvire percepcije, nazvane društvenim reprezentacijama. Te društveno zajedničke percepcije tvore vezu između društvenog sustava i osobnog kognitivnog sustava, te provode

¹¹¹ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 116

¹¹² Ruth Wodak i Michael Meyer, *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 10

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Michael Foucault, *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994), p. 153

¹¹⁵ Ibid., p. 179

prevođenje, homogenizaciju i koordinaciju između vanjskih uvjeta i subjektivnog iskustva.¹¹⁶ Socijalne reprezentacije dijele se među članovima društvene grupe, kao što navodi Emile Drukheim: „*Ideje čovjeka nisu osobne i nisu ograničene na mene, ja ih dijelim, u velikoj mjeri, da svim ljudima koji pripadaju istoj društvenoj grupi kao i ja. Iz razloga što se one drže zajedničkim, koncepti su najviši instrument svake intelektualne razmjene.*“¹¹⁷ Upravo zato one formiraju središnji element društvenog identiteta pojedinca.

U socijalističkim režimima, uključujući i samoupravnu varijantu, u konstrukciji društvenih definicija sudjelovali su samo članovi uže političke elite, dok se od ostalih članova društva očekivalo da se takvim definicijama prilagodi. Politički diskurs u Hrvatskoj prije početka tranzicijskih promjena bio je gotovo potpuno identificiran s diskursom komunističke partije. Njegova su se značenja temeljila na marksističkoj političkoj literaturi, a diskurs je pretpostavljao prethodno poznavanje ideoloških koncepata i značenja na kojima se temeljio.¹¹⁸ Politički diskurs ni medijski diskurs nije imao za cilj informiranje publike, nego okupljanje, aktiviranje i identifikaciju određene populacije, a njegov žargonski karakter činio ga je instrumentom unutrašnje identifikacije grupe koja ga je koristila te isključivanja ostalih.¹¹⁹ Ideja, da sport u cjelini, ili jedan sport posebno, stvara ili potiče osjećaj nacionalnosti je važan, ne samo zato što međunarodno natjecanje generira naizgled bezbroj prilika kada su nacije utjelovljene u nešto očigledno pravo i vidljivo.¹²⁰ Vrcan navodi kako nogomet kao oblik masovne pučke kulture ima značajnu ulogu u konstrukciji i učvršćivanju društvenih identiteta, ponajprije lokalnih i nacionalnih.¹²¹ Takozvani 'narodni duh' danas se oblikuje, očituje i konkretizira, u velikoj mjeri, u nogometu i posredstvom nogometne scene. Isto tako nogomet je generator žive i tekuće vezivne građe koja određenim društvenim identitetima, institucionalnim aranžmanima i ideološkim tvorbama daje životnu punoću i konzistenciju, to jest prevodi ih iz društveno-

¹¹⁶ Ruth Wodak i Michael Meyer, *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 25

¹¹⁷ Ibid., p. 26

¹¹⁸ Gordana Bosanac, *Razumljivost političkog iskaza*, u: *Jezik politike* (Zagreb: Sveske, Edicija Centra za idejno-teorijski rad GK SKH, 1987), p. 90

¹¹⁹ Zrinjka Peruško Čulek, *Demokracija i mediji* (Zagreb: Barbat, 1999), p. 7

¹²⁰ Adrian Smith i Dilwyn Porter, „Introduction“, u *Sport and National Identity in the Post-War World* (London – New York: Routledge, 2004), p. 1-9

¹²¹ Srđan Vrcan, *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003), p. 21

sistemskih i strukturalnih činjenica u fakte doživljajnog svijeta i svijeta svakidašnjice.¹²²

Shvaćanju i prepoznavanju društvene uvjetovanosti svijesti naročito pogoduju društveni procesi kao povećanje teritorijalne pokretljivosti u istom društvu ili pokretljivosti koja uspostavlja tješnje dodire između različitih društava i kultura.¹²³ Može se uočiti da, osobito u vremenima krize i sukoba, kulturno područje sporta često postaje vrlo politiziran teren koji omogućuje vladajućima da poboljša ugled, osigura legitimitet, nadoknadi nedostatke u drugim područjima života i tražiti međunarodno rivalstvo mirnim putem.¹²⁴ Kao što je to često bio slučaj, deficit legitimiteta diktatorskog i autoritarnog režima i državne politike barem se privremeno kompenzira i rehabilitira preko nogometnog uspjeha.¹²⁵ Alex Bellamy piše kako je radi katastrofalnih uvjeta u dugim poljima svakodnevnog života uvjetovanih Domovinskim ratom, upravo sport odigrao značajnu ulogu u kreiranju hrvatskog jedinstva, međunarodnog promoviranja Hrvatske i kreiranja homogenizirajućeg osjećaja nacionalnog ponosa. Prema Bellamyu u godinama nakon Domovinskog rata, HDZ je ciljano mobilizirao pojedinačne uspjehe sportaša sa ciljem kreiranja popularnog homogenizirajućeg osjećaja nacionalnog ponosa, koji ne bi mogao biti kreiran od strane ostalih društvenih polja.¹²⁶ Osvajanje trećeg mjesta nogometne reprezentacije Hrvatske na Svjetskom prvenstvu u Francuskoj 1998. pripisano je jedinstvenom osjećaju zajedništva, motivacije i otpornosti povezujući nacionalnu momčad sa 'svojim ljudima', vodeći ih zajedno do dubokog horizontalnog prijateljstva. Identificirana kao ne hijerarhijska zajednica, svaka pojedinačna pobjeda bila je označena kao pobjeda hrvatskog naroda, rezultat Hrvatske borbe za slobodu i neovisnost. Vrcan također ističe kako je velika priča o 'vatrenima' kao navodno istinskoj manifestaciji ili otjelovljenju, u zgusnutom obliku, gotovo svih pozitivnih nacionalnih osobina Hrvata ali i kao načinu poravnavanja društvenih nejednakosti i nepravdi kojima su Hrvati (navodno) izloženi u međunarodnim okvirima. Iz tog

¹²² Srđan Vrcan, *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003), p. 19

¹²³ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. XXXVI

¹²⁴ John Hargreaves, *Olympism and Nationalism: Some Preliminary Consideration* (International Review for the Sociology of Sport 27, no. 1, 1992), p.128

¹²⁵ Srđan Vrcan, *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003), p. 52

¹²⁶ Alex Bellamy, *The Formation of Croatian National Identity: A Centuries-Old Dream?* (Manchester: Manchester University Press, 2003), p. 113

razloga on navodi kako bi se svi Hrvati trebali lako prepoznati u 'vatrenima' po svom iskonskom i istinskom hrvatstvu.¹²⁷

¹²⁷ Srđan Vrcan, *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003), p. 20

METODOLOGIJA

Izvori i interpretacija

U ovom dijelu rada istaknute su metode prikupljanja podataka i stanje izvora. Glavni problem sa kojim se istraživač suočava pri proučavanju ove teme je nedostupnost arhivske građe. Naime, u Hrvatskom državnom arhivu javno arhivsko gradivo u pravilu je dostupno 30 godina nakon nastanka, a ukoliko se radi o javnom arhivskom gradivu koje sadrži podatke što se odnose na obranu, međunarodne odnose, gospodarske probitke države i na poslove nacionalne sigurnosti, a čijim bi objavljivanjem nastupile štetne posljedice za nacionalnu sigurnost ili nacionalni interes Republike Hrvatske, dostupno je po isteku 50 godina od njegova nastanka.¹²⁸ To je glavni razlog što prethodna istraživanja kao izvore ne koriste službene dokumente već novinske članke, sociološka istraživanja na terenu i dostupnu znanstvenu literaturu. Kada se tome doda činjenica da se radi o razdoblju moderne povijesti, odnosno samoga kraja dvadesetog stoljeća postaje jasno da ovaj rad ne može biti klasičan povijesni istraživački rad, već će se koristiti interdisciplinarnim pristupom i metodama iz politologije, sociologije i lingvistike. Kao izvori za istraživanje će biti korištene dnevne novine *Večernji list*, *Vjesnik* i *Sportske novosti* u razdoblju od 8. lipnja do 15. srpnja 1998. godine.

Prema Andersonu diskurs nacionalizma, u težnji za uspostavljanjem zamišljene zajednice, mora osigurati prijenosni, medijatorski mehanizam, poopćiti svoje označitelje i označeno kao zajedničko; mora, dakle imati znakovni sustav, jezik i tisak. Otuda nedvojbeno povezanost univerzaliziranja bivanja nacijom, nacionalne zajednice i, putem tiskarske tehnologije, kapitalizma.¹²⁹ Mediji u kontekstu tranzicije nisu samo sredstvo pomoću kojeg se informiramo, zabavljamo ili učimo, nego se njihova uloga i položaj blisko povezuju s uspješnim prelaskom na demokratski politički sustav.¹³⁰ Strukturiranje medijskog sustava dvostruko se diskurzivno koncipira: odrednice medijskog sistema diskurzivno se definiraju od strane političke

¹²⁸ Preuzeto 26.10.2014 sa

<http://www.arhiv.hr/arhiv2/Koristenjegradiva/Upute-za-koristenje/Dostupnost/index.htm>

¹²⁹ Benedict Anderson, *Nacija: Zamišljena zajednica* (Zagreb: Školska knjiga, 1990), p.6

¹³⁰ Zrinjka Peruško Čulek, *Demokracija i mediji* (Zagreb: Barbat, 1999)

elite u parlamentarnom diskursu, dok s druge strane mediji sudjeluju u široj diskurzivnoj konstrukciji novog demokratskog društvenog ugovora. Kodiranje i uokviravanje stvarnosti danas se velikim dijelom događa uz sudjelovanje masovnih medija.¹³¹ Karakter medijskog sustava nije ovisan samo o prevladavajućem demokratskom modelu, nego i o specifičnim nacionalnim okolnostima razvitka pojedinih medija, o strukturi ekonomskog sustava, o kulturnim i društvenim vrijednostima i o tradiciji. Element koji se uzima u obzir u suvremenim medijskim politikama također je i kultura, odnosno zaštita kulturnog identiteta i kulturnih posebnosti ili njegova promocija i razvoj. Veličina zemlje, odnos i karakteristika njezinih susjeda te stanje globalnog okruženja također utječu na formiranje svake konkretne medijske politike, a tako i na medijski sustav u cjelini.¹³² Medijska politika je skup ciljeva, mjera i aktivnosti koje država poduzima ne bi li medijski sustav organizirala tako da mediji zauzmu u društvu onu ulogu koja se u normativnoj medijskoj teoriji od njih očekuje. Mediji mogu ići samo onoliko daleko koliko im to omogućuje politička volja, odnosno u neslobodnim društvima nema slobodnih medija.¹³³

Parlamentarni zakonodavni diskurs predominantno konstruira državu, dok medijski diskurs konstruira društvo.¹³⁴ Koncept diskurzivne konstrukcije svrstava se u teorije društvene akcije kojima je zajednička teza da se društvo konstruira i rekonstruira aktivnostima njihovih članova, odnosno pojedinaca. Društvo se s jedne strane konstruira, tj. objektivizira pomoću procesa koji nastaju djelovanjem pojedinca, prvenstveno preko procesa institucionalizacije koji nastaje ponavljanjem interakcije uz tipizaciju, dok se, s druge strane, subjektivizira tj. ugrađuje u pojedinca procesom socijalizacije.¹³⁵ Svim analizama diskursa zajednička je konceptualizacija diskursa – jezika – teksta kao lingvističke kategorije u kojima se diskurs koristi da označi druge pojmove (tekst ili jezik) ili je blisko povezan s jednim od ovih koncepata. Ni u jednom

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid., p. 69

¹³³ Zrinjka Peruško, *Mediji i civilne vrijednosti*, u Sabrina P. Ramet i Davorka Matić, ur., *Demokratska tranzicija u Hrvatskoj* (Zagreb: Alineja, 2006), p. 193

¹³⁴ Zrinjka Peruško Čulek, *Demokracija i mediji* (Zagreb: Barbat, 1999), p. XII

¹³⁵ Ibid., p. 12

slučaju on ne stoji konceptualno sam.¹³⁶ Norman Fairclough u svojim analizama koristi trodimenzionalni okvir analize, smatrajući da svaki diskurzivni događaj ima tri dimenzije. On je istovremeno tekst, diskurzivna praksa u kojoj se tekst proizvodi i interpretira, i dio društvene prakse, u kojem je odnos između teksta i društvene prakse posredovan diskurzivnom praksom. Upotreba termina 'diskurs' u odnosu na jezični izraz (govor ili tekst) signficira njegovo shvaćanje kao oblika društvene prakse.¹³⁷ Faircloughova analiza najbliža je društvenom koncipiranju diskursa. U njegovoj analizi svaki tekst se istovremeno konceptualizira reprezentacijom, identifikacijom i relacijom. Reprezentativna razina teksta govori o tome kako se svijet, događaji ili odnosi, predstavljaju. Razina identifikacije pokazuje na koji su način identiteti postavljeni za sudionike priče, tj. teksta dok se na razini relacije uspostavljaju odnosi među uključenim akterima. Tako prema Faircloughu svaki tekst istovremeno reprezentira (stvarnost), uspostavlja identitete (stvarnosti i aktera), te uspostavlja odnose – relacije.¹³⁸ Foucault, pak, diskurs definira kao cjelinu sekvenci, znakova, pri čemu su one iskazi. Iskazi nisu jedinica semiotičkih znakova, već apstraktan konstrukt koji dozvoljava znakovima da pridaju i komuniciraju specifične, ponovljive odnose prema, između i unutar objekata, subjekata i izjava. Prema tome, Foucaultov diskurs sastavljen je od semiotičkih sekvenci (odnosa između znakova) između i unutar objekata, subjekata i izjava.¹³⁹

Pri analizi izvora biti će korištena analiza diskursa, proces koji se bavi svojstvima manifestnog jezika i korištenja riječi, opisa tema u medijskim tekstovima, kroz dosljednost i povezivanje riječi sa temom analize sadržaja i uspostavljanjem središnjih pojmova. Tehnika ima za cilj predstaviti medijske prikaze (npr. komunikatorove motive, ideologiju). Za uspješno provođenje ovog tipa istraživanja bitno je da je istraživač kompetentan korisnik i analitičar korištenog jezika.¹⁴⁰ Znanstvena valjanost i pouzdanost u studijama slučaja ili interpretativnim

¹³⁶ Jean K. Chalaby, *Beyond the prison-house of language: discourse as a sociological concept* (The British Journal of Sociology, 4: 684-698), p. 686

¹³⁷ Norman Fairclough, *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities* (Discourse and Society, 4(2): 133-168)

¹³⁸ Norman Fairclough, *Media Discourse* (London, New York, Sydney, Auckland: Edward Arnold, 1995)

¹³⁹ Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London, Psychology Press, 2002.)

¹⁴⁰ Kimberly A. Neuendorf, *The Content Analysis Guidebook* (Thousand Oaks – London – New Delhi : Sage, 2002), p.5

istraživanjima omogućava se na razini prikupljanja podataka i na razini izvođenja zaključaka, pri čemu više izvora omogućava veću sigurnost u zaključivanju.¹⁴¹ Krićka analiza diskursa usredotoćena je prvenstveno na društvene probleme kao što su manipulacija i razni oblici diskriminacije, te na ulogu koju jezik, odnosno diskurs, ima u stvaranju i reprodukciji nejednakosti i zloporabe moći.¹⁴²

Krićka analiza diskursa ne obuhvaća jasno definiranu empirijsku metodologiju već skup pristupa sa teorijskim sličnostima i specifićnim istraživaćkim pitanjima. Ona je orijentirana problemski, a ne paradigmatiski, dakle, ne postoji obrazac koji slijede svi praktićari prilikom analize. Prema Teunu van Dijku, suprotno je krićkom stavu imati poslušne 'sljedbenike' u znanosti, stoga se krićku analizu diskursa ne treba objektivirati i generalizirati, nazivajući ju 'školom' ili 'disciplinom'. Krićka analiza diskursa metodološki je vrlo heterogena i kao takvu ju treba promatrati iz jedne drugaćije perspektive te izbjegavati rigidnu kategorizaciju i formalizam.¹⁴³ Važno je naglasiti da ne postoji niti jedan jasan naćin prikupljanja podataka. Neki autori uopće ne spominju prikupljanje podataka, dok se drugi znanstvenici oslanjaju na tradicije izvan sociolingvistićkog pristupa. Wodak i Meyer istiću da prikupljanje podataka nije specifićna faza koja mora biti završena prije poćetka analize, već se tu radi o pitanju pronalaska pokazatelja za odrećene koncepte, šireći koncepte u kategorije, i na temelju tih rezultata, prikupljanja daljnjih podataka (teorijsko uzorkovanje).¹⁴⁴ U ovom procesu, prikupljanje podataka nikada nije komplećno iskljućeno, te se uvijek javljaju nova pitanja sa kojima se možeme baviti jedino ako se prikupi nova graća ili se ranija graća ponovno proući.¹⁴⁵

Diskursna analiza razlikuje više sadržajno orijentiranu fazu strukćturne analize i više lingvistićki orijentirane *fine analize*.¹⁴⁶ Unutar strukćturne analize mediji i glavne teme trebaju biti karakterizirani, dok se unutar fine analize fokus prebacuje na kontekst, površinu teksta i retorićka sredstva. U društvenim znanostima najćešće se

¹⁴¹ Zrinjka Peruško Čulek, *Demokracija i mediji* (Zagreb: Barbat, 1999), p. 25

¹⁴² Norman Fairclough, *Language and Power*, (New York: Longman, 1989)

¹⁴³ Teun van Dijk, Multidisciplinary CDA: a plea for diversity, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2001), p. 95

¹⁴⁴ Ruth Wodak i Michael Meyer: *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*, u Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.), p. 27

¹⁴⁵ Anselm Strauss, *Qualitative Analysis for Social Scientists* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987)

¹⁴⁶ Eng. *Fine analysis*

na odnos diskursa i društva gledalo iz dvije moguće perspektive. Prema prvoj diskurs je društveno determiniran, a prema drugoj diskurs direktno utječe na stvaranje društva i društvenih poredaka. Danas se vodeća imena kritičke analize diskursa, osobito Ruth Wodak i Teun van Dijk izravno pozivaju na Habermasovu misao o ideologiji, jeziku i društvu. Habermas je ovdje značajan jer se kroz svoj filozofski rad detaljno bavio i jezikom i komunikacijom i time učinio tzv. *lingvistički okret*, postavivši jezik u samo središte promatranja povijesti, filozofije i sociologije, smatrajući ga fundamentalnim za organizaciju društvenog života i razvoj svijesti pojedinca o vlastitom identitetu, kao i četvrta generacija škole časopisa *Annales*, vođena Rogerom Chartierom.¹⁴⁷

Zajedničke karakteristike svim pristupima kritičke analize diskursa su sljedeći: oni su problemski orijentirani i nisu fokusirani na specifične lingvističke predmete, no lingvističko iskustvo je potrebno za odabir predmeta relevantnih za određene istraživačke ciljeve; teorija kao i metodologija je eklektična, a obje su integrirane sa ciljem razumijevanja istraživanih društvenih problema.¹⁴⁸ Kritička analiza diskursa djeluje eklektički u mnogim aspektima. Cijelo područje između tzv. *Grand theories* i lingvističkih teorija je uzeto u obzir, iako svaki pristup naglašava različite razine. Ne postoji jedan prihvaćeni način prikupljanja podataka, ali mnogi pristupi rade sa postojećom građom, odnosno tekstovima koji nisu specifično proizvedeni za određena istraživanja. Operacionalizacija i analiza su orijentirane na probleme i zahtijevaju lingvističko iskustvo. Najjasnija sličnost je dijeljenje interesa u društvene procese moći, stvaranja hijerarhije, isključivanja i subordinacije.¹⁴⁹ Fairclough također razlikuje *lingvističku analizu teksta* i *intertekstualnu analizu teksta*, pri čemu prvu smatra deskriptivnom, a drugu interpretativnom. Intertekstualna analiza koristi dokaze koje joj pruža lingvistička analiza i interpretira ih na takav način da se tekst može locirati u odgovarajuću diskurzivnu praksu. On također smatra kako je povezivanje ove dvije vrste analize teksta nužno za nadilaženje jaza između teksta i

¹⁴⁷ Ruth Wodak, What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments, u u Ruth Wodak i Michael Meyer, *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2001), p. 2

¹⁴⁸ Ibid., p. 31

¹⁴⁹ Ibid., p. 32

jezika s jedne i društva i kulture sa druge strane.¹⁵⁰ Fairclough smatra da se jezična analiza teksta odvija kroz tri dimenzije, odnosno tri komunikativna događaja:

1. Tekst – analiza teksta usredotočena je na formalne karakteristike teksta kao što su rječnik, gramatika i struktura
2. Diskurzivna praksa – analiza je usmjerena na proizvodnju, upotrebu i distribuciju diskursa koji je predmet proučavanja
3. Društvena praksa – bavi se društvenim i kulturnim događajima, npr. proučavanjem političkog konteksta diskursa kao i utjecajem i doprinosom ideoloških efekata na društvene promjene.¹⁵¹

Medijski je diskurs posebno zanimljiv za kritičku analizu diskursa zato što su u njemu odnosi moći često vrlo nejasni, upravo zato jer su skriveni. Razlika između medijskog diskursa i izravne komunikacije jest u tome što u izravnoj komunikaciji sudionici mogu sukladno s povratnom informacijom koju dobiju od sugovornika prilagoditi svoj diskurs, dok je medijski diskurs usmjeren masovnoj publici, odnosno idealiziranom subjektu koji zapravo i ne sudjeluje aktivno u komunikaciji, nego je pasivan, a komunikacija je jednosmjerna. Zato je medijski diskurs idealan za 'provlačenje' ideologije, a vrlo je slično i s političkim diskursom. Dakako, jedan je tekst sam za sebe beznačajan i učinak je medija kumulativan jer oni djeluju kroz ponavljanje određenih načina predstavljanja uzročnosti, djelatnosti i činitelja te kroz postavljanje čitatelja u položaj 'idealiziranog čitatelja'. U ovom istraživanju kao osnovni izvor korišten je novinski izvještaj. Pod novinskim izvještajem van Dijk smatra onu vrstu teksta koja pruža informacije o nedavnim događajima.¹⁵²

Problemi povijesnih istraživanja kroz godine mogu se sumirati u ispitivanju istinitosti dokumenta. Otkada povijest postoji kao disciplina dokumenti su korišteni, ispitivani i sami vodili ka novim pitanjima; znanstvenike nije interesiralo samo što ti dokumenti znače, već i to govore li ti dokumenti istinu, i sa kojim pravom mogu tvrditi da doista govore istinu, jesu li legitimni ili namjerno varljivi, dobro informirani ili

¹⁵⁰ Norman Fairclough, *Critical Analysis of Media Discourse*, u Paul Marris i Sue Thorntam (ur.), *Media Studies: A Reader* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996), p. 315

¹⁵¹ Norman Fairclough, *Critical Analysis of Media Discourse*, u Paul Marris i Sue Thorntam (ur.), *Media Studies: A Reader* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996), p. 311-313

¹⁵² Teun Van Dijk, *News as discourse*, (Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 1988), p. 4

neupućeni, autentični ili neovlašteno mijenjani.¹⁵³ Povijesna znanost danas organizira dokument, dijeli ga, distribuira, naručuje, raspoređuje u razine, utemeljuje niz, razlikuje između onoga što je bitno i onoga što nije, otkriva elemente, definira cjeline, opisuje odnose. Prema tome, Foucault smatra da dokument za povijesnu znanost više ne predstavlja inertan materijal kroz koji pokušava rekonstruirati što su ljudi učinili ili rekli, događaje od kojih su preostali samo tragovi; povijest danas pokušava definirati jedinstvo, totalitete, serije i odnose između samih dokumenata odnosno izvora.¹⁵⁴ Povijest je rad potrošen na materijalnu građu (knjige, tekstovi, iskazi, registri, djela, građevine, institucije, zakoni, tehnike, predmeti, običaji itd.) koji postoji, u svakome vremenu i na svakome mjestu, u svakom društvu, bilo spontano ili u svjesno organiziranom obliku. Dokument nije sredstvo povijesti koje je prvenstveno i temeljno memorija, povijest je jedan način na koji društvo prepoznaje i razvija mnoštvo dokumentacije sa kojom je neraskidljivo povezano.¹⁵⁵

Foucault tvrdi kako je povijest, u svojem tradicionalnom obliku, uzela za cilj ovjekovječiti spomenike prošlosti, transformirati ih u dokumente, i dati govor onim tragovima koji sami po sebi često nisu verbalni, ili koji u tišini govore nešto drugo od onoga što u stvarnosti govore. On tvrdi kako je povijest znanost koja pretvara dokumente u spomenike.¹⁵⁶ Foucault kao metodološke probleme sa kojima se susreće novija povijest ističe: konstruiranje dosljednog i homogenog korpusa dokumenata, formiranje principa izbora analize građe, definiranje razine analize kao i relevantnih elemenata, specifikaciju metode analize, razgraničavanje skupina i podskupina koje izražavaju materijal, određenje odnosa koji omogućuju karakterizaciju grupe.¹⁵⁷ Za kraj važno je istaknuti kako Siegrfried Jäger tumači položaj istraživača koji prakticira kritičku analizu diskursa:

„Svaki istraživač/istraživačica koji/a provodi ovakvu analizu mora između ostalog jasno vidjeti da sa svojom kritikom nije smješten izvan diskursa koji analizira. Ukoliko toga nije svjestan/svjesna, svoju analizu diskursa dovodi u pitanje. Istraživač/istraživačica može, osim na ostalim aspektima koje obuhvaća kritička

¹⁵³ Michael Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002), p. 7

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid., p. 8

¹⁵⁷ Ibid., p. 12

*analiza diskursa, temeljiti svoju analizu na vrijednostima i normama, zakonima i pravima; ali ne smije zaboraviti da su i oni sami povijesna posljedica nekog diskursa te da njegova/njezina moguća pristranost nije temeljena na istini, nego predstavlja položaj koji je također rezultat diskurzivnih procesa. Ukoliko ima takvo stajalište, može se uključiti u diskurzivno nadmetanje i braniti svoj položaj.*¹⁵⁸

¹⁵⁸ Sigfried Jäger, Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis, u Ruth Wodak i Michael Meyer, *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2001), p. 34

ISTRAŽIVANJE

Od samog početka istraživanja u diskursu se javljaju akteri koji određuju dominantne diskurse i konstruiraju pojmove nacije i identiteta. Institucija Predsjednika Republike često se spominje u novinskim izvještajima, naročito u izjavama izbornika Blaževića, te igrača i drugih istaknutijih članova nogometne reprezentacije koji sudjeluju u diskursu. Ćiro Blažević Predsjednika Tuđmana prvi puta vezano za SP '98 spominje u intervjuu za *Sportske novosti*, referirajući se na pisanje francuskog lista *L'Equipe* u kojem ga se, između ostalog, naziva 'političkim selektorom'. Valja primijetiti i kako izbornik sebe naziva predsjednikovim prijateljem, te ističe kako je Predsjednik prijatelj svima: „*Primjećujemo da ste osobito osjetljivi na sintagmu 'politički selektor'? - Da, smeta me strašno. Ne zbog mene, nego zbog Predsjednika. Ja mogu biti predsjednikov prijatelj, to i jesam, no kako će on biti moj prijatelj – on je prijatelj svima.*“¹⁵⁹

Novinari se također rano javljaju u diskursu kao komentatori i kao akteri zaduženi za prijenos dominantnog diskursa u javnost. *Vjesnikov* posebni izvijestitelj Predrag Jurišić u svojoj kolumni uoči početka SP-a donosi sljedeća zapažanja i u diskurs prvi unosi neke od pojmova koji će se pojavljivati u svim proučavanim dnevnim novinama. Kolumna naslova „*Francuska odiseja Hrvata za nogometnu povijest*“¹⁶⁰ ističe i važnost koju će nogomet imati u narednih mjesec dana: „*Nogomet je neprijeporno jedan od najvećih fenomena čovječanstva, zbog nogometa su se vodili ratovi, nogomet je korišten i koristi se kao najbolje promidžbeno sredstvo u političke i druge svrhe, nogomet je politika koja spaja i dijeli.*“¹⁶¹ U intervjuu novinarki *Vjesnika* Romani Eibl predsjednik HNS-a Branko Mikša, upitan misli li, kao izbornik Blažević, da reprezentacija u Francuskoj ima i političku zadaću odgovara: „*Mislim da to svaka reprezentacija ima, samo je pitanje mjere u interpretaciji te zadaće. Mi smo u Hrvatskoj sve toliko ispolitizirali da smo tu karakteristiku i veliku etiketu nadnaravnih dimenzija dali i našem nogometu. Mi smo, gledajući trenutnu političku situaciju, pod*

¹⁵⁹ Branko Stipković, „13 puta zašto? Miroslavu Blaževiću, izborniku hrvatske nogometne reprezentacije; Pokazat ću svijetu tko je Hrvatska, a Hrvatskoj tko je Ćiro Blažević“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6./7. VI. 1998., p. 3

¹⁶⁰ Predrag Jurišić, „Francuska odiseja Hrvata za nogometnu povijest“, *Vjesnik*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 16

¹⁶¹ Ibid.

*dosta velikim pritiskom, poglavito europske zajednice, zato je i normalno i očekivano da nam iz takve klime dolaze indoktrinirani izvjestitelji stranih novinskih agencija i da je njihov odnos spram nas specifičan.*¹⁶²

Zanimljiv podatak otkriva ispitivanje javnoga mnijenja kao slika očekivanja uoči početka SP-a '98, objavljeno u Večernjem listu. Prema naslovu toga članka, „*Hrvati vjeruju (samo) nogometašima*“.¹⁶³ Isti taj članak otkriva kako su razlozi optimizmu najčešće 'klasni igrači', te da je većina nezadovoljna izbornikom Blaževićem, čije pripreme smatra lošim. Najveći postotak ispitanika očekivao je da će nogometaši svoj nastup završiti u osmini finala.

Već u analizi prva tri novinska izvještaja na temu SP-a iz troje proučavanih dnevnih novina možemo odrediti glavne aktere i primijetiti dominantne diskurse koji će se javljati tijekom cijeloga proučavanog razdoblja. Kao glavni akteri ističu se predsjednik dr. Franjo Tuđman, izbornik Miroslav Ćiro Blažević, predsjednik Hrvatskog nogometnog saveza Branko Mikša, novinari sportskih rubrika *Sportskih novosti*, *Večernjeg lista* i *Vjesnika*, kao i neki od istaknutijih reprezentativaca, prvenstveno kapetan reprezentacije Zvonimir Boban, prvi strijelac Davor Šuker, vratar Dražen Ladić i drugi. Kasnije u istraživanju osim glavnih aktera pojavljuju se i brojni drugi, koji svaki sa svojom ulogom i na svoj specifičan način zauzimaju mjesto u diskursu. To su često političari i osobe iz javnog života koje novinari intervjuiraju ili na drugi način uključuju u diskurs, novinari drugih rubrika sa svojim komentarima, te javnost u obliku anketa i istraživanja. Što se tiče diskurzivnih formacija, to je u prvom redu diskurs o hrvatskom nacionalnom identitetu u kojem se osim onoga što je u srži tog identiteta jasno govori što u njemu nikako nije. Sljedeći se javlja diskurs političke uloge koju nogometna reprezentacija ima u promicanju mlade hrvatske države, kao i diskurs predodžbe Hrvatske u drugim državama. Javlja se i diskurzivna formacija o povijesnom značaju hrvatskog nastupa na nogometnom SP. Vidljiva je i pojava vojne diskurzivne formacije, gdje se osim čestih vojnih metafora u opisu nogometne utakmice koristi i kompariranje i isticanje najvećih hrvatskih nogometnih i vojnih pobjeda. Posljednja diskurzivna formacija važna za ovo istraživanje je ona predodžbe

¹⁶² Romana Eibl, „Nosim sudbinu rezultata na kojeg ne mogu utjecati“, *Vjesnik*, Zagreb, 8. VI. 1998., p. 18

¹⁶³ Darko Draženović, „Hrvati vjeruju (samo) nogometašima“, *Večernji list*, Zagreb, 8. VI. 1998., p. 23

o drugima, unutar koje se javljaju brojni stereotipi i komentari o drugim nacijama i reprezentacijama koji danas ne bi bili smatrani politički korektnim. Važno je naglasiti da su navedene diskurzivne formacije u stalnom međusobnom odnosu unutar šireg diskursa, te je nemoguće napraviti jasnu podjelu gdje se javlja samo jedna diskurzivna formacija u novinskom izvještaju. One su međusobno uvjetovane i kao takve se i javljaju u širem diskursu, često se nadovezujući jedna uz drugu i tako odjekujući u izjavama. Diskurzivne formacije na sljedeći su način poredane radi veće preglednosti istraživanja.

Nacionalni identitet

Urednica *Vjesnikove* sportske rubrike Romana Eibl u diskurs uvodi nekoliko pojmova i vlastitih zapažanja, koja su apstraktnija i slikovitija nego ona komentatora u druga dva proučavana dnevna lista. Tako ona u kolumni pod nazivom „*La chanson de football*“¹⁶⁴ tvrdi da je „*nametnuvši se kao sport broj jedan u svijetu, te postavši s vremenom idealnom podlogom za poslovne megaprojekte i političku promidžbu, nogomet se iz igre siromašnih radničkih predgrađa etablirao u jednu od najprofitabilnijih industrija današnjice*“¹⁶⁵. Ona smatra kako će sirotinja napokon imati dobar povod dati oduška svim svojim frustracijama, barem jednom u četiri godine izvan političkog teatra. Prema autorici, „*nogometni ritual će još jednom biti magnetom pomoću kojeg će oko tri milijarde ljudi tražiti zvijezde i junake, žrtve i tragičare, proizvoditi idole i legende i identificirati se s njima*.“¹⁶⁶ Još jedno zanimljivo zapažanje autorica iznosi o odnosu malih i velikih u sportu, te u diskurs uvodi predodžbu o Hrvatskoj kao maloj zemlji, koja će uvijek na globalnoj pozornici biti u podređenom položaju kako na sportskom, tako i na političkom polju, uzimajući za primjer utakmicu Hrvatske i Engleske „... *koja je zorno prikazala što u nogometnom miljeu znači biti velikim i pripadnikom ekskluzivnog kluba*.“¹⁶⁷

¹⁶⁴ Romana Eibl, „*La chanson de football*“, *Vjesnik*, Zagreb, 12. VI. 1998., p. 4

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

Osjećaj zajedništva kao preduvjet za pobjedu javlja se i kao preduvjet za uspjeh na Svjetskom prvenstvu. Davor Šuker, najbolji strijelac hrvatske nogometne reprezentacije i zlatna kopačka SP-a '98, to ističe u razgovoru prije početka samog prvenstva, ne misleći tu samo na članove reprezentacije, već i na novinare koji moraju odigrati svoju ulogu kako bi reprezentativci uspješno mogli odigrati svoju: „Odradimo 'to' kako možemo, zbog sebe i zbog Hrvatske! SP je najveća prilika svakom od nas. Uvjeran sam da će momčad disati kao jedan duh u jednom tijelu, podržite nas i vi iz medija. Neka svi pomognu graditi mir, budući da nas tamo čeka ludnica.“¹⁶⁸ Upitan kako se osjeća igrati za reprezentaciju, prvotimac Aljoša Asanović spremno odgovara: „Za Hrvatsku sam igrao 40 puta. Za našu stvar redovito sam davao sve što imam, srce i dušu, dušu i tijelo! Nastupao sam za 'hrpu' klubova, živio u raznim zemljama, no reprezentacija je bila i ostala moja zvijezda vodilja. Moja sretna zvijezda. Cilj i smisao karijere, najbolji dio, bez rasprave. Dok budem mogao, dok mi omoguće priliku, trošit ću se za nju više od sto posto. Ponosim se što sam kotač toga uzornog stroja, član glasovitog kolektiva. On je moj drugi dom.“¹⁶⁹ Drugom prilikom Asanović ovako opisuje svoju formu u reprezentaciji, vidno bolju od one u klubu: „Uvijek igrajući za reprezentaciju osjećam neki poseban naboj, izniman motiv, uvijek se osjećam i psihički i tjelesno spreman za najveće napore.“¹⁷⁰ Zajedništvo i nacionalni ponos prilikom ispraćaja hrvatskih reprezentativaca na Svjetsko prvenstvo iz kampa u Poreču spominje i tadašnji porečki gradonačelnik Rodoljub Kosić: „Uvjeran sam da ćete dobrim igrama na SP-u još više učvrstiti naš nacionalni ponos, a Porečani će, u to nemojte sumnjati ni najmanje, cijelo vrijeme biti čvrsto uz vas.“¹⁷¹

Upitan da komentira izjavu Franza Beckenbauera koji kaže da je domoljublje kao pokretač na ovom Svjetskom prvenstvu obilježnica takozvanih marginalnih naroda jer igrači u biti ponajprije igraju za sebe, izbornik Blažević kaže kako će igrače u odlučujućim utakmicama motivirati riječima: „Za hrvatski narod, za Hrvatsku!“, te dodaje kako je na EP-u '96 taj naboj možda bio veći jer „smo uoči nastupa u

¹⁶⁸ Branko Stipković, „Davor Šuker radi i maksimalno gromko najavljuje: Želim ući u povijest svjetskog nogometa“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6./7. VI. 1998., p. 4

¹⁶⁹ Branko Stipković, „13 puta zašto? Aljoši Asanoviću, playmakeru hrvatske selekcije“, *Sportske novosti*, Zagreb, 10. VI. 1998., p. 3

¹⁷⁰ Aljoša Asanović, „Moramo iskoristiti iskustvo iz Engleske“, *Večernji list*, Zagreb, 4. VII. 1998., p. 59

¹⁷¹ I. Pezelj, „Jučer su „Vatreni“ iz Poreča ispraćeni najljepšim željama“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6./7. VI. 1998., p. 4

Engleskoj upravo izašli iz rata i logično da smo tada bili ispunjeni posebni unutarnjim nabojem“.¹⁷² Kada je bio upitan o tome kako je reagirao na to što na svjetskom prvenstvu neće igrati na istoj poziciji na kojoj igra u klubu, Silvio Marić spremno je odgovorio: „*Nije važno što 'to' ne igram nikad. Za Hrvatsku sve!*“¹⁷³ Još jedan reprezentativac koji svojim igrama i izjavama izražava spremnost podnošenja žrtve za uspjeh reprezentacije je Mario Stanić. U razgovoru s novinarima nakon utakmice sa Jamajkom, tijekom koje je ostao bez jednog zuba, on je istaknuo „... *igrat ću ja gdje god treba za Hrvatsku. Bude li trebalo ići na gol, tu sam... Kud mene uvijek istuku... Zapravo znam, idem do kraja, stavljam nogu i glavu kad treba i ne treba, nikako da postanem lukaviji. No, šefe, kad vidim kakvo je to zadovoljstvo u svlačionici, na tribini, sve ti je drugo nebitno.*“¹⁷⁴ Stanić dodaje kako je igri Hrvatske uvelike pripomoglo glasno navijanje s tribina: „*Molim Vas, napišite da se zahvaljujemo ovim našim divnim navijačima. Teško je objasniti kakav je to osjećaj moći kad čuješ onaj huk s tribina, vidiš toliko zastava, kad se pjeva tvoja pjesma. Jesam, euforičan sam, jer sam presretan, ti su nam momci pomogli i kad smo dobili taj nesretni gol...*“¹⁷⁵

Navijači se u diskurs uključuju uglavnom kroz diskurzivnu formaciju predodžbe o 'drugome', ali i kao dostojni ambasadori zemlje. *Vjesnik* izvještajem sa utakmice Hrvatska – Jamajka, prenosi idiličnu atmosferu i pohvalno ponašanje hrvatskih navijača na taj, „*Hrvatski dan u Lensu*“.¹⁷⁶ Andrija Kačić Karlin u svojoj kolumni dodaje kako „*Hrvatski navijači mogu biti ponosni na kreiranje identiteta hrvatske nogometne reprezentacije*“.¹⁷⁷ Hrvatsku na SP-u nisu predstavljali samo nogometaši i navijači, već i policajci časnici koji su sudjelovali u organizaciji i provedbi sigurnosti na svjetskom nogometnom prvenstvu. Prilikom primanja u Hrvatskom veleposlanstvu u Parizu veleposlanik Šimac im je poručio: „*Uz naše nogometne reprezentativce dostojno ste predstavili Republiku Hrvatsku na čemu vam zahvaljujem i čestitam.*“¹⁷⁸

¹⁷² Zlatko Abramović: „Važno je ne izgubiti, ali važnije je pobijediti“, *Vjesnik*, 14. VI. 1998., p. 17

¹⁷³ Branko Stipković, „Za Hrvatsku sve!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 12. VI. 1998., p. 4

¹⁷⁴ Robert Matteoni, „Junak dana: Sam sam kriv što me tuku!“, 16. VI. 1998., p. 13

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Predrag Jurišić, „Hrvatski dan u Lensu“, *Vjesnik*, Zagreb, 15. VI. 1998., p. 28

¹⁷⁷ Andrija Kačić Karlin, „Hrvatski navijači zdušnim navijanjem i ikonografijom oduševili nogometni svijet“, *Vjesnik*, Zagreb, 16. VI. 1998., p. 3

¹⁷⁸ Hina, „Penić i Šimac primili hrvatske policajce“, *Večernji list*, Zagreb, 10. VII. 1998., p. 64

U jednoj anketi *Večernjeg lista* operna pjevačica Aleksandra Damjanov ističe: „*Nisam ljubiteljica nogometa, ali ovo Svjetsko prvenstvo pratim, kao i svi Hrvati, iz nacionalnih razloga.*“¹⁷⁹ Ta izjava dovoljno govori o očekivanjima nacije, u vezi s čime je i uoči utakmice sa Argentinom Zvonimir Boban dao sljedeću izjavu: „*Umišljamo si da smo nogometna nacija, ali mi to nismo, kod nas se razbuktaju nogometne strasti u posebnim prilikama, kao, recimo, za vrijeme europskoga ili svjetskog prvenstva.*“¹⁸⁰ Višestruki europski karate prvak Enver Idrzi misli da „... ne bi bilo iznenađenje kada bi Hrvatska osvanula na trećem mjestu. U svemu tome bojim se još i činjenice da smo mala zemlja i da prema takvima suci imaju drugačiji tretman, što sam i sam imao priliku osjetiti.“¹⁸¹ Robert Prosinečki opisujući ozračje u hrvatskoj ekspediciji ističe kako je svjestan očekivanja nacije: „*Znamo što nacija od nas očekuje, znamo koliko ljudi u Hrvatskoj žele uspjeh ove generacije.*“¹⁸² Vratar reprezentacije Dražen Ladić jedan je od rijetkih članova hrvatske ekspedicije koji je imao hrabrosti smanjiti euforiju koja je u to vrijeme vladala u narodu i u medijima. Upitan o tome slaže li se da je Hrvatska favorit, on je spremno odgovorio „*Našim ljudima nedostaje osjećaj za realnost. Mi smo uvijek najbolji i najljepši, čak i kad je riječ o Svjetskom prvenstvu. Malo više umjerenosti zaista ne bi škodilo.*“¹⁸³

Večernji list prenosi i reportažu sa proslave 40. obljetnice organiziranog hrvatskog sporta u Francuskoj, povodom čega je jedan od osnivača kluba AS Zagreb izjavio: „*Meni kao najstarijem od naših izbjeglica jedino je važno da postoji Hrvatska. Govori se mnogo o onome što nema vrijednosti, a ne o onome što je dovelo do toga. Neku večer sam čuo da Francuzi govore kako je izbornika Blaževića imenovao predsjednik Tuđman. Bravo, to je dobro! 'Franceki' kažu da će ako Hrvatska dođe do polufinala to biti Franjin pun uspjeh. Takvo što nisam čuo o Hrvatima od 1945. Uživam, trud nije bio uzaludan, tu je nešto za što sam živio. Hrvati napreduju...*“¹⁸⁴ *Vjesnik* prenosi i vijest da su gradski oci Vitella priredili prijem za članove hrvatske reprezentacije, te da su u sklopu programa nastupili članovi KUD 'Ivan Zajc' i 'Radost'

¹⁷⁹ „Sada moramo biti momčad“, *Večernji list*, Zagreb, 29. VI. 1998., p. 24

¹⁸⁰ „Ne mogu si dopustiti da propustim Argentinu“, *Večernji list*, Zagreb, 25. VI. 1998., p. 38

¹⁸¹ Dražen Brajdić, „I samuraji' uživaju u nogometu“, *Večernji list*, Zagreb, 26. VI. 1998., p. 67

¹⁸² Davorin Olivari, „Robert Prosinečki: Možemo svakoga pobijediti“, *Sportske novosti*, Zagreb, 8. VI. 1998., p. 5

¹⁸³ Ivica Pezelj, „Kako Dražen Ladić čeka svoj prvi nastup na svjetskom prvenstvu: Pobjeda će nas gurnuti u osminu finala“, *Sportske novosti*, Zagreb, 13. VI. 1998., p. 12

¹⁸⁴ Mirko Meter, „Hrvatska u polufinalu – Franjin uspjeh“, *Večernji list*, Zagreb, 23. VI. 1998., p. 30

iz Pariza, klubovi Hrvata u Francuskoj. Ističe se da su se zbog atmosfere svi osjećali kao kod kuće, te se navodi izjava Branka Mikše: „Posebno sam sretan, kao i ostali, što smo ovdje, u ovoj velikoj dvorani Gradske vijećnice naišli na dio domovine. To nas još više obvezuje na ostvarenje velikih rezultata.“¹⁸⁵

Aljoša Asanović pobjedu nad Japanom prokomentirao je na sljedeći način: „Najbitnije da smo mi pobijedili, zbog naroda u Hrvatskoj. To mi je najvažnije, čak i bitnije od toga što sam bio asistent kod pogotka.“¹⁸⁶ Igor Štimac opisao je svoju motivaciju nakon pobjede u osmini finala na sljedeći način: „Imamo još štošta kazati, četvrtfinale je stiglo za sve one koji su sumnjali u nas koliko vrijedimo. Sljedeće će biti za Hrvatsku, za sve one koji su dali svoj život, da bismo mi danas ovdje reprezentirali domovinu, da bi svi u Hrvatskoj bili uz nas. Možda sam euforičan, ali dopustite, ovo je dan koji će nas odvesti zlatnim slovima u povijest.“¹⁸⁷ Izbornik Blažević se nadovezao: „Ističemo u prvom redu da naša mala zemlja nikad nije ostvarila tako značajan sportski rezultat, koji daleko premašuje okvire sportskog.“¹⁸⁸

Nakon pobjede nad Rumunjskom prvi puta se u diskursu javlja popularni slogan 'Proud to be Croat'¹⁸⁹ koji će postati nezaobilazan natpis na majicama hrvatskih navijača u Francuskoj i u domovini. Svi nogometaši, izbornik i članovi stručnog stožera obukli su te majice pri polasku autobusom nakon utakmice.¹⁹⁰ Uoči utakmice četvrtfinala s Njemačkom reprezentativce je posjetio predsjednik Tuđman, te je tom prigodom izjavio: „Danas je uistinu časno i ponosno biti Hrvat. Ovaj je rezultat plod i hrvatske borbe za slobodu i samostalnost. Naši su nogometaši svjesni da je cijela Hrvatska s njima, što im podiže samosvijest.“¹⁹¹ Motivaciju i autoritet koji je Predsjednik imao među reprezentativcima opisuje i komentar Zvone Bobana na najavljeni dolazak Predsjednika na utakmicu četvrtfinala sa Njemačkom: „Naš dragi Predsjednik, od milja ga zovemo Francek. Naš otac, koji je to bio, koji to ostaje za sva vremena, Razveselit ćemo se njegovoj nazočnosti, ali sportaši, kakvi već jesmo, trudit ćemo se da se kao sportaši ponašamo isključivo sportski. Ne treba govoriti da

¹⁸⁵ Zlatko Abramović, „Dio domovine u Vitellu“, *Vjesnik*, Zagreb, 28. VI. 1998., p. 18

¹⁸⁶ Zlatko Abramović, „Izjave igrača“, *Vjesnik*, 21./22. VI. 1998., p. 17

¹⁸⁷ Robert Matteoni, „Igor Štimac: Zlatni dan“, *Sportske novosti* 1. VII. 1998., p. 2

¹⁸⁸ Zlatko Abramović, „Pozdravite se u Hrvatskoj, čujemo da je doma ludnica!“, *Vjesnik*, 1. VII. 1998., p. 14

¹⁸⁹ Branko Stipković, „Ponosno je biti Hrvat!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 24

¹⁹⁰ „Ponosan sam što sam Hrvat“, *Večernji list*, Zagreb, 1. VII. 1998., p. 53

¹⁹¹ Franjo Tuđman, „Cijela je Hrvatska uz nogometaše“, *Večernji list*, 5. VII. 1998., p. 37

će nam poglavarova nazočnost biti dodatni motiv, premda će svakako goditi...“¹⁹² Izbornik Blažević uoči utakmice četvrtfinala s Njemačkom ponovno govori o ulozi Predsjednika Tuđmana u motivaciji igrača: „Poglavar je čovjek koga svi vole i poštuju. Lyonski susret s njim golema je psihološka potpora.“¹⁹³

Vjesnik prenosi razgovor predsjednika iz središnje informativne emisije HTV-a, u kojem se posebno ističe sljedeća izjava u vezi sa sportom kao poveznicom u političkim odnosima zemalja: „Između zemalja koje nemaju dobre odnose sport može biti poveznica, on to i jest. Isto tako, sport je i onaj koji, osim razvijanja prijateljstva, pobuđuje i stare suprotnosti. To je neizbježno. Sve u svemu, velika je važnost Svjetskog nogometnog prvenstva. Kada nema rata, onda je sport glavno zanimanje u svijetu.“¹⁹⁴ On se tada pojavljuje na naslovnicama, uz izjavu koju je uputio reprezentativcima: „Vi ste hrvatski vitezovi“¹⁹⁵ Na slijedećim stranicama detaljno je opisan posjet predsjednika Tuđmana reprezentativcima u dvorcu Chateau de Pizay, koji se za tu priliku pretvorio u „komad svete hrvatske zemlje“¹⁹⁶ Kulminacija se dogodila kada je predsjednik stigao sa svojom pratnjom, redom to su Šarinić, Škegro, Pašalić, Vranicany, Canjuga, veleposlanik Šimac, Radin, Rizvanbegović, Šimunić, Orešar... Predsjednik se rukovao sa svakim pojedinim reprezentativcem, te izjavio : „Vi ste hrvatski vitezovi i znajte da je cijela domovina, da je Hrvatska – domovinska i iseljena – uz vas. Zato očekujem da ćete se zaustaviti tek u Parizu, ali ne u polufinalu, nego u finalu.“¹⁹⁷

Sportske novosti prenijele su prve izjave predsjednika Tuđmana nakon utakmice sa Njemačkom: „Mnogo nam znači ova pobjeda, za samopouzdanje hrvatskog čovjeka, za Domovinu, za sve Hrvate. Ovo je takav dan koji podiže ugled Hrvatske u Europi i svijetu.“¹⁹⁸, te kasnije na upit je li lijepo biti na tribinama toga dana odgovara: „Da, da lijepo je bilo, pogotovo je lijepo biti pobjednik! Ali da znate, to je

¹⁹² Branko Stipković, „Uništiti ćemo predodžbu o neuništivim Nijemcima“, *Sportske novosti*, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 5

¹⁹³ Branko Stipković, „13 puta zašto? Miroslavu Blaževiću, izborniku hrvatske nogometne reprezentacije“, *Sportske novosti*, Zagreb, 4. VII. 1998., p. 3

¹⁹⁴ Andija Kačić-Karlin, „Predsjednik Tuđman na četvrtfinalu SP-a“, *Vjesnik*, 28. VI. 1998., p. 18

¹⁹⁵ Dr. Franjo Tuđman, „Vi ste hrvatski vitezovi“, *Sportske novosti*, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 1

¹⁹⁶ Darko Tironi, „Živjela se povijest“, *Sportske novosti*, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 12

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Robert Matteoni, „Predsjednik Hrvatske dr. Franjo Tuđman: Doći ću na finale!“ *Sportske novosti*, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 13

*zato jer smo pobijedili i u stvaranju nezavisne Hrvatske, pobijedili smo u Domovinskom ratu. Napadali su nas, ali smo mi pokazali koliko možemo, sada će paziti na nas i na sportskom planu.*¹⁹⁹ Njemački kancelar Helmut Kohl istaknuo je sljedeći faktor kao prevagu u utakmici: *„Hrvati su imali jaki borbeni duh i dobro su igrali u drugom dijelu, kada se i osjetila velika želja ljudi iz jedne zemlje, koja je donedavno bila u teškoj političkoj situaciji, da pokaže svijetu svoju snagu.*²⁰⁰

Porast diskursa o nacionalnom ponosu i superiornosti na sportskom polju raste nakon pobjede nad Njemačkom u četvrtfinalu. Tadašnji izbornik rukometne reprezentacije Velimir Kljaić ovako komentira uspjeh: *„Ovaj doseg je veličanstveni uspjeh hrvatskog sporta. Mi Hrvati smo uistinu čudesna sportska nacija. Uvijek imamo nekog tko pronosi slavu našeg sporta. Nogomet je sport širokih masa, mogli ste vidjeti kako se slavilo širom Hrvatske. Nijedan drugi sport ne može izazvati toliko oduševljenje ljudi, toliki patriotski zanos.*²⁰¹ Kada je izbornik Blažević upitan od strane norveškog novinara koliko je za hrvatsku državu i narod važno što se reprezentacija plasirala među četiri najbolje, on je odgovorio: *„Nema mjerila kojim bi se to moglo izmjeriti, toliko je to veliko.*²⁰² Zlatko Canjuga za pobjedu nad Njemačkom je rekao: *„Ovo je san, nešto što se ljudima teško može opisati*²⁰³, a Josip Juras je dodao: *„Kakve li sreće za Hrvatsku, za ljude u domovini, ali i za našu dijasporu.*²⁰⁴ Borislav Škegro je dodao: *„...ovo je povijesna pobjeda Hrvatske*²⁰⁵, a izbornik Blažević je zadnju stranicu zaključio posvetom: *„Ovu pobjedu poklanjam svim našim ljudima, znam koliko im to znači. Da, bio je to dan za povijest. Dan kada su 'veliki' shvatili što znači ponos i da se poštovanje ne mjeri markama.*²⁰⁶

Upitan što osjeća kada igra za hrvatsku reprezentaciju, kapetan Zvonimir Boban odgovara: *„Igrati za svoju naciju i državu, to je najljepši mogući osjećaj. Poštovao sam svaki dres koji sam nosio, no ništa se ne može mjeriti s reprezentacijom. Naš narod jako voli nogomet i danas je ponosan na svoju momčad.*

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Franjo Tuđman, „Za ugled Hrvatske“, *Vjesnik*, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 18

²⁰¹ D. Olivari, „Ovo može samo nogomet“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 5

²⁰² Zlatko Abramović, „Velik pritisak, još veći poticaj“, *Vjesnik*, 7. VII. 1998., p. 17

²⁰³ „U visine...“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 24

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Ibid.

*Ta činjenica za mene predstavlja najveće zadovoljstvo.*²⁰⁷ Upitan o tome je li očekivao ovoliki uspjeh s obzirom da je Hrvatska nedavno stekla nezavisnost i stvarala novu reprezentaciju, Zvonimir Boban odgovara: *„Nisam iznenađen, jer igrati za svoju zemlju znači mnogo. Poštovao sam i onaj dres bivše države dok sam ga nosio, ali taj osjećaj nije usporediv s ovim, koji me sada nadahnjuje ljubavlju. Štoviše, mogao bih reći da je igranje za svoju zemlju egzistencijalno pitanje“.*²⁰⁸

Vjesnikov komentator Ivan Bekavac prolazak Hrvatske u polufinale opisuje u članku naslovljenom *„Otkriće pobjedničke Hrvatske“*²⁰⁹, u kojem ističe kako Hrvati doista više od drugih igraju za svoju zastavu. Vedran Kukavica pak u svojem komentaru smatra kako se *„nacija ponovno vraća preko Bobana i Šukera u svoju inicijalnu fazu zajedništva u kojoj se dopadala sama sebi i svijetu oko sebe, u svoj šesnaesterac u kojemu su glave skupa u obrani vlastitog gola i u nogometni dres koji se od ostalih odjevnih predmeta razlikuje prema tome što nema džepa“*²¹⁰, uspoređujući ponovno uspjeh nogometaša sa vojno redarstvenom akcijom Oluja i ističući zajedništvo hrvatskih reprezentativaca na terenu, te upozorava na svojatanje nogometaša od strane političara. Na zanimljiv način u diskurs se uključuje Dobroslav Paraga, koji kao predsjednik Hrvatske stranke prava 1861. upozorava na *„mogućnost da Hrvatska demokratska zajednica sportski zanos i oduševljenje zbog pobjeda nogometne reprezentacije na najbezobzirniji način zlorabi radi ostanka na vlasti. Jedan je istaknuti dužnosnik HDZ-a nedavno 'provalio' scenarij raspisivanja prijevremenih izbora na temelju uspjeha nogometaša“.*²¹¹

Vjesnik prenosi kako je *„Više od stotinu tisuća građana priredilo veličanstven doček hrvatskim nogometašima“*,²¹² te prenosi izjave Davora Šukera da je sjajan uspjeh na ponos hrvatskom narodu. Tadašnja zagrebačka gradonačelnica Marina Matulović-Dropulić uspjeh reprezentacije komentirala je ovako: *„Oni su napravili sve što su mogli, dali su sve za Hrvatsku. Sve u svemu, moramo biti sretni i zadovoljni, napravili smo nevjerojatne stvari, pronijeli ime Hrvatske svijetom i to je ono*

²⁰⁷ Ivica Pezelj, „Nakon pobjede sve se može izdržati“, *Sportske novosti*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 3

²⁰⁸ Zvonimir Boban, „Polufinale SP-a je mnogo veći uspjeh“, *Večernji list*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 33

²⁰⁹ Ivan Bekavac, „Otkriće pobjedničke Hrvatske“, *Vjesnik*, Zagreb, 10. VII. 1998., p. 10

²¹⁰ Vedran Kukavica, „Čemu može poslužiti nogometno čudo?“, *Vjesnik*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 2

²¹¹ Hina, „Politička zloraba nogometnih uspjeha“, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 4

²¹² „Više od stotinu tisuća građana priredilo veličanstven doček hrvatskim nogometašima“, *Vjesnik*, 13. VII. 1998., p. 1

najvažnije.²¹³ Romana Eibl ponovno ističe pobjednički karakter Hrvata u svojem komentaru naslovljenom „Nitko nam ništa nije darovao“.²¹⁴ Zvonimir Boban pri povratku sa SP-a ističe kako je „svatko od nas pravi nogometaš i čovjek, i pravi Hrvat“,²¹⁵ a Slaven Bilić ističe: „Ponosni smo na naš narod, jer sve što smo u Francuskoj napravili, napravili smo zbog njih, da ih razveselimo i pokažemo svijetu da su Hrvati nešto posebno“.²¹⁶ Jednako misli i izbornik: „Presretan sam što smo razveselili cijelu naciju. Važno je da je narod sretan“.²¹⁷ Branko Mikša na dodjeli odličja u Banskim dvorima još je jednom istakao: „Ponosni smo što smo Hrvati. Nismo samo osvojili treće mjesto, pronijeli smo glas Hrvatske širom svijeta, i zbog toga smo ponosni“.²¹⁸ Vjesnik poziva na slavlje zbog osvojenog odličja, te dodaje da je stanje duha u kojem se sve čini mogućim, u kojem ojačani ponos daje osjećaj prave vrijednosti i uništava svaki kompleks zahvatilo cijelu Hrvatsku.²¹⁹

Predsjednik Tuđman je prilikom dodjele odlikovanja reprezentativcima u Banskim dvorima, „Za izniman uspjeh hrvatske nogometne reprezentacije, za osvjedočenu srčanost, požrtvovnost i viteštvo u športskom nadmetanju“,²²⁰ ponovno iskoristio priliku da održi sportsko-politički govor, vraćajući se na osnutak Hrvatske kao uzrok ovoga uspjeha: „Hvala vam na velebnom rezultatu kojeg ste postigli u Francuskoj. Time ste dali veliki prilog svojoj Hrvatskoj, koja je bila cijelo vrijeme s vama dok ste vodili sportske bitke, svih osam milijuna Hrvata domovinske i raseljene Hrvatske“.²²¹ Večernji list prenosi sljedeće izjave: „Svijetu smo se nametnuli pobjedama na svim područjima, političkim, gospodarskim i sportskim. Mnogi nas nisu željeli priznati nego su htjeli Jugoslaviju, ali smo ih na to natjerali. To što ste postigli takve pobjede rezultat je stvaranja naše države, demokratske Hrvatske, što smo i na nogometnom području znali što hoćemo. Prekinuli smo sa starim navikama u nogometu, tražili smo novi sustav, ljude koji će voditi nogometni savez i u političkom i u stručnom smislu. Da u tome nismo uspjeli, i vaši uspjesi, bez obzira na osobno

²¹³ Toni Roić, „Severina 'u zaleđu'“, *Sportske novosti*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 12-13

²¹⁴ Romana Eibl, „Nitko nam ništa nije darovao“, *Vjesnik*, 13. VII. 1998., p. 1

²¹⁵ Branko Stipković, „France '98 Ćirino je remek djelo“, *Sportske novosti*, Zagreb, 15. VII. 1998., p. 3

²¹⁶ Slaven Bilić, „Ponosni smo na naš narod“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 24

²¹⁷ I. Flak, „Bravo Hrvatska!“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 24-25

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Predrag Jurišić, „Nazdravimo kruni zlatne hrvatske generacije!“, *Vjesnik*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 17

²²⁰ D. Đuretek, „Svijetu smo se nametnuli pobjedama“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 24

²²¹ Bojan Vinek, „Samo je papu dočekalo više ljudi“, *Sportske novosti*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 24

umijeće, bili bi znatno otežani“.²²² Slično je istom prilikom izjavio i Zvonimir Boban, iako kao što sam kaže nije tako vješt govornik kao predsjednik. Usprkos tome njegova poruka je jasna: „Nisam baš vješt u ovim govorancijama, ali hvala vam što smo mogli igrati za hrvatsku reprezentaciju, što ste nam stvorili Hrvatsku.“²²³ Upitan gdje će izložiti medalju, izbornik Blažević je rekao: „Ne gospodo, ni ne pomišljam je zadržati – poklonit ću je čovjeku bez kojeg mi danas ne bi bili ovdje, dr. Franji Tuđmanu.“²²⁴ Slaven Bilić izjavio je da će sa SP-a najviše i najradije pamtiti „...naše nevjerojatno zajedništvo i prijateljstvo“,²²⁵ te dodaje kako su druženja sa državnim poglavarom bila nezaboravna, te da je najviše uživao „u predsjednikovoj srdačnosti, druželjivosti, zagrijanosti za nogomet. Cijenimo ga i volimo za sva vremena“.²²⁶

Kao jedan od deset glavnih uzroka za uspjeh na SP-u *Sportske novosti* ističu domoljublje, ističući kako je „Kapetan zamalo 'izdahnuo' za domovinu, ma kako to zvučalo patetično ili čak šuplje! Boban je najelitniji predstavnik pokoljenja kojem je Hrvatska majka i otac, koji to rado priznaje ne tražeći zauzvrat ništa osim prava da mu se takva, makar i groteskna, čast priušti još kojiput. Svi su jednaki. Zar ih niste promatrali kako veličaju svoju i našu zastavu poslije utakmice s Nizozemskom, kad je konačno sve završeno. Oda radosti i bez himne. Nemjerljiv prinos 'našoj stvari'“.²²⁷

²²² D. Đuretek, „Svijetu smo se nametnuli pobjedama“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 24

²²³ Ibid.

²²⁴ Predrag Jurišić, „Boban će pet moći mirno spavati“, 14. VII. 1998., p. 16

²²⁵ Branko Stipković, „Osjećam se kao prvak svijeta“, *Sportske novosti*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 5

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Branko Stipković, „Dragocjeni teret imamo, čekamo reprizu“, *Sportske novosti*, Zagreb, 17. VII. 1998., p. 3

Politička uloga

Tijekom istraživanja kao dominantna diskurzivna formacija jasno se istaknula i ona o političkoj ulozi sudjelovanja Hrvatske na Svjetskom prvenstvu u nogometu. Izbornik Blažević, upitan od strane *Vjesnikovog* novinara da komentira svoju raniju izjavu kako naša reprezentacija u Francuskoj igra i neke druge utakmice, ne samo nogometne, on kaže: „*Htjeli priznati ili ne, mi ne nosimo ovdje samo sportsku odgovornost, kao uostalom i sve druge reprezentacije. Mi smo ovdje predstavnici naše domovine, a kako ova manifestacija umnogome prerasta sportske okvire, samim time prerasta ih i naša uloga u Francuskoj*“.²²⁸ U najavi utakmice s Jamajkom novinar *Vjesnika* ističe da „*Hrvatski nogometaši moraju uložiti zadnju kap znoja kako bi ostvarili ono što i sami žele, a Hrvatska od njih očekuje*“.²²⁹ Isti članak opisuje i ulogu koju je francuz Pierre de Coubertin, osnivač modernih olimpijskih igara imao u razvoju nogometne filozofije. „*Važno je sudjelovati, zato što će milijarda ljudi prvi puta biti u prilici čuti nešto o našoj zemlji, a važno je i pobijediti jer će život kod kuće barem na trenutak biti ljepši i lakši, ponos učvršćeniji, hod uspravniji*“.²³⁰ Navodi se i Coubertinov tekst 'Moralne i društvene vrijednosti nogometa', u kojem on nogomet predstavlja kao školu života, moralne perfekcije i društvenog naukovanja, kao igra u kojoj možemo metaforički prepoznati sve peripetije, emocije i obveze iz svakodnevnog života.²³¹ Uoči početka svjetskog prvenstva prvi se puta javlja i hrvatski veleposlanik u Parizu Smiljan Šimac, jedan od glavnih aktera u diskursu o promociji Hrvatske na ovom natjecanju, koji u diskurs uvodi svoju glavnu zadaću za vrijeme SP-a, a to je isticanje „*...da je nazočnost hrvatske reprezentacije na Svjetskom prvenstvu još jedna prilika da se naša zemlja pokaže svjetskoj javnosti*“.²³²

Za ovo istraživanje važno je istaknuti članak objavljen u Večernjem listu pod naslovom „*Nogomet važniji od spašavanja čovječanstva*“²³³. Članak govori o tome kako su nogomet i politika sudbonosno isprepleteni na svjetskom prvenstvu. Ističe se da koliko god čelnici FIFA-e nastojali udaljiti politiku s nogometnih travnjaka, u suštini

²²⁸ Zlatko Abramović: „Važno je ne izgubiti, ali važnije je pobijediti“, *Vjesnik*, 14. VI. 1998., p. 17

²²⁹ Zlatko Abramović, „Naprijed, Hrvatska!“, *Vjesnik*. Zagreb, 14. VI. 1998., p. 17

²³⁰ Ibid.

²³¹ Ibid.

²³² Zlatko Abramović, „Hrvatska promocija“, *Vjesnik*, Zagreb, 12. VII. 1998., p. 13

²³³ Dražen Brajdić, „Nogomet važniji od spašavanja čovječanstva“, *Večernji list*, Zagreb, 24. VI. 1998., p. 46

to ipak nije moguće. Jer čovjek je ipak zoon politikon, a sve ovo oko nas je politika, pa je to postao i nogomet. Nadalje se ističe uloga hrvatskih sportaša kao ambasadora države. Tekst govori i o tome kako se „nogomet ovih dana gleda u Ovalnom uredu Bijele kuće, u odajama Kremlja, ali i u Buckinghamskoj palači i Sadamovom ratnom stožeru“.²³⁴ Dodaje se kako se mnogi svjetski čelnici miješaju u nogomet, od predsjednika talijanske vlade Romana Prodijsa, preko Nelsona Mandele, marokanskog prestolonasljednika Sidi Mohammeda, Tonya Blaira, kolumbijskog predsjednika Ernesta Sampera, do predsjednika jamajkanske vlade P. J. Pattersona i brojnih drugih koji su svojim izjavama, direktnim telefonskim pozivima, posjetima reprezentaciji, ili čak otkazivanjem svih svojih političkih sastanaka za vrijeme trajanja svjetskog prvenstva dokazali tvrdnju kako nogomet i politika ne idu jedno bez drugoga.²³⁵

Vjesnikov novinar Nenad Ivanković nakon pobjede u osmini finala u diskurs tih dnevnih novina unosi pojmove i epitete koji se do tada nisu u toj mjeri pojavljivali. U komentaru „Veličanstveno“²³⁶ tako autor opisuje pobjedu nad Rumunjskom kao sjajnu promociju zemlje pred licem cijeloga svijeta, te dodaje kako je prema nekim sociološkim istraživanjima za Hrvatsku u svijetu znali svega 3% stanovništva, a taj se broj sada strelovito uspinje. On dodaje kako je „Nogomet uvijek bio više od igre. Neka vrst začudne 'sublimacije' kolektivne energije, nacionalnog talenta, samodiscipline i radne etike... Mi smo u Francuskoj pokazali da kao zemlja i kao narod možemo oduševiti i pobjeđivati na takvom planetarnom 'sajmištu nacionalnih taština', poprištu neprikrivene kolektivne identifikacije i manifestacije... kao da nam se opet dogodila neka 'Oluja', ali uz aplauz i odobravanje cijeloga svijeta. Za mladu državu kao što je Hrvatska to je zaista više od trijumfa. To je fantastično!“²³⁷ Romana Eibl na sljedeći je način opisala atmosferu nakon pobjede nad Rumunjskom: „Cijela je Hrvatska u srijedu bila uzbibana šahovnica opijena poezijom igre. Nogometne, dakako... I ne samo Hrvatska ova i ovdje, Hrvatska omeđena geografskim granicama, nego Hrvatska svih naših ljudi do Bordeauxa, Lyona i Pariza, do Australije i Novog Zelanda. Danas Hrvati na zajedničkoj tribini kolektivne euforije,

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Nenad Ivanković, „Veličanstveno“, *Vjesnik*, Zagreb, 1. VII. 1998., p. 1

²³⁷ Ibid.

koja će ponegdje liznuti i prag histerije, plešu nogomet, sanjaju nogomet, žive nogomet...“²³⁸, iako je samo dva dana ranije objavila komentar „Svijet je obolio od nogometnog ludila, Hrvatska se (zasad) dobro drži“.²³⁹ Vjesnik prenosi i komentare nekih političara nakon pobjede nad Rumunjskom. Tako Žarko Domljan (HDZ) kao najveći dobitak ističe promotivni efekt jer „sada nekoliko stotina milijuna ljudi više zna za Hrvatsku“²⁴⁰. Dr. Antun Vujić (SDP) utakmicu ocjenjuje 'balkanskom': „Mi smo ipak zapadnije od Rumunjske, ali smo igrali sa balkanskim nadmudrivanjem“.²⁴¹ Miroslav Rožić (HSP), osim zadovoljstva uspjehom ističe: „Neki su kritizirali Vladu što je potrošila 250 tisuća njemačkih maraka na navijače, što je za takvu promidžbu Hrvatske beznačajna svota“.²⁴²

Uoči utakmice s Njemačkom Vjesnik prenosi informaciju kako će u 'Hrvatskoj kući' biti ugošćene ekipe CNN-a i SAT 1-a, koje će prikazati priloge o Hrvatskoj, te se dodaje da ne treba niti spominjati koliko bi koštalo 10 sekundi reklame na jednoj takvoj tv-mreži.²⁴³ Nakon pobjede nad Njemačkom, uz slike proslave hrvatskih igrača, pojavljuje se naslov: „Hrvatski nogometaši svojim fantastičnim dometom na Svjetskom prvenstvu u Francuskoj postigli su ne samo neočekivan, premda priželjkivan sportski uspjeh, nego su time učinili mnogo za prestiž naše zemlje u cijelom svijetu.“²⁴⁴ Tada se u diskursu javlja i tadašnji zamjenik ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske dr. Ivo Sanader: „Ovo je veliki promidžbeni pogodak za Hrvatsku. Neka nam svima ovaj uspjeh bude poticaj da i dalje gradimo Hrvatsku u kojoj ćemo lijepo i ugodno živjeti.“²⁴⁵ Svoje mjesto u Sportskim novostima dobila je i čestitka koji je njemački ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel uputio hrvatskom ministru vanjskih poslova dr. Mati Graniću povodom pobjede hrvatske reprezentacije: „Čestitam! Hrvatska momčad izvrsno je igrala i zaslužno je pobijedila.“²⁴⁶

²³⁸ Romana Eibl, „Hrvatska slavi uspjeh 'vatrenih': Bože hvala, idemo do finala...“, Vjesnik, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 3

²³⁹ Romana Eibl, „Svijet je obolio od nogometnog ludila, Hrvatska se (zasad) dobro drži“, Vjesnik, Zagreb, 30. VI. 1998., p. 3

²⁴⁰ „Nogometaši između vlasti i oporbe“, Vjesnik, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 3

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Zlatko Abramović, „U 'Hrvatskoj kući' CNN i SAT 1“, Vjesnik, 5. VII. 1998., p. 19

²⁴⁴ „Veličanstvenim uspjehom proslavili Hrvatsku“, Vjesnik, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 5

²⁴⁵ Franjo Tuđman, „Za ugled Hrvatske“, Vjesnik, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 18

²⁴⁶ „Kinkel čestitao Graniću“, Sportske novosti, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 6

Komentirajući nakon pobjede nad njemačkom odnos s predsjednikom Tuđmanom, koji je htio da Hrvatska pobijedi 'petardom', izbornik Blažević dodaje kako je njega predsjednik tretirao toplo-hladno. „*Nakon svega zaključio je: 'Dobro ste vodili tim, ali zamjene nisu bile adekvatne ni u pravo vrijeme!' Složio sam se da sam pogriješio.*“²⁴⁷ Večernji list prenosi i kako je vodstvo naše reprezentacije poslalo prosvjed organizatoru Svjetskog prvenstva zbog tretmana koji je za vrijeme prijenosa utakmice s Njemačkom imao naš Predsjednik: „*Kancelar Kohl pojavio se na ekranu šest puta, a dr. Franjo Tuđman samo jedanput, što držimo nekorektnim*“²⁴⁸, izjavio je glasnogovornik HNS-a Tironi.

Uoči polufinalne utakmice sa Francuskom reprezentativce je ponovno posjetio predsjednik Tuđman, te se ponovno pojavio na naslovnica svih proučavanih novina. Upitan kako je hrvatski prolazak među četiri najbolje reprezentacije svijeta odjeknuo u diplomatskim krugovima, predsjednik odgovara: „*Uspjeh hrvatske reprezentacije imao je odjeka ne samo u tim krugovima, ne samo u Hrvatskoj, već i u svjetskoj javnosti. Javio mi se naš veleposlanik iz SAD-a da su reakcije fantastične, kakve se nisu mogle ni zamisliti, iako je posrijedi država u kojoj ovaj naš, europski, nogomet i nije na osobitoj cijeni. Hrvati u dijaspori se raduju, njihovi znanci čestitaju. Prema tome, nogometna selekcija mnogo je pridonijela ugledu, poznavanju Hrvatske u svijetu. Kao što znate, rat je ono što razdvaja, a sport ono što zbližuje narode i zemlje.*“²⁴⁹ Večernji list sa istog posjeta prenosi sljedeće predsjednikove izjave: „*Prije smo bili na naslovnim stranicama zbog rata, a kad rata nema, sport je ono prema čemu zemlje postaju prepoznatljive. Našim nogometnim junacima želim puno uspjeha, iako su oni i do sada ostvarili veliki uspjeh za hrvatski nogomet i za Hrvatsku u cjelini.*“²⁵⁰

Predstojnik predsjednikovog ureda Hrvoje Šarinić ovako je prenio dojmove sa polufinalnog oglada: „*Nema bolje investicije od sporta. U promidžbenom smislu, svi političari zajedno nisu toliko učinili za Hrvatsku koliko su učinili nogometaši. Na primjeru visokog plasmana hrvatske nogometne reprezentacije imali smo priliku*

²⁴⁷ Branko Stipković, „Francuzi moraju pobijediti, a to je užasan osjećaj!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 5

²⁴⁸ „Prosvjed“, *Večernji list*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 32

²⁴⁹ Branko Stipković, „Malo tko je računao na Hrvatsku“, *Sportske novosti*, Zagreb, 8. VII. 1998., p. 24

²⁵⁰ Franjo Tuđman, „Rezultati reprezentacije odjeknuli su u svijetu“, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 31

*vidjeti kolika je snaga i značaj sporta u životu jedne nacije. Ne želim time govoriti protiv političke klase kojoj i sam pripadam, ali moram biti objektivan. Za nas je jako važno što se sve to događalo u Francuskoj, istoj onoj koja je bila vrlo rezervirana prema raspadu Jugoslavije i hrvatskoj politici. To se sada, srećom, promijenilo.*²⁵¹ Šarinić dodaje i kako se za vrijeme leta iz Pariza za Zagreb ponašao predsjednik Tuđman: „Kao realan čovjek i veliki pragmatičar, okrenuo se natrag da bi vidio prijedeni put i ustvrdio koliko su veliku stvar za Hrvatsku učinili njeni nogometaši.”²⁵²

Vjesnik nakon poraza od Francuske u polufinalu ističe: „Hrvatska dočekuje kraj SP-a uzdignute glave, pokazala je kako se uspješno predstavlja domovina”.²⁵³, te dodaje da su hrvatski nogometaši ostvarili patriotski cilj, jer ako je do početka SP-a u Francuskoj za Hrvatsku znalo samo pet posto stanovnika u svijetu, sada za nju zna 15 posto ljudi na našem planetu. Prenose se naslovi svjetskih medija, koji svi redom hvale igru i uspjeh Hrvatske. Ističe se izjava Alena Bokšića za talijanski La Gazetta dello Sport: „Nogometni fenomen zvan Hrvatska ne zaustavlja se ovim porazom protiv Francuske, jer naša želja – afirmacija Hrvatske kao nacije – ovime ne prestaje”.²⁵⁴ Izbornik Blažević po tom pitanju kaže: „Mi smo postali nogometni autoritet u svijetu. Uz pomoć tog nogometnog fenomena, naša mlada domovina ima sad jednu sasvim drugu poziciju na internacionalnom planu.”²⁵⁵

Vezano za odnos velikih i malih država na nogometnom terenu, Romana Eibl u svojem komentaru „Hrvatska održala ravnotežu u svemiru”²⁵⁶ opisuje kako je poraz Hrvatske održao kozmičku ravnotežu, jer se niti jedna tako mala država dosad nije uspjela plasirati u finale SP-a, pa tako niti ovaj put Hrvatska. Večernji list prenosi atmosferu sa glavnoga zagrebačkog trga na kojem se pratila utakmica sa Francuskom. Članak ističe kako su navijači „tučnjavom utopili tugu”²⁵⁷, te kako su ponovno nastradale brojne gradske klupe, automobili... Prenosi se i atmosfera iz

²⁵¹ D. Brajdić, „Dr. Tuđman sportski čestitao Chiracu, a on uzvratilo s puno pohvala”, *Večernji list*, Zagreb, 10. VII. 1998., p. 65

²⁵² Ibid.

²⁵³ „Hrvatska dočekuje kraj SP-a uzdignute glave, pokazala je kako se uspješno predstavlja domovina”, *Vjesnik*, Zagreb, 10. VII. 1998., p. 3

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ Zlatko Abramović, „Unatoč svemu, svi bi žarko željeli biti danas na našem mjestu”, *Vjesnik*, 12. VII. 1998., p. 16

²⁵⁶ Romana Eibl, „Hrvatska održala ravnotežu u svemiru”, *Vjesnik*, Zagreb, 10. VII. 1998., p. 13

²⁵⁷ „Nogometnu tugu isprali suzama i u Manduševcu”, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 11

Hrvatskog veleposlanstva u Washingtonu, gdje je tadašnji veleposlanik Miomir Žužul ugostio oporbene lidere Radimira Čačića, Zlatka Tomičića, Ivicu Račana i Vladu Gotovca, ali i brojne novinare i američke suradnike.²⁵⁸

Uoči utakmice za treće mjesto protiv Nizozemske ističe se članak u *Vjesniku* pod naslovom „*Znate li sada gdje je Hrvatska*“²⁵⁹, u kojem se navodi da ako je neki Hrvat nešto lošije poznao povijest svoje zemlje, mogao se ovih dana još kako dobro informirati u inozemnim medijima, sve moguće detalje istražili su i javnosti ponudili strani novinari, sve zbog izvrsnih hrvatskih nogometaša. U *Vjesnikovom* članku „*Osjeća se kraj*“²⁶⁰, navodi se službeni bilten koji je uručen svim novinarima u press-centru, a u kojem se javljaju izjave Hrvata iz Francuske, način na koji je Hrvatska došla do nezavisnosti, te kazivanje o Hrvatskoj kao ponositom narodu i nogometašima kao 'nacionalnim herojima'. Prilikom ispraćaja hrvatske reprezentacije na pariškom aerodromu, veleposlanik Hrvatske u Francuskoj Smiljan Šimac otkrio je kakav je učinak uspjeh nogometaša ostavio na poštanski sandučić veleposlanstva: „*Ovo su veliki dani za našu državu. Veleposlanstvo je preplavljeno pozdravima i čestitkama sa svih strana Francuske, ali i svijeta. Javljaju se kolege veleposlanici, raspitujući se za 'vatrene'. Da ne govorim o silnim kontaktima s našim ljudima diljem ove zemlje i svijeta.*“²⁶¹

Veleposlanik Hrvatske u Francuskoj Smiljan Šimac u intervjuu za *Večernji list* izjavio je da je vrijeme svjetskoga prvenstva bilo najuzbudljivije razdoblje njegove diplomatske karijere. Šimac dodaje kako je treće mjesto na SP-u „*nedvojbeno najznačajniji uspjeh hrvatskoga sporta od uspostave slobodne Hrvatske*“²⁶² Veleposlanik dodaje kako je porastao ugled Hrvata i Hrvatske u Francuskoj, te da je „*Sport samo posredovao stjecanju novih obavijesti o povijesti, turizmu, kulturi... Stoga će sve to pridonijeti jačanju bilateralnih, ali i multilateralnih gospodarskih i političkih odnosa.*“²⁶³ Vezano za značaj uspjeha reprezentacije za Hrvate u Francuskoj, on ističe: „*U njihovim će im sredinama nedvojbeno porasti ugled, manje*

²⁵⁸ Mladenka Šarić, „Sada svi znaju za Hrvatsku“, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 33

²⁵⁹ Predrag Jurišić, „Znate li sada gdje je Hrvatska“, *Vjesnik*, 11. VII. 1998., p. 13

²⁶⁰ Zlatko Abramović, „Osjeća se kraj“, *Vjesnik*, Zagreb, 12. VII. 1998., p. 17

²⁶¹ Branko Stipković, „Bila je čast letjeti s vama“, *Sportske novosti*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 12

²⁶² Darko Draženović, „Hrvatska sada poznatija četiri puta“, *Večernji list*, Zagreb, 12. VII. 1998., p. 41

²⁶³ Ibid.

poznati postat će poznatiji već time što su Hrvati, mnogi će uzdignuta čela reći: *'Ponosan sam što sam Hrvat.'*²⁶⁴ Veleposlanik razgovor zaključuje sljedećom zahvalom: *„Htio bih odati veliko priznanje našim nogometašima kao 'superambasadorima' naše zemlje“.*²⁶⁵ Predsjednik Tuđman također smatra da će ovaj uspjeh biti poticaj bilateralne suradnje Hrvatske i Francuske, a to ističe u čestitci upućenoj predsjedniku Francuske Jacquesu Chiracu: *„Ekselencijo, u povodu osvajanja naslova svjetskog nogometnog prvaka, upućujem iskrene čestitke u svoje osobno ime te u ime hrvatske Vlade i naroda Vama osobno i igračima francuske nogometne vrste. Uvjeran sam da će postignuti sportski uspjesi biti poticaj jačanju bilateralne suradnje i na drugim područjima, na dobrobit naših zemalja i boljitak naših naroda.“*²⁶⁶

Ulazak u polufinale potaknuo je brojne aktere da se uključe u diskurs pisanjem čestitki nogometnoj reprezentaciji. U brzjavu – čestitki Hrvatskog olimpijskog odbora stoji: *„Dragi naši, na veličanstvenom putu slave i uspjeha, kojima ste već svojim dosadašnjim podvizima zabezegnuli ne samo nogometni svijet i razgalili sva hrvatska srca, znajte da su hrvatski športaši uz vas i s vama. Oduševljeni dijelimo vaše radosti, strepnje i nadanja. Budite i dalje hrabri i odlučni kao i do sada.“*²⁶⁷ Najavljujući utakmicu s Francuskom, novinar *Vjesnika* kaže kako bi pobjeda bila *„možda mali korak za čovječanstvo, ali nakon uspostave neovisnosti hrvatske države, sigurno najveći za našu domovinu.“*²⁶⁸ U diskurs se čestitkom uključio i predsjednik sabora Vlatko Pavletić: *„Svojim suverenim i zasluženim uspjehom doveli ste Hrvatsku do samoga vrha pokazavši kako se zastupa domovina, dokazavši svijetu da je mala zemlja sposobna za velike pothvate. Obradovali ste sve hrvatske građane i oduševili sve Hrvate diljem svijeta koji s pravom mogu nositi trofejnu majicu trajnoga značenja: 'Ponosim se što sam Hrvat!' Vaš sportski trijumf nesumnjivo je poticaj i dokaz da u svemu i na svim razinama možemo uspjeti ako složno usuglasimo sposobnost i upornost u obrani nacionalnih interesa i izgradnji lijepe naše Hrvatske. Vaša su imena od danas upisana zlatnim slovima ne samo u kronologiji hrvatskoga nogometa*

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ Hina, „Poticaj jačanju bilateralne suradnje“, *Večernji list*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 30

²⁶⁷ Čestitka HOO, *Sportske novosti*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 2

²⁶⁸ Predrag Jurišić, „Pariz strahuje, 'vatreni' idu do kraja“, 8. VII. 1998., p. 16

*nego i u našoj suvremenoj povjesnici. Prenijeli ste slavu Hrvatske u cijelom svijetu na najbolji veleposlanički i velemajestorski način. Čestitam u ime svih sabornika koji su vas oduševljeno pratili i bodrili.*²⁶⁹ Čestitke su stigle i od Vladimira Šeksa: „Jedna mala Hrvatska postala je svjetska Hrvatska“, Borislava Škegre: „Sve ovo mnogo znači za hrvatsku državu i naš narod, za razvoj nogometa i sporta općenito. Silno je ovaj uspjeh povećao poznavanje svijeta o Hrvatskoj“, te dr. Ivić Pašalić: „*Nakon ovog svjetskog prvenstva stotinu puta više ljudi u svijetu zna da Hrvatska postoji, a to je nešto fantastično*“²⁷⁰

Čestitkama reprezentaciji priključio se i zagrebački nadbiskup Josip Bozanić: „*Srdačno vam čestitam na postignutim uspjesima na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Francuskoj. Šport ima posebnu zadaću u ljudskoj obitelji. On je sredstvo zbližavanja i povezivanja ljudi. Vi ste prošlih tjedana bili izvrsni veleposlanici Hrvatske u svijetu, a u domovini ste postali znak koji ujedinjuje hrvatski narod i povezuje građane Hrvatske. Radujem se s vama, a vas i vaše obitelji od srca pozdravljam i blagoslivljam*“²⁷¹ Večernji list prenosi i čestitke oporbenih čelnika Dražena Budiše, Ivice Račana i dr. Marka Veselice, no oni su gotovo isključeni iz diskursa s obzirom da se ne prenose čestitke u cijelosti već se samo spominju u jednom manjem članku.²⁷² Bivši predsjednik HNS-a i tadašnji predsjednik Hrvatske gospodarske komore Nadan Vidošević uspjeh hrvatske reprezentacije prvenstveno vidi u reklami koju je to donijelo Hrvatskoj u svijetu: „*Ne postoji propaganda koja se može platiti i prouzročiti učinak sličan aktualnom: na svim planetarnim i francuskim tv-postajama se u prosjeku svakih pet sekundi govori o Hrvatskoj!*“²⁷³ Večernji list prenosi i zanimljivu čestitku predsjednika nogometnog kluba Vukovar 91, Andije Čovića: „*Kao što je jedinstveni hrvatski narod, ma gdje bio, s divljenjem pozdravljao svaki pobjedonosni dan branitelja Vukovara tijekom tromjesečne velikosrpske opsade našega grada, tako i danas jedinstveni hrvatski narod, gdje god bio, s divljenjem pozdravlja i raduje se pobjedama hrvatskih nogometaša. Samo naprijed, do naslova*

²⁶⁹ Hina, „Čestitka predsjednika Sabora“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 22

²⁷⁰ „Pronijeto hrvatsko ime“, *Večernji list*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 30

²⁷¹ Hina, „Nadbiskup Bozanić čestitao vatreanima“, *Sportske novosti*, Zagreb, 15. VII. 1998., p. 4

²⁷² „Čestitke“, *Večernji list*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 31

²⁷³ Branko Stipković, „Naša mašta dobila je realnu podlogu“, *Sportske novosti*, Zagreb, 12. VII. 1998., p. 4

*svjetskih prvaka. Vukovar je s vama, imajte to uvijek u sebi. Već danas ste za sve nas svjetski prvaci. Čekamo vas u Vukovaru! Samo sloga i vjera u Boga!*²⁷⁴

Velik prostor u diskursu osim promidžbe Hrvatske u svijetu zauzele su i predodžbe koje svijet ima prema Hrvatskoj, preuzete iz stranog tiska. Uoči početka SP-a u Francuskoj javlja se zapažanje da francuski tisak nije dočekaio Hrvatsku 'raširenih ruku'. Predsjednik HNS-a Branko Mikša kao razlog za to vidi aktivnosti ljudi koji za cilj imaju destabilizirati situaciju u hrvatskoj reprezentaciji: „*A kad su u pitanju tamni tonovi kojima se slika naša zemlja i naša nogometna momčad, dodat ću još nešto; Francuzi to nisu saznali ni naučili iz francuskih knjiga u Parizu, već ih je netko podučio, netko im je dao informacije i netko ih je indoktrinirao. Možda je riječ 'indoktrinirati' malo gruba, pa ćemo reći – netko ih je inficirao. Pardon, usmjerio.*“²⁷⁵ To se odnosi na pisanje lista *L'Equipe*, preneseno u Večernjem listu. U jednom tekst *L'Equipe* prenosi činjenicu kako je izbornik Blažević bio optužen u 'aferi Tapie' dok je radio kao trener u Francuskoj, kako ga je na mjesto izbornika postavio predsjednik Tuđman, čije je ime pak napisano sa Franco umjesto Franjo. Od atašea u Hrvatskom veleposlanstvu Zvonimira Petešića prenosi se sljedeće: „*Nije to prvi put, već se pet do deset puta dogodilo da tako napišu ime Predsjednika. Članak je vrlo negativno intoniran, prepun insinuuacija. Reagirat ćemo putem Ministarstva vanjskih poslova. Autor povlači paralele između nogometa i politike, te čini ono što je i Beograd činio 90-ih godina.*“²⁷⁶

U drugom *L'Equipe*ovom tekstu istog autora piše se više o stanju u Hrvatskom nogometnom savezu i čelniku Croatije Zlatku Canjugi. On taj tekst naziva „*Iskonstruirana priča gospodina kojeg smo uljudno ugostili samo je jedan od načina kako da se destabilizira politički život u Hrvatskoj*“²⁷⁷. Članak komentira i tadašnji direktor svih reprezentacija Vedran Rožić: „*Ciljeli niz napisa upućuje na to da je u pitanju kampanja koja ima političku pozadinu. Novinar koji je sve to napisao očito je imao krive podatke ili krive namjere, a ni jedno od toga nije dobro, a niti slučajno. U reprezentaciji se ne obaziremo previše na te pokušaje destabilizacije, te mirno*

²⁷⁴ Andrija Čović, „Za nas ste svjetski prvaci“, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 33

²⁷⁵ Branko Mikša, „Cilj je drugi krug“, *Sportske novosti*, Zagreb, 9. VI. 1998., p. 24

²⁷⁶ Igor Flak i Robert Šola, „Hrvatsko veleposlanstvo će reagirati“, *Večernji list*, Zagreb, 11. VI. 1998., p. 36

²⁷⁷ Igor Flak i Robert Šola, „Politička destabilizacija preko nogometa“, *Večernji list*, Zagreb, 11. VI. 1998., p. 36

poručujemo da nas takve stvari mogu samo dodatno motivirati.“²⁷⁸ *Vjesnik* se te teme dotiče u članku „Neshvatljiva lakoća podcjenjivanja“²⁷⁹ gdje se tvrdi da je politika jedno, a razmišljanje običnih ljudi posve drugo, a nogomet je tu po tko zna koji put bio najbolje promidžbeno sredstvo za mijenjanje svjesno stvorene nelijepe slike o Hrvatskoj. Isti članak donosi i zaključak kako je Hrvatska prvim nastupom oduševila svakoga, i novinare i obične ljude. Osim, Hrvata...

Na konferenciji za novinare u kampu hrvatske reprezentacije u Vitellu izbornik Blažević odlučio je iskoristiti priliku za razjasniti loša iskustva sa francuskim novinarima: „Francuski su novinari dosad nekorektno pisali o našoj momčadi. Hvala 'Večernjaku' što je objavio tekst iz kojega se vidi tko i kako u francuskim novinama piše o nama.“²⁸⁰ Nakon toga je došlo do polemike novinara *Sportskih novosti* Stipkovića s glasnogovornikom HNS-a Tironijem, te je Blažević u općem žamoru ustao i demonstrativno napustio dvoranu, najavljujući novo 'zahlađenje' odnosa, sada i sa nekim domaćim novinarima.

Na konferenciji za novinare nakon utakmice sa Japanom prema pisanju *Večernjeg lista*, došlo je do skandala. Naime, izbornika Blaževića, koji je govorio na francuskom, prevodili su na srpski jezik. Nakon protesta glasnogovornika HNS-a Fifin voditelj konferencije odgovorio je: „Fifa je organizator Svjetskog prvenstva i bez obzira na to što je naglasak srpski, ovdje se ne bavimo politikom“.²⁸¹ *Večernji* dalje piše: „Svetlana je i dalje prevodila na srpski, a nama nije bilo jasno zašto onda nisu, recimo, Japanca prevodili na kineski“²⁸² *Večernji list* nekoliko dana kasnije prenosi i pisanje *L'Equipea* da je na dan utakmice Hrvatska – Japan došlo do 'diplomatskog incidenta', te se prenosi izjava jednog dužnosnika HNS-a: „Na razglasu sam čuo da informacije za navijače daju na francuskom, japanskom i srpskom jeziku. Otišao sam do organizatora i rekao da je to provokacija, da nađu prevoditelja koji govori hrvatski ili da obavijesti daju samo na francuskom“.²⁸³ Informaciju o navedenom incidentu prenosi i *Vjesnik*, dodajući kako je predsjednik HNS-a povodom toga uputio

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Predrag Jurišić, „Neshvatljiva lakoća podcjenjivanja“, *Vjesnik*, Zagreb, 18. VI. 1998., p. 17

²⁸⁰ „Revoltirani Čiro napustio presicu“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VI. 1998., p. 63

²⁸¹ „Čiro sve izvukao“, *Večernji list*, Zagreb, 21./22. VI. 1998., p. 19

²⁸² Ibid.

²⁸³ Reuters, „Diplomatski incident“, *Večernji list*, Zagreb, 23. VI. 1998., p. 31

prosvjedno pismo organizatorima, a navodi se i drugo prosvjedno pismo kojim se traži da se ubrza ritam izvođenja hrvatske himne uoči utakmice, jer su naši navijači naučeni na brži tempo.²⁸⁴ Diskurs se nastavlja nakon pobjede Hrvatske nad Rumunjskom, te *Večernji list* prenosi kako je „Blažević jedan od rijetkih izbornika koji ne odgovara na svom materinjem jeziku, već na francuskom. Ovog puta preuzeo je i ulogu prevoditelja, pa je sam sebe s francuskog prevodio na hrvatski. Službena prevoditeljica tako je ostala bez posla.“²⁸⁵

Vezano za predodžbu Hrvatske u stranim medijima pisao je Tomislav Židak. On se u komentaru osvrće na pisanje pariškog lista *Liberation* koji je na originalan način pokušao najaviti Coupe de Monde. 32 književnika pisala su o nogometu u svojim zemljama, a o Hrvatskoj je pisao Predrag Matvejević, predstavljen kao 'ex-jugoslavenski pisac', hrvatsko-ruskog podrijetla. Židak ističe kako „...Matvejević piše o bratoubilačkom ratu i nacionalističkim propagandama, a nijednom ne spominje tko je agresor i tko je izazvao rat i ne konstatira da je Hrvatska bila napadnuta...“²⁸⁶ U nastavku Židak dodaje „No, našli smo još jedan tekst, još jednog književnika koji je pisao o četnicima i ustašama, o Bad Blue Boysima i Delijama, o ratnom zločincu Arkanu, koji je vodio navijače Zvezde u Zagreb i Split. Autor je jugoslavenski književnik Vidosav Stevanović...“²⁸⁷ Osim Židakovih komentara iz ovoga se novinskog izvještaja može uočiti i kako je u tekstovima o Hrvatskoj i Jugoslaviji nogomet stavljen u drugi plan, iza rata koji je francuskoj javnosti bio prva asocijacija na spomen ovih dviju zemalja, dok se tekstovi o ostalih 30 zemalja bave isključivo nogometom.

U komentaru na članak prenesen iz pariškog lista *Le Monde* naslova „Nek' susjedu crkne krava“, novinar tog francuskog lista dan je proveo na sarajevskoj Baščaršiji u društvu stanovitog Edina, zajedno gledajući utakmicu Hrvatska – Jamajka. Francuski novinar prenosi sljedeća zapažanja: „U Sarajevu se slavilo kad je Jamajka izjednačila, a navijalo se i da Iran izvuče remis protiv Jugoslavije. – Na isti način bismo navijali za Luksemburg i Farske otoke, da su igrali protiv Hrvatske i

²⁸⁴ Zlatko Abramović, „Loši prognozeri“, *Vjesnik*, Zagreb, 23. VI. 1998., p.3

²⁸⁵ Miroslav Blažević, „Sretan sam! Jako sretan! Najсреtniji!!!“, *Večernji list*, Zagreb, 1. VII. 1998., p. 51

²⁸⁶ Tomislav Židak, „Matvejević zaboravio tko je agresor“, *Sportske novosti*, Zagreb, 13./14. VI. 1998., p. 13

²⁸⁷ Ibid.

Jugoslavije. Hrvatsku mrzimo iz dva razloga. U sportskom smislu jer je dvaput pobijedila Bosnu u kvalifikacijama za Svjetsko prvenstvo, a u političkim, jer Zagreb želi oteti dio Hercegovine.“²⁸⁸ Na kraju članka reporter *Le Monde*a zaključuje, prosvijetljeni naknadnom pameću možemo reći ispravno, kako je nogomet potvrda da u Bosni još dugo neće biti idiličnih odnosa.

Pobjeda nad Rumunjskom uzrokovala je i reakcije stranih medija, od kojih su svi redom oduševljeni igrom i uspjehom 'male' Hrvatske. *Večernji list* prenosi pisanje *International Herald Tribune*a, te engleskih *The Expressa* i *Daily Maila*. Prenosi se kako je ugled i promocija svake države velika i važna stvar, te ustvrđuje da je Hrvatska upravo preko sporta našla svoj najbolji put za promociju, dodajući izjavu Ćire Blaževića: „Ovo za našu državu nije samo sport, već nešto puno više“²⁸⁹ *USA Today* pak ovako najavljuje utakmicu s Njemačkom: „*Utakmica Hrvatske protiv Njemačke bit će nešto kao utakmica protiv velikog brata jer je Njemačka bila među prvima koja je priznala hrvatsku neovisnost.*“²⁹⁰ *Vjesnik* pak prenosi zapažanje da su engleski mediji ipak našli vremena i prostora omalovažiti igru i pobjedu Hrvatske.²⁹¹

Večernji list prenosi i reakcije najvećih svjetskih medija nakon pobjede nad Njemačkom u četvrtfinalu. Ističe se da je Hrvatska te subote bila vijest dana, te kako redom brazilski dnevnik *O Globo*, američka postaja *ESPN*, zatim *Reuters*, *USA Today*, *Chicago Tribune*, *Guardian*, *Independent* i *Washington Post* pišu hvalospjeve kako o igri i pobjedi Hrvatske, tako i o atmosferi u Zagrebu, ali i o općim informacijama o Hrvatskoj kao što su geografski položaj, broj stanovnika, turistička obilježja itd. Za ovo istraživanje bitne su dvije izjave navedene u članku, ona Davora Šukera, koji za *Reuters* izjavljuje kako je njemački izbornik na press konferenciji govorio o razlici u veličini Hrvatske i Njemačke i o Davidu i Golijatu, dodajući: „*Bilo je to nekorektno od njega, ali mu hvala jer su nas njegove izjave inspirirale*“²⁹², te informacija iz *Washington Posta* koji ističe kako je „*Hrvatski izbornik nakon utakmice nosio majicu 'Proud To Be A Croat', i da je 'coach' vrlo blizak prijatelj hrvatskog*

²⁸⁸ Tomislav Židak, „Nek' susjedu crkne krava“, *Sportske novosti*, Zagreb, 26. VI. 1998., p. 12-13

²⁸⁹ „Nogometaši i Goran na pobjedničkom putu“, *Večernji list*, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 34

²⁹⁰ D. Brajdić, „Hrvatska groznica u Chicagu“, *Večernji list*, Zagreb, 3. VII. 1998., p. 67

²⁹¹ Zlatko Abramović, „Opet omalovažavaju Hrvatsku“, *Vjesnik*, 3. VII. 1998., p. 16

²⁹² D. Brajdić, „U Zagrebu je bilo kao u Riju“, *Večernji list*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 21

predsjednika Franje Tuđmana.“²⁹³ Vojni žargon nije mrzak ni stranim medijima, te se tako na naslovnici francuskog *Le Journal du Dimanche* ističe naslov „*Topovski pucanj Hrvata*“²⁹⁴.

Večernji list prenosi i atmosferu u Izraelu za vrijeme utakmice Hrvatske i Njemačke, dodajući da je „svaki pogodak Hrvatske bio popraćen općim oduševljenjem i uzvicima bodrenja“.²⁹⁵ *Vjesnik* na naslovnoj stranici prenosi reakcije svjetskih medija pod naslovom „*Svijet o hrvatskoj pobjedi: Mala zemlja – najveća senzacija*“²⁹⁶, prenoseći čestitke i pohvale stranih medija igri hrvatske reprezentacije. *Vjesnik* također prenosi komentare britanskog tiska, te tako *Observer* piše „*Večer je pripadala Hrvatskoj, večer puna povijesnih imperativa, strasti i kontroverze*“²⁹⁷, a *Sunday Express* navodi da „*Bilo koja zemlja koja je tijekom zadnjeg desetljeća propatila toliko koliko Hrvatska, zavređuje malo sreće*“, dodajući kako osjećaji izazvani ratom tjeraju naše igrače nezadrživo naprijed. Članak također ističe kako Njemačka ima 6.200.000 registriranih nogometaša, dakle gotovo dva milijuna više no što je građana Hrvatske. *Vjesnik* prenosi kako se u reakcijama njemačkih medija ističe kako su Hrvati igrali s „*posebnim zadatkom za domovinu*“²⁹⁸ *Vjesnik* zatim ističe i kako je hrvatska pobjeda značajno umanjila šansu Helmuta Kohla da pobijedi na nadolazećim izborima u Njemačkoj jer se nadao da će pobjeda njemačke reprezentacije stvoriti atmosferu optimizma, dodajući kako je „*nogomet učvrstio međusobnu nacionalnu i državnu povezanost Hrvata*“.²⁹⁹

Na sljedećoj stranici javlja se potpuno druga slika Hrvatske. Naime, prenosi se pisanje dva britanska dnevnika koji dok cijeli svijet piše o uspjehu hrvatskih nogometaša siju rasističku mržnju prema Hrvatskoj, navodeći izjavu „*Hrvati – gnusna mala nacija Europe*“³⁰⁰. Autor teksta prenosi pisanje londonskih dnevnika *Evening Standard* i *The Guardian*, koji „*povijesni hrvatski grb i trobojnicu naziva 'fašističkim'*

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ „Topovski pucanj Hrvata“, *Večernji list*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 21

²⁹⁵ Hina, „Mondijalsko iznenađenje“, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 33

²⁹⁶ „Svijet o hrvatskoj pobjedi: Mala zemlja – najveća senzacija“, 6. VII. 1998., p. 1

²⁹⁷ Jasna Zanić Nardini, „Večer puna povijesnih imperativa i strasti“, *Vjesnik*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 16

²⁹⁸ Branko Madunić, „Hrvati igrali u 'posebnoj misiji'“, *Vjesnik*, &. VII. 1998., p. 17

²⁹⁹ Carl Gustaf Ströhm, „I Kohl 'skliznuo' na hrvatskoj nogometnoj pobjedi?“, *Vjesnik*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 3

³⁰⁰ Željko Toth, „Hrvati – gnusna mala nacija Europe“, *Večernji list*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 34

simbolima, a hrvatsku himnu 'nacionalnom himnom iz nacističke ere'³⁰¹, dodajući kako se „U Hrvatskoj dižu spomenici 'herojima' iz (ustaškog) režima... srpskim Hrvatima se nepravедno sudi za ratne zločine... a muslimansku djecu nasilno pokrštavaju“³⁰², dodajući poruku Britancima: „Ne bodrite Hrvate na utakmici protiv Francuza, jer su Hrvati nacija gnusnog smrada.“³⁰³ Autor teksta ističe kako cijeli članak *Evening Standarda* „podsjeća na tipično četničke podvale, a autor, koji se potpisao stranim imenom 'Alex Renton', na kraju se otkriva: 'Ja i manjina Srba i Muslimana koji smo imali nesreću živjeti pod Tuđmanovom vlašću nećemo navijati za Hrvatsku.“³⁰⁴ *The Guardian* se navodi kao po tonu nešto oprezniji, no navodi se gotovo ista protuhrvatska argumentacija koja tvrdi kako je „suvremena Hrvatska oživjela mnoge ukrase ustaškog režima“³⁰⁵ *Večernji* ovdje također navodi priopćene Europskog centra za istraživanje i akciju o rasizmu i antisemitizmu koje u povodu polufinala navodi da su „nacionalni simboli na majicama nogometaša bili izabrani od ustaškog režima iz drugog svjetskog rata“.³⁰⁶ U istom članku ističe se i kako je *Jewish Chronicle* korektno postupio i provjerio tvrdnje kod hrvatskog veleposlanstva u Londonu, a *The Times* kao da je odgovorio protuhrvatskim kampanjistima zaključkom „Žalosne su riječi onih koji napadaju hrvatsku momčad kao predstavnike fašizma, rasističke povijesti i nepopravljivih gledišta na ružna ratna zbivanja... oni koji budu bodrili Hrvatsku, bodrit će odvažnu momčad i vatrenu odlučnost koja ih može odvesti do finala“.³⁰⁷ Uoči polufinalne utakmice Hrvatske i Francuske naslovne stranice francuskih tiskovina bile su rezervirane za hrvatske nogometaše: „Tko su ti Hrvati? Iza te momčadi skriva je jedan narod čija je povijest pisana krvlju“³⁰⁸, te „Rođena 1991. godine, Hrvatska je na Coupe de Monde priznata i u nogometnom smislu...“³⁰⁹

Po povratku hrvatske reprezentacije sa SP-a *Vjesnik* prenosi pisanja svjetskih medija, ističući kako su „mediji svih zemalja u stanju objektivno sagledati igru izabranika Miroslava Blaževića – osim Srbije, što bi, samo po sebi, valjalo shvatiti

³⁰¹ Ibid.

³⁰² Ibid.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Tomislav Židak, „22.05 – Nada je živjela 50 sekundi“, *Sportske novosti*, Zagreb, 9. VII. 1998., p. 5

³⁰⁹ Ibid.

kao – kompliment.³¹⁰ Vjesnikov kolumnist Nenad Ivanković u tekstu pod naslovom „Politiku u nogometu na svojim su leđima možda najbolje osjetili Hrvati“³¹¹, te dodaje da je s obzirom na antihrvatsku histeriju u dijelu zapadnih medija, možda zaista dobro da smo izgubili od Francuza, da nismo igrali s Englezima te da smo jedino pobijedili Nijemce. Autor također navodi da je nogomet igra koja je više od svih drugih povezana za ono što bi se moglo nazvati karakterom ili duhom jednog naroda, te kako nogomet više od drugih sportova na upečatljiv način reflektira i simbolizira vrline i slabosti jedne zajednice, njene ciljeve i aspiracije.³¹² Autor navodi i izjavu Alexa Fergusona o Slavenu Biliću, nazvavši njegov pad nakon udarca francuza Blanca „najboljim odrazom hrvatskog karaktera i mentaliteta“³¹³. Autor navodi da se medijskim linčom na neki način ponovila Hrvatska 1991/2, s time da je Hrvatska opet pobijedila. Diskurs o percepciji Hrvatske u stranim medijima završava Vjesnikovim prenošenjem pisanja argentinskog sportskog tjednika *El Grafico*, koji hvali hrvatske nogometaše i zemlju pod čijom su zastavom nastupali na SP-u. Ističe se citat: „Ako je neka momčad imala na klupi 23. Igrača, bila je to hrvatska momčad“³¹⁴. Argentinski list išao je čak toliko daleko da su tog 23. igrača naveli i na popisu hrvatskih reprezentativaca, pod imenom 'Nacionalni ponos'.

³¹⁰ „Svijet o uspjehu 'vatrenih': Hrvatska – otkriće ravno osvajanju Svjetskog prvenstva!“, *Vjesnik*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 3

³¹¹ Nenad Ivanković, „Politiku u nogometu na svojim su leđima možda najbolje osjetili Hrvati“, *Vjesnik*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 3

³¹² Ibid.

³¹³ Ibid.

³¹⁴ Gordana Tintor, „Hrvatska, hvala što smo te upoznali“, *Vjesnik*, Zagreb, 19. VII. 1998., p. 16

Povijesni značaj

Čest motiv u diskursu o SP '98 je i povijesna uloga koju to prvenstvo ima za Republiku Hrvatsku, kojoj je to kao samostalnoj državi prvi puta da sudjeluje na smotri najboljih reprezentacija Svijeta. Davor Šuker primjerice govori o tome kako želi „ući u povijest svjetskog, a ne tek hrvatskog nogometa“³¹⁵, te kako „... moramo rezervirati mjesto u povijesti“.³¹⁶ Robert Prosinečki ističe kako je „SP katapult koji nas može gurnuti u – povijest.“³¹⁷ Tadašnji predsjednik HNS-a Branko Mikša također u razgovoru za *Sportske novosti* uoči početka SP-a ističe kako je sve više od prolaska u drugi krug natjecanja „... povijesna prilika i povijesni rezultat.“³¹⁸ Davor Šuker pobjedu protiv Japana smatra „najznačajnijom otkad se igra nogomet u Hrvata, a ja sam presretan što nas je upravo moj gol, povijesni gol odveo iz snova u prelijepu zbilju“.³¹⁹ Izbornik Blažević nakon utakmice s Argentinom i prolaska Hrvatske u drugi krug natjecanja navodi: „U nastavku natjecanja slijedi nokaut način igre i u njemu će Hrvatska znati iskoristiti svoju povijesnu priliku.“³²⁰ Predsjednik Saveza Branko Mikša jedan je od aktera koji najviše stavljaju naglasak na povijesni uspjeh Hrvatske. Uoči utakmice osmine finala sa Rumunjskom još jednom ističe: „Oni koji spominju povijest ne griješe – utorak je hrvatski dan za odlazak u vječnost, pod uvjetom da Rumunje pošaljemo u 'vječna lovišta'.“³²¹ *Vjesnik* u članku „Mala velika Hrvatska“³²² još jednom u diskurs uvodi geografsku veličinu Hrvatske koja je sada postala velika, u društvu osam najvećih nogometnih sila, dodajući kako „Hrvatska sad zlatnim slovima piše najljepše stranice svoje povijesti.“³²³

Romana Eibl za *Vjesnik* je pobjedu nad Njemačkom prokomentirala povijesnim diskursom i tako se priključila pisanju većine njezinih kolega, ali i

³¹⁵ Branko Stipković, „Davor Šuker radi i maksimalno gromko najavljuje: Želim ući u povijest svjetskog nogometa“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6./7. VI. 1998., p. 4

³¹⁶ Branko Stipković, „Vatreni intervju: Hrvatska će biti čudesno otkriće SP!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 11. VI. 1998., p. 12-13

³¹⁷ Davorin Olivari, „Robert Prosinečki: Možemo svakoga pobijediti“, *Sportske novosti*, Zagreb, 8. VI. 1998., p. 5

³¹⁸ Branko Mikša, „Cilj je drugi krug“, *Sportske novosti*, Zagreb, 9. VI. 1998., p. 24

³¹⁹ Predrag Jurišić, „Prvi san se ostvario, na redu je i drugi...“, *Vjesnik*, Zagreb, 23. VI. 1998., p. 17

³²⁰ Robert Matteoni, „Znat ćemo iskoristiti svoju povijesnu priliku“, *Sportske novosti*, Zagreb, 27./28. VI. 1998., p. 2

³²¹ Branko Stipković, „Branko Mikša: Dan za odlazak u vječnost“, *Sportske novosti*, 30. VI. 1998., p. 2

³²² Predrag Jurišić, „Mala velika Hrvatska“, *Vjesnik*, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 17

³²³ Ibid.

reprezentativaca, članova stožera, pa i političara, dokazujući kako je to postao dominantan diskurs. Ona ističe kako se ovih dana „... u Francuskoj uistinu piše velika sportska povijest na čast i ponos svih Hrvata.“³²⁴ Sljedećeg dana ona u komentaru piše: „Hrvatska je postala besmrtna! Hrvatska se s 'vatrenima' u Francuskoj realizirala kao država s identitetom neusporedivo jače i efektnije negoli samim formalnim činom ulaska u Ujedinjene narode. Hrvatska se i definitivno ostvarila na svjetskoj karti i etablirala u nemilosrdnom konkurentnom postindustrijskom društvu. Hrvatski su nogometaši učinili našu domovinu danas središtem svijeta na svim svjetskim tv-postajama, oni su ostvarivši tehnički, športski rezultat, ostvarili istodobno Hrvatsku na globalnom planu... Ako iz raznoraznih političkih razloga i povijesnih okolnosti Hrvati nisu bili na globalnoj pozornici početkom 20. stoljeća, obilježili su njegov kraj na jednom od posljednjih velikih događaja u ovom mileniju.“³²⁵

Pobjedu nad Njemačkom u četvrtfinalu Dario Šimić prokomentirao je ovako: „Nismo svjesni veličine i važnosti tog rezultata. Upisali smo se u povijest.“³²⁶ Strijelac drugog pogotka Goran Vlaović pak ističe „Nikad nisam bio ponosniji i radosniji nego ove fantastične, za nas povijesne subotnje večeri. Izuzimajući, dakako, dan kad smo stekli nezavisnost“³²⁷, te „U Francuskoj smo pisali najljepše stranice povijesti hrvatskog nogometa.“³²⁸ Slično komentira i Valter Matošević, zlatni rukometaš sa olimpijskih igara u Atlanti: „Ovo je najveći uspjeh hrvatskog sporta u njegovoj povijesti.“³²⁹ Povijesnom diskursu priključuje se i izbornik Blažević: „Neobično sam zadovoljan što smo postigli povijesni rezultat“.³³⁰ Pobjedu nad Njemačkom jednako komentira i Zlatko Canjuga: „To je povijest i presretan sam kao i svi Hrvati.“³³¹

Izbornik Blažević također često sudjeluje u povijesnom diskursu, govoreći od kvalifikacije kako je ovo povijesni uspjeh za Hrvatsku, ništa drugačije nije bilo ni nakon pobjede nad reprezentacijom Nizozemske u utakmici za broncu: „Cijela mala

³²⁴ Romana Eibl, „Hrvatska napokon u Parizu“, *Vjesnik*, Zagreb, 5. VII. 1998., p. 19

³²⁵ Romana Eibl, „Svjetski mediji slave hrvatsku pobjedu, u zemlji nezapamćeno oduševljenje“, *Vjesnik*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 3

³²⁶ Dario Šimić, „Ovo je san!“, *Večernji list*, 6. VII. 1998., p. 20

³²⁷ Zlatko Abramović, „Njemačka ide kući, Hrvatska u besmrtnost“, *Vjesnik*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 17

³²⁸ Ivica Pezelj, „Čvrsti u obrani, smrtonosni u napadu“, 12. VII. 1998., p. 5

³²⁹ Dražen Brajdić, „Pepeljuga je postala princeza“, *Večernji list*, 6. VII. 1998., p. 21

³³⁰ Miroslav Blažević, „To je povijesni rezultat“, *Večernji list*, 5. VII. 1998., p. 38

³³¹ Zlatko Canjuga, „Nevjerojatan uspjeh“, *Večernji list*, 5. VII. 1998., p. 38

*Hrvatska živjela je za sve ovo, sigurna da će doživjeti afirmaciju na najelegantniji način... Dugo ćemo proslavljati ovaj povijesni rezultat!*³³², te upitan hoće li ostati 'doživotni' izbornik kako je sam najavio prije SP-a dodaje: „*To sam se samo šalio. Ostati ću – i dulje!*“³³³

Vojni diskurs

U diskursu o SP '98 u novinskim izvještajima i intervjuima proučavanih dnevnih novina često se pojavljuje vojni žargon. Brojni su primjeri, počevši od Roberta Prosinečkog koji u razgovoru sa novinarom Sportskih novosti ističe da: „*Hrvatska može svakog pobijediti. Ali isto tako možemo stati na minu i izgubiti.*“³³⁴ Dalje u istom razgovoru Prosinečki se ponovno koristi vojnim žargonom uspoređujući početak SP-a sa savezničkim iskrcavanjem u Normandiji 6. lipnja 1944.: „*Vrijeme ide i svjesni smo da se približava 'Dan D'.*“³³⁵ Vojnim rječnikom koristi se i izbornik Blažević odgovarajući na pitanje o Igoru Cvitanoviću i Alenu Bokšiću, igračima koji iz različitih razloga nisu bili pozvani na SP u Francuskoj. „*Nemoj me provocirati, ovo ti je prvi i posljednji put. Sad si uspio, više nećeš! Ja spremam vojsku, a ti podmećeš klipove!*“³³⁶

Ni samim novinarima upotreba vojnog žargona nije strana. U *Vjesniku* je tako na dan kada je hrvatskim novinarima dozvoljen ulazak u hotel Ermitage to popraćeno člankom naslova „*Pala i posljednja utvrda.*“³³⁷ *Vjesnik* se koristi vojnim žargonom i u pitanju odnosa sa stranim medijima, navevši tako u članku „*'Bodljikava žica' oko Jamajke*“³³⁸ da vodstvo nogometne vrste Jamajke sve čini kako bi što manje informacija izlazilo iz njihovog tabora, te kako tretman koji su imali hrvatski treneri na njihovom treningu očito čeka i hrvatske novinare. U članku posvećenom pobjedi hrvatske reprezentacije nad reprezentacijom Jamajke u prvoj utakmici SP-a Branko

³³² Branko Stipković, „Dugo ćemo proslavljati ovaj povijesni rezultat“, *Sportske novosti*, 12. VII. 1998., p. 2

³³³ Reuters, „Neću ostati doživotno, nego – i dulje!“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VII. 1998., p. 21

³³⁴ Davorin Olivari, „Robert Prosinečki: Možemo svakoga pobijediti“, *Sportske novosti*, Zagreb, 8. VI. 1998., p. 5

³³⁵ Ibid.

³³⁶ Branko Stipković, „Spremam vojsku, ne podmećite mi klipove!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 10. VI. 1998., p. 3

³³⁷ Zlatko Abramović, „Pala i posljednja utvrda“, *Vjesnik*, Zagreb, 13. VI. 1998., p. 15

³³⁸ P. J., „'Bodljikava žica' oko Jamajke“, *Vjesnik*, 13. VI. 1998., p. 15

Stipković izbornika Blaževića naziva „hrvatskim sportskim vojskovođom“ koji „će zakoračiti u utrobu svoje privremene ratne baze.“³³⁹ Posebno je zanimljiva izjava Daria Šimića, koji je na sljedeći način najavio utakmicu Hrvatske sa reprezentacijom Japana: „*Moramo potopiti Japan, hrvatska atomska bomba sravnat će i Hiroshimu, i Nagasaki, i Tokio, i Sendai, sve!*“³⁴⁰ Izbornik Blažević vojnim se žargonom koristi i u razgovoru sa novinarima, kada im se na početku konferencije za novinare obratio riječima: „*Rešetajte nas odmah, samo nemojte velikim kalibrom!*“³⁴¹

Referirajući se na mogućnost da Petar Krpan zaigra u osmini finala, izbornik Blažević ističe neke njegove kvalitete kojima ga je uspio impresionirati izvan nogometnih travnjaka: „*Možda niste znali da je Pero Krpan kao sedamnaestogodišnjak bio na prvoj crti bojišnice, stoga sam za njega vezan i sentimentalno. Njegov zapovjednik ispričao mi je nevjerovatne detalje.*“³⁴² Ništa manje impresioniran Krpanovom hrabrošću je i kapetan reprezentacije Zvone Boban: „*Krpan je moj idol! On je hrvatski vitez, on je u ratu prvi stao u rovove pokraj Osijeka i branio svoj grad i Hrvatsku. Dok smo mi igrali nogomet, on je ratovao za Hrvatsku. Klanjam mu se do poda – mirno je govorio kapetan pola sata nakon velike, najveće hrvatske pobjede nakon Oluje.*“³⁴³

Izbornik Blažević u najavi utakmice s Njemačkom govori o tome kako se njemački izbornik Berti Vogts „već jednom osjećao kao srna pred karabinom“³⁴⁴ Predsjednik Saveza Branko Mikša pobjedu nad Njemačkom prokomentirao je na sljedeći način: „*Pao je Berlin. Uoči utakmice s Japanom u šali smo govorili 'Prozor noćas mora pasti'. Prozor je tada 'pao', sada je, evo, 'pao Berlin'.*“³⁴⁵ Zvonimir Soldo jednom je prilikom rekao: „*Oduševljeni smo zbog reakcija iz Hrvatske. Nije baš dobro što ljudima trebaju pancir-košulje ako žele prošetati ulicom, ali ovo se stvarno ne događa svaki dan. Već živimo za susret na zagrebačkom aerodromu.*“³⁴⁶

³³⁹ Branko Stipković, „Ovo je briljantna pobjeda“, *Sportske novosti*, Zagreb, 16. VI. 1998., p. 5

³⁴⁰ Dario Šimić, „Moramo dobiti i – dobit ćemo“, 19. VI. 1998., p. 13

³⁴¹ Branko Stipković, „Ne bih dao Šukera ni za deset Batistuta!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 24. VI. 1998., p. 3

³⁴² Branko Stipković, „Sve se vrti oko Vlaovića“, *Sportske novosti*, Zagreb, 30. VI. 1998., p. 3

³⁴³ Darko Tironi, „Najveća hrvatska pobjeda poslije Oluje“, *Sportske novosti*, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 2

³⁴⁴ Branko Stipković, „13 puta zašto? Miroslavu Blaževiću, izborniku hrvatske nogometne reprezentacije“, *Sportske novosti*, Zagreb, 4. VII. 1998., p. 3

³⁴⁵ Branko Mikša, „Pao je Berlin!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 5

³⁴⁶ Branko Stipković, „Pokušavam ostati normalan“, *Sportske novosti*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 12-13

Izbornik Blažević za svoju ulogu u osvajanju brončane medalje rekao je sljedeće: „*Ja sam vojskovođa hrvatskih sportskih vitezova i u svaki boj koji sam vodio uložio sam sve svoje mogućnosti i znanje.*“³⁴⁷ Davor Šuker je nakon povratka sa SP-a i druženja sa navijačima na dočeku došao do sljedećeg zaključka: „*Sad sam dopunski uvjeren da je ta bronca najveći hrvatski uspjeh, ne računajući pobjedu u Domovinskom ratu!*“³⁴⁸ U istom intervjuu za *Vjesnik*, Blažević je otkrio i svoje najveće inspiracije: „*'Oluja' na prvom mjestu. Ja inspiriram moje igrače s 'Olujom' i 'Bljeskom'. To je naša inspiracija. Nogomet je također rat, zapravo njegova metafora, no nikakvo se prvenstvo svijeta niti uspjeh ne može usporediti s onima koji su iznijeli 'Oluju'. Oni su ne samo naša vodilja nego i inspiracija. To se nikad ne može zaboraviti. Molim vas, to je jako važno reći, kažite čitateljima da si ne utvaramo da smo jednaki s onima koji su glavu držali na nišanu. To je taj naš narod i mi smo ponosni, jer smo na jedan način ponovno ujedinili naš narod i u tome je naš najveći rezultat. Kad dođe u pitanje nacionalna stvar, onda smo pokazali da smo jedinstveni. Građani Hrvatske bili su naš najveći motiv i mi naš uspjeh podarujemo hrvatskom narodu, te, jer je jednako njegov koliko i naš, i našem predsjedniku dr. Franji Tuđmanu.*“³⁴⁹

Vjesnikova kolumnistica Maja Freunflich pod naslovom „*Veličanstvena hrvatska pobjeda*“³⁵⁰ daje svoj doprinos razvoju diskursa o Hrvatskoj kao pobjedničkoj naciji, ističući sljedeće: „*Budimo svjesni golemoga hrvatskog uspjeha. Ti su mladići Hrvatskoj dokazali, prvi put poslije Oluje, kako je hrvatski narod onaj koji je u sponu, onaj koji je svojom svježinom nadmoćan narodima koji odlaze sa svjetske pozornice.*“³⁵¹ Autorica u tekstu koristi dobro poznati diskurs o 'mrziteljima svega hrvatskog', ulazi BBB-a u Domovinskom ratu, a posebno o tome kako su hrvatski igrači na SP-u pokazali prave vrijednosti hrvatskoga naroda, bili njegov simbol i zastupnik u svijetu. Autorica se strogo osvrće i na pisanja stranih tiskovina o navodnom hrvatskom fašizmu, te prognozira kako će Hrvatska, iako pod tuđinskim

³⁴⁷ Zlatko Abramović, „Unatoč svemu, svi bi žarko željeli biti danas na našem mjestu“, *Vjesnik*, 12. VII. 1998., p. 16

³⁴⁸ Branko Stipković, „Stelei bih zabio deset zaredom!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 18. VII. 1998., p. 2

³⁴⁹ Zlatko Abramović, „Unatoč svemu, svi bi žarko željeli biti danas na našem mjestu“, *Vjesnik*, 12. VII. 1998., p. 16

³⁵⁰ Maja Freunflich, „Veličanstvena hrvatska pobjeda“, *Vjesnik*, 12. VII. 1998., p. 4

³⁵¹ Ibid.

pritiskom ubrzo riješiti sve svoje gospodarske i razvojne teškoće, a svojom nadarenošću i ozbiljnošću pokrenuti Europu u posve novom smjeru.

Predodžba o 'drugom'

Prilikom opisivanja protivnika na SP-u '98 često se javljaju diskursi koji u današnje vrijeme zasigurno ne bi bili smatrani politički korektnima. Prvenstveno se tu radi o stereotipima kojima su opisani protivnici hrvatske reprezentacije, a kojima se podjednako koriste reprezentativci u svojim izjavama, kao i novinari u svojim člancima i kolumnama. Brojni su primjeri takvih izjava, počevši od Davora Šukera koji upozorava na mogućnost podcjenjivanja igrača Jamajke, kojoj je to također prvi puta da sudjeluje na Svjetskom prvenstvu, te kasnije još jednom izjavom pokušava objasniti kakvu to točno prijetnju predstavljaju Jamajčani. „Ipak, nemojmo sanjati da ovi s Jamajke znaju samo pjevati i mahati gitarom“,³⁵² te „Uvjeren sam da po tim karakteristikama možemo premašiti i Jamajku, koju sastavljaju crni ljudi, oni koji su po genima predodređeni da budu hitriji. Neće biti!“³⁵³ Prateći utakmicu protiv Japana sa majkom Marija Stanića, Stanom, reporter prenosi neke od njezinih komentara: „Vidi ovih malih kosookih, motaju mu se oko nogu!... Dobri su ovi mali žuti, trče, sunce naše peče, ne odgovara im vrućina.“³⁵⁴ Novinar zagrebačkih Sportskih novosti uključio se u rasističko-šovinistički diskurs pitanjem izborniku Blaževiću uoči utakmice sa Argentinom: „Koliko će se hrvatska formacija razlikovati od one koja se suprotstavila 'kosookima'?“³⁵⁵

Za analizu stereotipa zanimljiv je i članak u kojem pojedini reprezentativci navode svoje hobije, koji nisu nešto s čime bi se profesionalni sportaši trebali baviti u slobodno vrijeme, a zasigurno niti nešto o čemu bi trebali otvoreno pričati. Tako Silvio Marić i Igor Štimac kao hobi navode izlaske u diskoteke, Davor Šuker brze

³⁵² Branko Stipković, „Davor Šuker radi i maksimalno gromko najavljuje: Želim ući u povijest svjetskog nogometa“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6./7. VI. 1998., p. 4

³⁵³ Branko Stipković, „Vatreni intervju: Hrvatska će biti čudesno otkriće SP!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 11. VI. 1998., p. 12-13

³⁵⁴ Ozren Maršić, „Nek' su pobijedili, živi i zdravi bili!“, *Večernji list*, Zagreb, 21./22. VI. 1998., p. 17

³⁵⁵ Branko Stipković, „Ne bih dao Šukera ni za deset Batistuta!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 24. VI. 1998., p. 3

automobile, dok se Dario Šimić u slobodno vrijeme voli zabavljati borbama pit bull terijera.³⁵⁶

Zanimljive informacije u vezi sa rekvizitima koje prodaju francuski trgovci otkriva članak večernjeg lista. Naime, velik broj hrvatskih navijača kupio je na brzinu rekvizite ni ne primijetivši da to nisu hrvatska nacionalna obilježja, bez obzira na natpise Croatia ili Hrvatska, prema *Večernjaku* „plavo – bijelo – crveno nije isto što i crveno – bijelo – plavo. To više kada se zna čije su to nacionalne boje.“³⁵⁷ Navijači su tada kupljene rekvizite bezuspješno pokušali vratiti, uz komentare „Drži ovo, ovo nije naše. Nosi ovo u Beograd. Vрати nam novce – čulo se uz neizostavne psovke prevarenih navijača“³⁵⁸, prenosi *Večernji list*, uz fotografiju spornih rekvizita.

Novinar Sportskih novosti Tomislav Židak u kolumni opisuje atmosferu iz jednog kafića u Parizu u kojem je pratio utakmicu Hrvatske i Rumunjske. Okružen Francuzima, prenosi sljedeća zapažanja: „Bilo je nešto Francuza, i svi su, osim konobara, drukali za Rumunje. Razumljivo, jer Bukurešt odavno zovu 'istočni Pariz', a Rumunji su, kao i Srbi, uvijek bili naslonjeni na Francusku kao moćnu zaštitnicu. Još je lopta bila na centru, kad je 'neki magarac' posprdnno viknuo: 'Allez, Ustaši!' Rekao bi Stjepan Spajić: 'Hvala Bogu da netko navija i za nas!' Ovaj nam, međutim, nije bio sklon!“³⁵⁹ Valja istaknuti i komentar koji je u Sportskim novostima objavljen u vezi sa protestnom notom jedne antifašističke organizacije upućene HNS-u, koja podmeće da je hrvatski grb, ujedno i obilježje dresa reprezentacije, simbol svojevrsnoga genocida u 2. Svjetskom ratu i kao takav nepoželjan na sportskim borilištima. Odgovor su dobili od predsjednika HNS-a Branka Mikše koji ističe kako: „Pod tim grbom hrvatski narod živi od 7. stoljeća Nove ere, rađa se živi i umire, bori, veseli i tuguje. Uopće ga ne misli mijenjati zato što se on ne sviđa šaćici ideologiziranih dušebrižnika...!“³⁶⁰ Vjesnik uoči utakmice sa Francuskom komentira kako je do prije nekoliko dana bilo „baš briga običnog, bahatog Francuza gdje je Hrvatska, koliko je velika, koliko ima stanovnika i ima li more. Kad im je netko prije nekoliko dana rekao 'Croatia', nezainteresirano su odmahivali rukom i u prolazu otpovrnuli 'Ah,

³⁵⁶ „Hobby“, *Sportske novosti*, Zagreb, 9. VI. 1998., p. 23

³⁵⁷ A. P., „Drži, ovo nije našel“, *Večernji list*, Zagreb, 29. VI. 1998., p. 25

³⁵⁸ Ibid.

³⁵⁹ Tomislav Židak, „Blažević sve bliže Parizu“, *Sportske novosti*, Zagreb, 2. VII. 1998., p. 2

³⁶⁰ Branko Stipković, „Naš grb je iz sedmog stoljeća!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 8. VII. 1998., p. 3

*Jugoslavija'... Ali, sad većina tih Francuza i Francuskinja napamet zna imena hrvatskih nogometaša!*³⁶¹

Zvonimir Boban dotiče se pitanja mentaliteta nakon pobjede nad Rumunjskom, izjavivši: „Ova je generacija zaslužila takav veliki uspjeh. Sada nam treba snage i koncentracije da bismo dokazali kako nemamo balkanski nego hrvatski mentalitet.”³⁶² Upitan da komentira najnoviji nadimak dobiven od novinara, 'balkanski genij', izbornik Blažević odgovara: „Svašta. To je napisao neki pokvarenjak. Nisam ja Balkanac, nisam ni po čemu. Ja sam Hrvat, klasični Europljanin, internacionalac! S Balkana vučem samo neke uzrečice, naprimjer 'p... ti materina' ili 'tko te okotio?!’”³⁶³ Sličnu izjavu daje i nakon utakmice s Njemačkom: „Rekao sam ovima u Le Mondeu, objašnjavajući razlike između Hrvata i Srba, da mi povedemo protiv Nijemaca sa 2:0, ni slučajno se ne bi moglo dogoditi, kao Jugoslavenima, da Nijemci izjednače.”³⁶⁴ Niti Aljoši Asanoviću ne odgovara da ga se svrstava tamo gdje on smatra da ne pripada: „Hrvatsku su stalno svrstavali među 'istočnjake' i zato smo željeli dokazati da tamo ne spadamo. Ni zemljopisno, ni načinom razmišljanja.”³⁶⁵ Sličan komentar Asanović je dao i nakon pobjede nad Njemačkom: „Hrvatska je pokazala da nema jugoslavenski mentalitet, ovo je prava momčad, fantastična.”³⁶⁶

U intervjuu za *Večernji list* Igor Štimac još jednom se dotiče teme statusa 'velikih' i 'malih' reprezentacija, te ističe: „Očito je da se ovdje favoriziraju veliki ili, ako hoćete, bogati. Mislio sam da je to tako samo na europskom prvenstvu, ali vidim da se isto događa i ovdje. Kako veli Šuker, 'prvo su pročešljali Afrikance, sada su na redu Balkanci'. Ali ja mislim da su Rumunji više Balkanci nego mi, pa da nam ne prijeti velika opasnost od sudaca, bar ne takva kakva bi možda bila da igramo protiv Engleza.”³⁶⁷ Bivši rekorder u bacanju kolja Ivan Mustapić za pobjedu nad Njemačkom izjavio je: „Riješili smo se sindroma maloga naroda, od njega smo se izliječili na

³⁶¹ Predrag Jurišić, „Smijemo li maštati o čudesnom epilogu?“, *Vjesnik*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 16

³⁶² „To je povijest“, *Večernji list*, Zagreb, 1. VII. 1998., p. 53

³⁶³ Branko Stipković, „S Bokšićem i Cvitanovićem bili bismo prvaci svijeta!“, *Sportske novosti*, Zagreb, 16. VII. 1998., p. 2-3

³⁶⁴ Miroslav Blažević, „Bilo bi grozno da ne pobijedimo Francuze“, *Večernji list*, Zagreb, 7. VII. 1998., p. 33

³⁶⁵ Jurica Radić, „Sedmica donosi sreću“, *Sportske novosti*, Zagreb, 17. VII. 1998., p. 7

³⁶⁶ Aljoša Asanović, „Ovo je san“, *Večernji list*, Zagreb, 6. VII. 1998., p. 20

³⁶⁷ Igor Štimac, „Slutim polufinale“, *Večernji list*, Zagreb, 30. VI. 1998., p. 33

najvećem mogućem suparniku.“³⁶⁸ Slično misli i predsjednik HNS-a Branko Mikša: „Fifa je konačno izostavila razdvajanje na velike i male, za dobrobit nogometa.“³⁶⁹

Dominantna diskurzivna formacija koja se nekoliko puta pojavila u istraživanju je i ona o povicima kojima je izbornik Blažević često puta bio izložen sa tribina sa domaćim navijačima, 'Ćiro, pederu!' Objašnjavajući čitateljima o svojim problemima pri obavljanju posla dok je izložen navedenim povicima, on za primjer uzima protivnika iz Domovinskog rata, Jugoslaviju, sa kojom će u nadolazećim kvalifikacijama za Europsko prvenstvo 2000. bitka nastaviti na sportskom borilištu. Već sami podnaslov članka „Pokazat ću svijetu tko je Hrvatska, a Hrvatskoj tko je Ćiro Blažević“ govori o izbornikovom zadatku predstavljanja Hrvatske svijetu, ali i o želji i potrebi da sebe pokaže Hrvatskoj u pravom svijetlu: „Kako ću voditi momčad protiv Jugoslavije u Maksimiru, ako će cijeli stadion neukusno skandirati, insinuirati da sam 'homić'? Internacionalce to smeta. Učenici su osjetljivi na sve što se zbiva s njihovim učiteljem... Doveo sam reprezentaciju pod vrh Starog kontinenta, dovest ću je pod orbitu Globusa, a kad se vratim dočekat će me 'konstatacija' da sam peder. Hvala lijepo, takozvana gospodo! Vi ste krivi, vi novinari, vi narodu udahnujete nesimpatije... svijetu moram pokazati tko je Hrvatska, a Hrvatskoj tko je Ćiro Blažević. Učinit ću to taman da se svi postavite na glavu!“³⁷⁰ Predsjednik Branko Mikša također je sa novinarima podijelio vlastito mišljenje o povicima 'Ćiro, pederu!': „Naravno da me to smeta, jer svaki navijač mora poštivati osobni integritet svakog nogometnog djelatnika. S mojeg konzervativnog gledišta, peder i nije neki kompliment.“³⁷¹ Uoči utakmice sa Argentinom izbornik Blažević, zbog ne igranja nekolicine igrača koji su u opasnosti od dobivanja drugog žutog kartona, moli novinare: „Objasnite narodu o čemu se radi, da ne bude opet 'Ćiro pederu!'“³⁷² Nakon pobjede nad njemačkom izbornik Blažević konstatirao je da mu je drago „da više u

³⁶⁸ Dražen Brajdić, „Pepeljuga je postala princeza“, *Večernji list*, 6. VII. 1998., p. 21

³⁶⁹ Zlatko Canjuga, „Nevjerojatan uspjeh“, *Večernji list*, 5. VII. 1998., p. 38

³⁷⁰ Ibid. Branko Stipković, „13 puta zašto? Miroslavu Blaževiću, izborniku hrvatske nogometne reprezentacije; Pokazat ću svijetu tko je Hrvatska, a Hrvatskoj tko je Ćiro Blažević“, *Sportske novosti*, Zagreb, 6./7. VI. 1998., p. 3

³⁷¹ Branko Mikša, „Cilj je drugi krug“, *Sportske novosti*, Zagreb, 9. VI. 1998., p. 24

³⁷² Zlatko Abramović, „Objasnite narodu o čemu se radi, da ne bude opet 'Ćiro pederu!'“, *Vjesnik*, Zagreb, 24. VI. 1998., p. 17

očima naroda nije peder“.³⁷³ 'Ćiro pederu!' ponovno se javlja u diskursu nakon pobjede nad Nizozemskom, kada izbornik kaže: „Ma, nitko nije peder. Nemojmo vrijeđati te ljude. Kad meni tako viču, navijači misle da me vrijeđaju. Ali, ja to ne doživljavam tako. Uostalom, rekao sam već da cijenim homoseksualce, oni su izvanredni kreativci, umjetnici, najčešće veliki ljudi.“³⁷⁴

Glasnogovornik Saveza Tironi, ujedno i glavni urednik lista *Sportske novosti*, često se našao na meti novinara drugih listova. *Vjesnik* prenosi kako je izbornik Blažević zatajio hrvatskim novinarima podatak da Slaven Bilić nije, kako je dan ranije rečeno, išao u St. Etienne kod tete, već u posjet liječniku koji se, inače brine i o Jugoslaveni Mijatoviću, sve radi, kako prenose francuske novine, izbjegavanja stvaranja „još jedne političke šalate“.³⁷⁵ Prenosi se i paradoksalna svađa novinara *Novog lista* i *Sportskih novosti* koji su na konferenciji za novinare pokušali istjerati istinu o tome, čemu se protivio glasnogovornik HNS-a koji je ujedno i glavni urednik *Sportskih novosti*. Još jedan incident koji je među dijelom novinara u Vittelu izazvao netaktični glasnogovornik reprezentacije Tironi, potrudio se izgladiti predsjednik Saveza Branko Mikša. U *Vjesnikovom* članku „Bravo predsjedniče!“³⁷⁶ navodi se kako je uoči odigravanja prijateljske utakmice između hrvatskih novinara i stožera reprezentacije nastojao zabraniti rad fotoreporterima i na taj način zamalo doveo do neodigravanja te utakmice i večere koja joj je trebala uslijediti u cilju zahvale novinarima u ime dobrog dosadašnjeg izvještavanja. Tako se ovom prilikom na njegove neistinite tvrdnje osvrću u *Večernjem listu* u članku „Glasnogovornik opet demantiran“.³⁷⁷ Naime, Tironi je u svom listu objavio da je komentator *Večernjeg lista* izmislio intervju s kapetanom Zvonimirom Bobanom, što je kasnije demantirao sam Boban. *Večernji list* na sljedeći način komentira ponašanje glasnogovornika: „Autor se, dakle, predstavio zgodnim tekstićem u kojemu je pokazao da ne zna gledati na sat, teško mu ide brojanje, još ga malko muči i hrvatski jezik, a nije mu baš važna ni

³⁷³ Tomislav Židak, „Što će Ćiro servirati Jacquetu?“, 6. VII. 1998., p. 12-13

³⁷⁴ Zlatko Abramović, „Unatoč svemu, svi bi žarko željeli biti danas na našem mjestu“, *Vjesnik*, 12. VII. 1998., p.

16

³⁷⁵ Zlatko Abramović, „'Teta' (ili ipak Jamajka) kriva za sve“, *Vjesnik*, 13. VI. 1998., p. 15

³⁷⁶ Zlatko Abramović, „Bravo predsjedniče!“, *Vjesnik*, Zagreb, 19. VI. 1998., p. 12

³⁷⁷ „Glasnogovornik opet demantiran“, *Večernji list*, Zagreb, 13. VI. 1998., p. 38

istina.³⁷⁸ Prema tekstu *Večernjaka*, glasnogovornik se sam diskreditirao, te bi ga zbog toga trebalo isključiti iz diskursa.

Vjesnik navodi i neprimjereno navijanje hrvatskih navijača u susretu sa Japancima: „*Hirošima, Nagasaki*“, te se ističe i skandiranje jedne grupe navijača iz Slavonije koja je uzvikivala „*Dinko Šakić!*“. Upitani od strane novinara kakvo im je to navijanje, oni su odgovorili: „*Treniramo za utakmicu protiv Argentine...*“³⁷⁹ Vjesnik u članku „*Nogometno navijanje – ritual muškosti, nasilja i alkohola?*“³⁸⁰ donosi sociološki pogled na fenomen nogometnog huliganizma, no i zaključuje da su u Francuskoj, inače zaraćeni navijači Torcide i Bad Blue Boysi, dobri ambasadori svoje zemlje. Pobjeda za treće mjesto i slavlje navijača popraćeni su naslovom „*Hrvati slave veliki sportski uspjeh i još jednu afirmaciju svoje mlade zemlje u svijetu*“.³⁸¹

³⁷⁸ Ibid.

³⁷⁹ Ibid.

³⁸⁰ Vedran Kosović, „Nogometno navijanje – ritual muškosti, nasilja i alkohola?“, *Vjesnik*, 8. VII. 1998., p. 3

³⁸¹ „Hrvati slave veliki sportski uspjeh i još jednu afirmaciju svoje mlade zemlje u svijetu“, *Vjesnik*, Zagreb, 12. VII. 1998., p. 32

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje imalo je za cilj odgovoriti na pitanja je li, i ako je, na koji način kroz masovne medije konstruiran nacionalni identitet tijekom Svjetskog prvenstva u nogometu održanog u Francuskoj 1998. godine, tko su akteri koji konstruiraju pojmove nacije i identiteta, te kakvim se diskursima pritom koriste. Koristeći metodu kritičke analize diskursa kao temeljni izvori korišteni su dnevni listovi *Sportske novosti*, *Večernji list* i *Vjesnik*. Razlog zbog kojega su u obzir uzeta upravo ova tri lista je što su to listovi koji imaju različite ciljane skupine čitatelja, a u proučavanom vremenskom periodu to su bila i tri najčitanija dnevna lista u Republici Hrvatskoj, te je na taj način njihov diskurs dopirao do najvećeg broja građana.

Istraživanje je pokazalo kako je nacionalni identitet nedvojbeno bio kreiran od strane navedenih medija kroz upotrebu dominantnog nacionalnog diskursa. Kao glavni kreator diskursa, a i kao što taj diskurs pokazuje nedvojbeno najveći autoritet i najzaslužniji akter što je Hrvatska uopće sudjelovala na tom prvenstvu jasno se ističe predsjednik Tuđman. Prema izvješću *Freedom of the Press* američke nevladine agencije Freedom House za 1998. godinu, Hrvatska je prema ljestvici dobila 63 boda, te su mediji ocjenjeni kao neslobodni.³⁸² Kada se uzme u obzir koliko i sami članovi reprezentacije ističu da je najzaslužniji za uspjeh upravo predsjednik Tuđman, postaje jasan značaj uloge koju on ima u kreiranju i oblikovanju diskursa, i putem njega postojećih društvenih odnosa.

Kao značajni akteri u diskursu ističu se i novinari, prvenstveno urednici sportskih rubrika Šola, Eibl i Tironi. Oni, iako nam izvješće o slobodi medija govori da nisu imali slobodu pisati što su htjeli, ipak su sekundarni kreatori diskursa iz razloga što su mogli oblikovati diskurs prema svojim (ili tuđim) željama. Način na koji je to nekad možda slučajno, a možda i namjerno napravljeno znao je dovesti do nesuglasica između novinara i treće skupine aktera koju čine članovi reprezentacije. Walter Lipmann navodi kako su sve novine, kada dođu do čitatelja, rezultat niza selekcija u pogledu toga koji će se članci tiskati, na koje će se mjesto staviti, koliko će

³⁸² "Scores and Status Data 1980-2015". Freedom of the Press 2015. Freedom House. Preuzeto 12. VI. 2015.

svaki od njih zauzeti prostora, te na što će svaki od njih staviti naglasak.³⁸³ Pogrešno je misliti da mediji samo izvještavaju o onome što se događa, te da to čine neutralno i nepristrano. Brian McNair razlikuje tri kategorije stvarnosti: objektivnu koja obuhvaća političke događaje koji se doista zbivaju, subjektivnu koja predstavlja stvarnost događaja kako ih percipiraju akteri i građani, te naposljetku konstruiranu stvarnost koja označava kako su pojedini događaji popraćeni u medijima.³⁸⁴ Mediji mogu imati i hegemonističku ulogu u vidu pridonošenja održavanju pristanka na neki sustav moći. Hegemonija se odnosi na to kako nadređeni proizvode i održavaju podršku za svoju dominaciju nad podređenima širenjem i reprodukcijom znanja koje ide u prilog njihovim interesima, kao i načinu na koji podređeni prihvaćaju ili osporavaju njihovo znanje. McNair zatim navodi kako su novinari ključni igrači u hegemonističkim procesima, na način da nisu samo izvjestitelji o događajima nego i njihovi sudionici te djeluju kao protagonisti.³⁸⁵

Eric Hobsbawm ističe kako je između dva svjetska rata međunarodni sport postao izraz nacionalne borbe, a sportaši predstavnici svoje nacije ili države kao primarni izrazi svoje zamišljene zajednice. Ta zamišljena zajednica čini se stvarnijom u obliku momčadi koju čini jedanaest ljudi s imenom i prezimenom. Pojedinaac, čak i onaj koji samo navija, postaje i sam simbolom svoje nacije.³⁸⁶ Iz tog razloga kao bitna skupina aktera u diskursu ističe se hrvatska nogometna reprezentacija. Prvenstveno ovdje mislim na izbornika Blaževića, koji je imao najveću slobodu izražavanja za vrijeme prvenstva, zasigurno iz razloga što je uživao punu podršku predsjednika Tuđmana, kao uostalom i ostali članovi reprezentacije. No, nisu svi igrači imali jednaku mogućnost oblikovanja diskursa, već su tu povlasticu zaslužili gotovo isključivo prvotimci. Najbolji primjer za to su odlikovanja koja je predsjednik Tuđman dodijelio nakon prvenstva. Redom kneza Branimira, civilnim odlikovanjem koje se dodjeljuje radi iznimnog doprinosa neovisnosti, cjelovitosti i međunarodnog ugleda RH, za izgradnji RH i razvitak odnosa RH i drugih zemalja, odlikovani su izbornik Blažević i predsjednik HNS-a Mikša. Redom hrvatskog trolista za osobite zasluge za RH stečene u iznimnim okolnostima u miru odlikovani su Boban, Šuker, Ladić,

³⁸³ Walter Lippman, *Public Opinion*, (New York: Macmillan, 1954), p. 354

³⁸⁴ Brian McNair, *Uvod u političku komunikaciju*, (Zagreb: Politička misao, 2003), p. 20

³⁸⁵ Ibid., p. 64

³⁸⁶ Eric Hobsbawm, *Nacije i nacionalizam. Program, mit, stvarnost*. (Zagreb, Novi Liber, 1993), p. 156

Asanović, Prosinečki, Bilić, Štimac, Jarni, Šimić, Stanić, Soldo, Vlaović, Jurčić i Bokšić, te dužnosnici HNS-a Grabovac i Srebrić. Redom hrvatskog pletera za osobit doprinos razvitku i ugledu RH i dobrobiti njezinih građana odlikovani su ostali članovi reprezentacije i dužnosnici HNS-a.³⁸⁷

Važno je istaknuti i druge aktere koji se na svoje specifične načine javljaju u diskursu. To su prvenstveno političari članovi vladajućeg režima, koji se vrlo oprezno i spretno uključuju u diskurs jasno poštujući uspostavljenu hijerarhiju moći. Nizozemski autor Teun Van Dijk navodi kako su moć i dominacija organizirane i institucionalizirane, a društvena, politička i kulturalna organizacija dominacije istovremeno znači hijerarhiju moći: neki članovi dominantnih grupa i organizacija imaju posebnu ulogu u planiranju, donošenju odluka i kontroli odnosa i procesa iskazivanja moći i to su moćne elite koje imaju poseban pristup diskursu.³⁸⁸ Važno je zamijetiti i javljanje, odnosno isključivanje pojedinih aktera iz diskursa. Foucault govori o prorjeđivanju govornih subjekata; nitko neće dospjeti u poredak ako ne udovoljava stanovitim zahtjevima ili ako otpočetak nije kvalificiran za to. Točnije, sva područja diskursa nisu jednako otvorena i prohodna; neka su izrazito zaštićena, dok se druga čine otvorenima za gotovo sve vjetrove i bez prethodnog ograničenja na raspolaganju svakom govornom subjektu.³⁸⁹ U društvu kao što je naše zacijelo su poznate procedure isključivanja. Najočiglednija i najobičnija jest zabrana. Dobro znamo da nemamo pravo sve reći, da ne možemo govoriti o svemu u svakoj prigodi, da napokon bilo tko ne može govoriti o bilo čemu.³⁹⁰ Ta se zabrana odnosi ne samo na pojedince, nego i na određene medije, u ovom slučaju na *Jutarnji list*.

Za ovo istraživanje od ključne je važnosti razgovor koji je u povodu sjajnog uspjeha hrvatskih nogometaša i osvojenog trećeg mjesta na Svjetskom prvenstvu predsjednik republike dr. Franjo Tuđman dao urednicima sportskih listova i sportskih rubrika. U razgovoru na Pantovčaku sudjelovali su urednici sportskih rubrika *Vjesnika* Romana Eibl, *Večernjeg lista* Robert Šola i *Sportskih novosti* Darko Tironi (ujedno i glasnogovornik HNS-a), te *Hrvatske radiotelevizije* Ivan Blažičko i *Hrvatskog radija*

³⁸⁷ Hina, „Tuđman odlikovao hrvatske nogometaše“, *Vjesnik*, Zagreb, 12. VII. 1998., p. 2

³⁸⁸ Teun van Dijk, *Principles of critical discourse analysis*, u *Discourse and Society*, (London: SAGE, vol 4 (2), 1993), p. 255

³⁸⁹ Michael Foucault, *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994), p. 127

³⁹⁰ Ibid., p. 116

Branko Kanižaj. Predsjednik Tuđman u tom je intervjuu direktno govorio o načinu na koji je krojen hrvatski narodni identitet, te kakvu je ulogu u tom procesu imao sport od osamostaljenja 1991. godine, a naročito tijekom proteklog Svjetskog prvenstva u Francuskoj. Ovaj razgovor vođen je od strane ključnih aktera u cjelokupnom diskursu hrvatskog sudjelovanja na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Francuskoj 1998. godine i kao takav predstavlja neprocjenjiv izvor za razumijevanje dominantnih diskursa koji su se javljali tijekom proučavanog razdoblja, te načina na koji su se oni konstruirali i transformirali. Iz navedenog razloga smatram se obaveznim prenijeti prijepis navedenog razgovora u dodacima ovom radu. Situacija u kojoj se nalazilo hrvatsko društvo u tom razdoblju bilo je izloženo dominantnom nacionalnom diskursu koji je kroz diskurzivne formacije nacionalnog identiteta, političke uloge i povijesne zadaće u političkom, ekonomskom i ideološkom kontekstu konstruirao i transformirao postojeće društvene odnose. Način na koji je to učinjeno slaže se sa tvrdnjom Karla Mannheima da ideološka misao nastoji nadići postojeću društvenu stvarnost na osnovu prošlosti time što postojeće društvo prikazuje, objašnjava i ocjenjuje pomoću ideja nastalih u prošlosti, koje su, možda, adekvatno i istinito izražavale neku raniju povijesnu situaciju, ali uslijed u međuvremenu nastalih društvenih promjena više nisu adekvatne.³⁹¹ Prema Mannheimovoj podjeli na tri društvene skupine u kojima nastaju različiti oblici ideologije proučavana situacija najbližnja je onoj u kojoj ideološka misao može kočiti razvoj svijesti, koja bi bila adekvatna trenutnim društvenim prilikama, a javlja se kad je raskorak između tradicionalne misli i novih prilika teorijski uočljiv, ali društvena grupa zbog zaštite nekih svojih vitalnih interesa ne želi iskoristiti ovu teorijsku mogućnost, te postaje neosjetljiva za nova idejna strujanja i zadržava svoj tradicionalni način mišljenja i svoja tradicionalna shvaćanja u kojima su izraženi neki njeni bitni interesi.³⁹²

³⁹¹ Karl Mannheim, *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978), p. XXXII

³⁹² Ibid., p. XXXIII

SUMMARY

Nation and Football: Construction of Croatian national identity in the context of the Football World Cup in France 1998.

This dissertation was created in cooperation from the Department of History of the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Zagreb and the Centre for Southeast European Studies at the University of Graz. The main focus of the dissertation is to investigate if a Croatian national identity was constructed by the mass media during the 1998 FIFA World cup held in France, and if it was indeed created to investigate the means through which it happened. The second goal of the dissertation is to determine the actors that construct the concepts of nation and identity, as well as the discourses used in the political, economic and ideological context to construct and transform the current social relations. The method through which the research was carried out is critical discourse analysis, an interdisciplinary method whose goal is to analyse social problems such as manipulation and different forms of discrimination and the role which language (discourse) has in creating and reproducing inequalities and abuses of power. Sources used in the research are Croatian daily newspapers *Sportske novosti*, *Vjesnik* and *Večernji list*, and the standard researched level of text is a newspaper report. The results of the research show that the major role in creating the dominant discourse was that of then president Franjo Tuđman, as well as the national football team and the newspaper reporters that followed the World Cup. The research also displays a strong correlation between the statements made by the main actors and the main discursive formations that are present in the wider discourse, clearly expressing the significance that the participation in the World cup had in creating the Croatian national identity.

Popis literature

- Anderson, Benedict: *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 1991)
- Anđelić, Neven: *The Rise and Fall of Yugoslavia: Politics and Football in the Service of the Nation(s)* (Southeast Europe - Journal of Politics and Society (02/2014), p. 99-125)
- Armstrong, Gary i Giulianotti, Richard: *Football Cultures and Identities* (London: Macmillan, 1999.)
- Bellamy, Alex J.: *The Formation of Croatian National Identity: A Centuries-old Dream* (Manchester: Manchester University Press, 2003)
- Bellamy, Alex: *The Formation of Croatian National Identity: A Centuries-Old Dream?* (Manchester: Manchester University Press, 2003)
- Biti, Ozren: *Ruka na srcu kao izraz narodne duše* (Zagreb: Nova Croatia, II, 2008)
- Biti, Ozren: *Vatreni – Hrvatski nogometni proizvod* (Libra Libera (1331-9868) 11 (2002); 25-38)
- Bosanac, Gordana: *Razumljivost političkog iskaza*, u: *Jezik politike* (Zagreb: Sveske, Edicija Centra za idejno-teorijski rad GK SKH, 1987)
- Brentin, Dario: „A lofty battle for the nation“: the social roles of sport in Tuđman's Croatia (Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics, 2013, 16:8, 993-1008)
- Brentin, Dario: „Now You See Who Is a Friend and Who an Enemy“: Sport as an Ethnopolitical Identity Tool in Postsocialist Croatia (Southeast Europe - Journal of Politics and Society (02/2014), p. 187-207)
- Cashmore, Ellis: *Making Sense of Sports* (London - New York: Routledge, 2010.)
- Chalaby, Jean K.: *Beyond the prison-house of language: discourse as a sociological concept* (The British Journal of Sociology, 4: 684-698)
- Discourse and Society, (London: SAGE, vol 4 (2), 1993)
- Dunning, Eric: *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilization* (London – New York: Routledge 1999.)
- Đorđević, Ivan: *Twenty Years Later: The War Did (Not) Begin at Maksimir. An Anthropological Analysis of the Media Narratives about a Never Ended Football Game* (Glasnik Etnografskog Instituta SANU 60, no. 2, 201-216, 2012.)
- Fairclough, Norman: *Analysing Discourse: Text Analysis for Social Research* (London: Routledge, 2003)
- Fairclough, Norman: *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities* (Discourse and Society, 4(2): 133-168)
- Fairclough, Norman: *Language and Power*, (New York: Longman, 1989)
- Fairclough, Norman: *Media Discourse* (London, New York, Sydney, Auckland: Edward Arnold, 1995)
- Foucault, Michael: *The Archaeology of Knowledge* (London – New York: Routledge, 2002)
- Foucault, Michael: *Znanje i moć* (Zagreb: Globus, 1994)
- Gellner, Ernest: *Nations and Nationalism* (Oxford: Blackwell, 1986)
- Giulianotti, Richard: *Sport: A Critical Sociology* (Cambridge: Polity, 2005.)
- Goldblatt, David *The Ball is Round: A Global History of Football* (London: Riverhead Books, 2008.)

- Hargreaves, John: *Olympism and Nationalism: Some Preliminary Consideration* (International Review for the Sociology of Sport 27, no. 1, 1992)
- Hobsbawm, Eric: *Nacije i nacionalizam. Program, mit, stvarnost.* (Zagreb, Novi Liber, 1993)
- Houlihan, Barrie (ur.): *Sport and Society: A Student Introduction* (London: SAGE, 2008.)
- Hughson, John i Sillen, Fiona (ur.): *Football in Southeastern Europe: From Ethnic Homogenization to Reconciliation* (London – New York: Routledge, 2014.)
- Jarvie, Grant: *Sport, Culture and Society: An Introduction, second edition* (London – New York: Routledge, 2013.)
- Kramer, Fredi i Klemenčič, Mladen (ur.): *Nogometni leksikon* (Zagreb: Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, 2004.)
- Lalić, Dražen i Biti, Ozren: *Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj* (Zagreb: Politička misao, Vol. XLV, 2008., br. 3-4, str. 247-272)
- Lalić, Dražen: *Torcida – Pogled iznutra* (Zagreb: Profil knjiga, 2011)
- Link, Jürgen: *Was ist und was bringt Diskurstaktik* (kultuRRvolution 2; 1983.)
- Lippman, Walter: *Public Opinion*, (New York: Macmillan, 1954)
- MacClancy, Jeremy: *Sport, Identity and Ethnicity* (Oxford: Bloomsbury Publishing, 1996.)
- Maguire, Joseph, Jarvie, Grant, Mansfield, Louise i Bradley, Joseph (ur.): *Sport Worlds: A Sociological Perspective* (Champaign: Human Kinetics, 2002.)
- Maguire, Joseph: *Global Sport: Identities, Societies, Civilizations* (Hoboken: Wiley, 1999.)
- Mannheim, Karl: *Ideologija i Utopija* (Beograd: Nolit, 1978)
- Marris, Paul i Thorntam, Sue (ur.), *Media Studies: A Reader* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996)
- McNair, Brian: *Uvod u političku komunikaciju*, (Zagreb: Politička misao, 2003)
- Mills, Richard: *Fighters, Footballers and Nation Builders: Wartime Football in the Serb-Held Territories of the Former Yugoslavia, 1991-1996* (Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics 16, no. 8, 945-974, 2013.),
- Mullins, Willard A.: *On the concept of ideology in political science*, (American Political Science review 66)
- Neuendorf, Kimberly A.: *The Content Analysis Guidebook* (Thousand Oaks – London – New Delhi : Sage, 2002)
- Parker, Andrew i Harris, Josh (ur.), *Sport and Social Identities* (Basingstroke: Palgrave Macmillan, 2009.)
- Perasović, Benjamin i Bartoluci, Sunčica: *Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu* (Sociologija i prostor, 45 (2007) 175 (1))
- Peruško Čulek, Zrinjka: *Demokracija i mediji* (Zagreb: Barbat, 1999)
- Ramet, Sabrina P. i Matić, Davorka (ur.): *Demokratska tranzicija u Hrvatskoj* (Zagreb: Alineja, 2006)
- Sack, Allen L. i Suster, Zeljan: *Soccer and Croatian Nationalism – A Prelude to War* (Journal of Sport and Social Issues, August 2000 vol. 24 no. 3, p. 305-320)
- Scores and Status Data 1980-2015. (Freedom of the Press 2015. Freedom House)

- Sindbaek, Tea: *A Croatian Champion with a Croatian Name: National Identity and Uses of History in Croatian Football Culture* (Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics 16, no. 8, 1009-1024, 2013.)
- Smith, Adrian i Porter, Dilwyn: *Sport and National Identity in the Post-War World* (London – New York: Routledge, 2004)
- Smith, Anthony: *National Identity* (London: Penguin books, 1991)
- Strauss, Anselm: *Qualitative Analysis for Social Scientists* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987)
- Sugdon, John i Tomlison, Alan (ur.), *Power Games. A Critical Sociology of Sport* (London - New York: Psychology Press, 2002.)
- Tomlison, Alan: *National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup* (Albany: SUNY Press, 2006.)
- Van Dijk, Teun: *News as discourse*, (Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 1988)
- Vrcan, Srđan: *Nacija, nacionalizam, moderna država: između etnonacionalizma, liberalnog i kulturnog nacionalizma ili građanske nacije i postnacionalnih konstelacija* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006)
- Vrcan, Srđan: *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003)
- Vrcan, Srđan: *Nogomet – Politika – Nasilje* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2003)
- Vrcan, Srđan: *Sport i nasilje danas u nas* (Zagreb: Naprijed, 1990)
- Wodak, Ruth i Meyer, Michael (ur.): *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: SAGE, 2012.)

DODATAK: Prijepis razgovora predsjednika Tuđmana sa urednicima sportskih rubrika

Branko Kanižaj (Hrvatski radio): - **Gospodine predsjedniče, prije svega izražavam zahvalnost što ste uz brojne svoje obveze našli vremena da nas primite u jednom za Hrvatsku zaista lijepom sportskom trenutku. Sada su dojmovi sređeni.**

Dr. Tuđman: - Osim športskih, ima i drugih trenutaka i lijepih i neugodnih.

Kanižaj: — **Da, jasno. Sada su dojmovi sređeni nakon veličanstvenog dočeka koji su naš glavni grad i cijela Hrvatska priredili reprezentaciji. Sinoć ste zacijelo gledali i finale Svjetskog prvenstva, pa bih Vas na početku molio, kao nekakav uvod, da date cjelokupnu ocjenu kako ste vi to sve doživjeli.**

Dr. Tuđman: - Vjerojatno ste vi športski majstori i komentatori pozvaniji da dajete opće ocjene, jer ja ipak nisam mogao sve pratiti onako detaljno. No, u svakom slučaju, Svjetsko prvenstvo u Francuskoj je za Hrvatsku bilo od iznimne važnosti. To što smo ne samo plasirali se, nego i došli do polufinala, znači za Hrvatsku golem uspjeh. Uostalom, izgubili smo od prvaka svijeta i to nesretnim okolnostima, nakon slučajnih pogrešaka. S obzirom na to kako nas je taj svijet nesklono primao, pa i na športskom području, to ima golemo značenje i za unutarnju situaciju i za vanjskopolitički položaj. Netko mi je rekao da su ankete pokazale da je prije Svjetskog prvenstva za Hrvatsku znalo dva posto "običnih" ljudi, a sada poslije Svjetskog prvenstva zna ih 40 posto. Zanimljivo je da je predstojnik Šarinić, vozeći se Lyonom, pitao vozača tko je i što je, a čovjek koji je završio srednju školu nije čuo za Hrvatsku. A drugi dan kad se vozio, znao je. I to je ono o čemu sam htio razgovarati s vama. I u vrijeme rata, kad smo se još borili za Hrvatsku, znao sam za važnost športa, pogotovo u mirnodopskim uvjetima, za normalan život mladog naraštaja, ali i za ugled zemlje. Zbog toga sam pokušao utjecati na to da u športu, a posebno u nogometu kao najmasovnijem športu, uvedemo red i sustav i da dovedemo ljude (znate tko se sve mijenjao na čelu Nogometnog saveza), koji bi donijeli boljitak u unutarnjem razvoju nogometnog športa, ali i u djelovanju u inozemstvu. Rezultati koje smo postigli na Svjetskom nogometnom prvenstvu bjelodano pokazuju da smo u tome uspjeli. Jer, među nama rečeno, da je sve ostalo kao na Europskom prvenstvu

u Engleskoj, mogli smo sa sucima proći isto kao što smo prošli s Njemačkom u Manchesteru. Prema tome, rezultati su vidljivi. A neki istaknuti športski radnici u Hrvatskoj bili su ponukani da nam kažu da moramo glasovati ne za Blattera, nego za Johanssona. I tu smo ispravno postupili, jer da je bilo drukčije, vjerojatno bi bilo i drukčijih utjecaja i od sporednih osoba, kao što su suci. Sve u svemu, ovo je golem uspjeh, ne samo nogometa, već i hrvatskog športa, pa i demokratske Hrvatske u cjelini.

Darko Tironi (Sportske novosti): - **Gospodine predsjedniče, osobno ste bili prisutni na dvije utakmice hrvatske reprezentacije i tamo ste, u Lyonu i Parizu, sreli svjetske državnike, poput Kohla i Chiraca. Jeste li s njima više pričali o nogometu ili politici? Uopće, zanima nas taj odnos nogometa i svjetske diplomacije.**

Dr. Tudman: - Dragi moji, otkad sam na čelu Hrvatske, ni jedan susret s bilo kojim državnikom nije prošao bez športa. Prema tome, i u ovim susretima bilo je riječi o politici, razumije se, ali i o športu. Kao što ste mogli vidjeti, i ozbiljan Kohl i Chirac vesele se kao da su iz običnog puka.

Romana Eibl (Vjesnik): - **Gospodine predsjedniče, je li politika pomalo ljubomorna na fenomen športa, koji svojim efikasnim, efektnim i izravnim jezikom može u 15 dana učiniti takvu identifikaciju i afirmaciju u zemlji, kakvu politika ipak ne može? To su priznali i mnogi mediji, i naši i svjetski.**

Dr. Tudman: - Draga moja, mislim da je pitanje pogrešno. Politika nije ljubomorna na šport, jer politika odlučno utječe i na šport. Sve je politika, pa i to što mi sjedimo ovdje. Prema tome, ne može se bježati iz politike, gospodarstvo odijeliti od politike... jer nema i nije bilo tog susreta s najvišim državicima od Europe do Amerike u kojem nije bilo riječi o športu ili gospodarskim pitanjima. A državnici od Kohla, Chiraca do Clintona nisu samo razgovarali sa mnom, nego su pokušali utjecati na ovo ili ono gospodarsko pitanje... Prema tome, politika i život su toliko međusobno prožeti da svi oni koji su protiv toga, zapravo hoće nekakvu drugu politiku.

Robert Šola (Večernji list): - **Gospodine predsjedniče, izbornik Blažević je nakon utakmice s Njemačkom rekao da ste mu zamjerili na izmjenama, koje je obavio**

za vrijeme utakmice. Da ste kojim slučajem bili tada izbornik na hrvatskoj klupi, što biste napravili?

Dr. Tuđman: - Ne bih sada o tome, ali u svakom slučaju mogu reći da sam bio među onim ljudima koji su bili za to da se Blažević zadrži. Vi znate kakve su i u vašim listovima bile hajke protiv Ćire, kao nesposobnog itd. Ja sam tada rekao *"Kad bih znao nekog tko tu dužnost bolje, stručnije i odgovornije obavlja, rekao bih, Ćiro idi"*. Ali, rekao sam, *"Ne vidim drugog. Prema tome, Ćiro ostanite"*. Isto je što se tiče igrača. Gledam nogomet već više od pola stoljeća. Igrao sam ga i imam nekakvog smisla za procjenu igrača. Tako da sam rekao, i Ćiro je to sinoć izjavio, *"Da nije bilo mene, Ladić vjerojatno ne bi niti išao na Svjetsko prvenstvo"*. A ja sam uvijek tvrdio: Ladić je jedan od najboljih svjetskih golmana. Kriv sam i što sam rekao ovima u Croatiji *"Nema više prodaje i kupnje igrača. Idemo stvarati veliki klub u Zagrebu, veliki klub u Splitu, pa u Osijeku, Rijeci, Varaždinu, neka se bore međusobno, da ne spavaju Croatia i Hajduk mirno, da uđu u Europu."* Isto tako trebali bismo stvoriti takav unutarnji sustav, koji će pogodovati razvitku nogometne kvalitete, da možemo biti u Europi. U tom smislu vjerojatno bih bio malko odlučniji, nego što je to Ćiro bio, u kombinaciji starijih, iskusnijih i mladih. Počeli su mi u Croatiji već govoriti kako će kupovati ovo, ono. Prije toga sam im već rekao ne, a onda sam im kazao, u Zagrebu je bilo Kokotovića, Kranjčevića... koji su počeli sa 16, 18 godina. Prema tome, imate sada tamo, ne znam kako se zovu, Mikiće, Šimiće... i izvolite se orijentirati na mlade igrače, koji će sutra biti naše nasljedstvo.

Ivan Blažičko (Hrvatska televizija): - **Gospodine predsjedniče, ljudi koji znaju podcjenjivati rezultate, koje je ostvarila naša država, vrlo često smeću s uma jedan fenomen. Fenomen hrvatskog sporta. Spomenuo bih da je hrvatski sport ostvario rezultat, dok su mnoge druge sportske velesile, spomenut ću samo Poljsku 70-tih godina, koje su također prošle razdoblje društvenih promjena, nestale, izbrisane sa svjetske scene. Mislite li da je to rezultat isključivo tog talenta, fantastičnog, hrvatskih sportaša i koliki je zapravo u tome udjel i državne vlasti i sustava sporta u Hrvatskoj i svega ostalog.**

Dr. Tuđman: - Spomenuli ste Poljsku, mogli ste spomenuti i druge primjere, Češku i Mađarsku... Šport je sastavni dio društvenog i nacionalnog života jedne zemlje. Kad su fizički uvjeti podjednaki, da ne spominjem materijalne, onda ima nešto što je iznad

toga. To je ona svijest, ono htijenje. To su naši sportaši dobili stvaranjem Hrvatske. Treba se samo prisjetiti svibnja 1990. i onog sukoba s tadašnjom zagrebačkom, hrvatsko-jugoslavenskom policijom, kad je Boban naletio na jednog od njih. Molim lijepo, oni koji su protiv hrvatske slobode, koji nam nisu skloni, koji sve ovo smatraju izrazom nekakvog posebnog ekstranacionalizma ili šovinizma, ne mogu shvatiti ovo naše veselje. Jer dok Francuska ili Njemačka postoje već stotine godina, Hrvatska se tek stvara. Zato je za neke ljude nerazumljivo kako je Hrvatska, ne samo Zagreb, nego i sva mjesta, govori da se veselilo 80 posto pučanstva, sve to proslavila. Kod nas se živi sa športom, živi s nogometom, pa se prema tome i slavi na taj način, koji se vjerojatno nekim intelektualcima i ne sviđa i koji to smatraju primitivnim. Ali nogomet je takav šport, koji okuplja sve, od najobičnijeg čovjeka, radnika, težaka do sveučilišnih profesora, akademika. No, to nije slučaj samo kod nas, nego i u svim zemljama, premda je u Hrvatskoj to posebno naglašeno, jer se 10-tak posto ljudi nikad nije pomirilo s hrvatskom slobodom, te našom nezavisnom suverenom državom.

Kanižaj: - Ovaj posljednji uspjeh nogometaša u Francuskoj, kao i uspjesi Gorana Ivaniševića i drugih hrvatskih sportaša, potvrđuju ono što ste i Vi zajedno s nama ovdje konstatirali i izrekli — da je sport fenomenalan veleposlanik naše zemlje u svijetu. Smatrate li ipak da bi ulaganja u njega trebala biti malo izraženija, odnosno da bi se trebale stvoriti određene olakšice, koje baš u nekim slučajevima i nisu toliko prisutne?

Dr. Tudman: - Slažem se, ali to nije pitanje samo športa, to je pitanje i kulture i znanosti itd. Prema tome, u dosadašnjim okolnostima morali smo stvarati državu, stvarati vojsku, stvarati diplomaciju i gro sredstava morali smo trošiti na to, pa nismo mogli i na šport. No, koliko god je važno da pomažemo i materijalno šport izravno i u izgradnji športskih objekata, školskih dvorana, igrališta, toliko je isto tako važno da se na čelu pojedinih športova nalaze ljudi koji imaju organizacijskih sposobnosti, koji imaju smisla, koji su principijelni. koji znaju vrijednost i koji razmišljaju kako postići što veću masovnost da bismo omladinu odveli od zla suvremene civilizacije, droge, alkohola, zločina. To je za nacionalni život od goleme važnosti. Prema tome, "da" za veća ulaganja, ali i prave ljude na određenim mjestima, koji će biti pokretači razvitka.

Tironi: - **Gospodine predsjedniče, hrvatsku nogometnu reprezentaciju čeka od rujna novi ciklus natjecanja u kvalifikacijama za Prvenstvo Europe. U istoj skupini igra i reprezentacija Jugoslavije. Prva utakmica igra se u Beogradu u ožujku, a uzvrat u Zagrebu u listopadu 1999. godine. Kako se pripremiti za te utakmice u svjetlu činjenica da je Hrvatska brončana na svijetu**

Dr. Tudman: - Brončana na svijetu... S malo sreće, mogli smo biti prvi. Jer koliko god smo mi bili iznenađenje u svakom pogledu, toliko je Brazil bio razočaranje. A mi smo s Francuzima... Uspjeh koji smo postigli – treće mjesto na svijetu. Šuker prvi strijelac – nas obvezuje. Obvezuje reprezentaciju u kvalifikacijama za Europsko prvenstvo, obvezuje i naše klubove u europskim natjecanjima. Do slijedeće godine imat ćemo valjda i pravi nogometni stadion u Zagrebu. Utakmica s reprezentacijom Jugoslavije imat će poseban športski i politički naboj, no, mislim da ćemo mi biti u prednosti. Opet ćemo imati homogenu ekipu, ekipu koja zna da se bori za Hrvatsku, da se bori za ugled svoje domovine. Bit će jedinstveni. Reprezentacija Jugoslavije neće moći izbjeći teret činjenice da su bili agresori u Hrvatskoj, pa neće moći imati vjerojatno takvu homogenost kakvu će imati hrvatska reprezentacija. A ovo što smo postigli, bit će samo obveza više da nastavimo s dobrim rezultatima idućih nekoliko godina.

Eibl: - **Gospodine predsjedniče, i u Francuskoj smo, kao i na mnogim velikim natjecanjima, bili svjedoci da sportaši iz svih zemalja ljube svoje nacionalne zastave, pjevaju iz petnih žila svoje nacionalne himne, identificiraju se sa svojom nacijom. A Hrvati su opet apostrofirani kao nacionalisti zbog svog tog izraženog domoljublja. Kako to tumačite?**

Dr. Tudman: - Tumačimo na taj način da je taj svijet licemjerman, da su svi od Europe do Amerike bili protiv stvaranja samostalne Hrvatske. Htjeli su očuvati Jugoslaviju pod svaku cijenu. I htjeli su spriječiti da proglasimo samostalnost, htjeli su da budemo poraženi na jesen 1991. Prema tome, to traje, a svaki normalan osjećaj hrvatstva to je tobože nacionalizam, gotovo ustaštvo, rasizam. A kad ne samo obični ljudi, nego i državni poglavari ljube svoje zastave, to je onda tobože kozmopolitizam i internacionalizam. Nažalost, jedan dio naše javnosti. 10-15 posto, to ne shvaća. čak i daje materijala za ovakva gledišta. I to što su nam sada poslali Šakića, ispada kao smo mi nastavak NDH... Nismo nastavak NDH, ali smo na stavak one želje hrvatskog

naroda da bude slobodan, da bude samostalan. A to što smo se održali, kao jedan od najstarijih europskih naroda, ovdje što smo konačno uskrisili tu svoju državnu samostalnost, to je dokaz životnosti hrvatskoga naroda.

Šola: - Gospodine predsjedniče, Croatia kroz mjesec dana će ponovno pokušati izboriti Ligu prvaka. Rekli ste da joj vrhunski napadač ne treba, da ima i doma dobrih mladih dečki. Recite, kako vidite šanse Croatije, Hajduka, Osijeka i Varteksa ove godine u Europi, što oni mogu napraviti?

Dr. Tudman: - Ne znam s kim se sastaju ovi drugi klubovi. Croatia je dobila jako ozbiljnog protivnika, ali čini mi se da Croatia ima takav sastav da može ući u Europu i da bude među prvim klubovima u Europi. Tome smo težili i čini mi se da smo na dobrom putu da se afirmiramo i u klupskim natjecanjima u Europi.

Blažičko: - Gospodine predsjedniče, dopustite da se samo kratko prisjetimo: prvi pogodak Stanića Jamajci, pa onda pogodak Davora Šukera, koji je riješio onu muku protiv Japana, pa onda pobjeda protiv Rumunjske, pa pobjeda protiv Njemačke, posljednji pogodak Davora Šukera, šesti na Svjetskom prvenstvu. Dopustite mi da vas upitam, veselio se cijeli hrvatski narod, Vi ste se veselili, koji je Vama bio najljepši i najdraži trenutak ovih proteklih mjesec dana? Ili možda Goranovo finale, nešto što Vam se osobno lijepo dogodilo?

Dr. Tudman: - Šteta što Goran nije iskoristio treću priliku, bio je u finalu i popustio je u petom setu, no, očito je da ima fizičke predispozicije za to, da je kadar da u psihološkom smislu prevlada taj svoj nedostatak da izgubi onaj poen koji ne smije izgubiti. Kao što Sampras zna dobiti sve one, koje mora dobiti. To što je Goran postigao je veliko, to treba cijeniti. I ono kad smo bili u ratu, kad je stavio hrvatsku trobojnicu i prema tome dao svoj prilog probijanja tog zida, te nesklonosti prema Hrvatskoj. Iako je nakon svakog našeg uspjeha bilo i onih, koji su nas zbog toga još više napadali. No, veliku važnost za razvoj teniskog športa imaju ti uspjesi Gorana, pa i ovih drugih, osobito u ženskom tenisu. U nogometu, sve je bilo krasno, a pobjeda nad Njemačkom u cjelini uzevši ipak je nešto najljepše što smo doživjeli. To više što su se ne samo njemački, nego i dobar dio europskih stručnjaka pokazali jako, jako nedoraslima u ocjenama. Tu je Ćiro sa svojim vječitim optimizmom, da smo najbolji na svijetu, bio ispravniji, iako nije u dosadašnjim rezultatima imao baš jaku osnovu za takve tvrdnje. Ali ovo Svjetsko prvenstvo pokazalo je da smo zaista

mogli biti i prvaci. No, u športu treba psihofizička pripremljenost, treba znanja, treba umijeća, treba srca, treba i razuma, treba i sreće. U susretu s Francuskom to nas sve skupa nije poslužilo. Thuram nas je kaznio. Da smo izdržali možda deset minuta, da nismo primili gol, možda bi bilo drukčije. Međutim, stvarnost se ne može mijenjati. Treći smo u svijetu, izgubili smo od prvaka svijeta. Za mene je veliko razočaranje Brazil. Imaju individualce koji svašta mogu, ali i nisu stvorili takoreći niti jedne prigode za gol. Sve u svemu, bila je ovo jedna lijepa športska godina, koja je donijela rezultate koji ulijevaju samosvijest i u naše sportaše i u hrvatski narod. To kako su slavili u svim mjestima Hrvatske, u dalekoj Australiji, to je fantastično. Dajte, provedite vi malo i kroz svoje listove kampanju da nam ta FIFA ili UEFA, tko treba odlučiti, da nam oslobode Viduku da može igrati za hrvatsku reprezentaciju. To bi bilo od velike važnosti i za njegov razvitak, jer očito je da je on jedan od takvih navalnih igrača, kojih ima malo u svijetu. Zamislite kad bismo imali par Šuker – Viduka... Šteta što Bokšić nije nastupao.

Kanižaj: - **Gospodine predsjedniče, dopustite da se u ime skupine sportskih urednika zahvalim na ovom razgovoru, da Vam zahvalim na vremenu koje ste pronašli za nas i da Vam zaželim puno osobne sreće, zdravlja i još puno športskih uspjeha na teniskim i svim ostalim terenima, na kojima vodite svoje borbe.**

Dr. Tuđman: - Hvala lijepa, al' dajte molim Vas i Vi za sebe izvucite zaključke. Mislim da je i na radiju i na televiziji, pa i u novinama bilo malo odveć onog kritičarskog prije ovih uspjeha. Kao da neki su željeli da ne bude uspjeha. Nije to pitanje Ćire, nego je pitanje moje, neuspjeha nacije, uspjeha države itd. A sportski uspjesi su kad nema rata, za svijet nešto najzanimljivije, ono po čemu se i pojedinci i narodi afirmiraju, mjere, uspoređuju itd. Kad počinje naše nogometno prvenstvo?

Tironi: - **U kolovozu, 9. kolovoza. A već 13. kolovoza igra Croatia.**

Dr. Tuđman: - A ova europska prvenstva? Mislim ovi naši Šuker, kad oni igraju?

- **Oni igraju krajem kolovoza, u rujnu.**

Dr. Tuđman: - Postoji mala opasnost da zbog toga što smo postigli, da malo ne
popustimo...³⁹³³⁹⁴³⁹⁵

³⁹³ Darko Tironi, „Pobjeda protiv Njemačke nešto je najljepše što smo doživjeli“, *Sportske novosti*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 12-13

³⁹⁴ Robert Šola, „Nitko nije bolji od Ćire“, *Večernji list*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 30-31

³⁹⁵ Romana Eibl, „Svjetski licemjeri su i uspjehu hrvatskih nogometaša pridavali tobožnji nacionalizam“, *Vjesnik*, Zagreb, 14. VII. 1998., p. 3